

Св. Кнез Лазар

БРОЈ 1-2 (57-58)

ГРАЧАНИЦА, ГОДИНА 2007.

БРОЈ 1-2 (57-58) ГРАЧАНИЦА, ГОДИНА 2007.

лична библиотека
арх. Науа

СВЕТИ- КНЕЗ ЛАЗАР

лична библиотека
др. Наум

БРОЈ 1—2 (57—58)

ПРИЗРЕН/ГРАЧАНИЦА, 2007

ГОДИНА ПЕТНАЕСТА

Са благословом Његовог Преосвештенства
Епископа рашко-призренског и косовско-метохијског
господина др АРТЕМИЈА

Издаје Епархија рашко-призренска
и косовско-метохијска

Главни и одговорни уредник:
Војислав Јовичић

Уређивачки одбор:
епископ Атанасије (Ракита)
протосинђел Симеон

Адреса издавача:
Епархија рашко-призренска и косовско-метохијска
Манастир Грачаница, 38205 Грачаница
тел: 063 72 93 532

ISSN 0354-3927

Садржај

УМЕСТО УВОДА

Епископ Артемије Утамничена лепота небеска	9
---	---

ИСТОРИЈА

Архимандрит Плакида (Дессј) Ми, Ромеји ... Разматрања о православном пореклу Француске	13
Оливер Потежица Арамејци – народ са почетка историје	27
Др Вељко Ђурић Мишина Југословенство изнад Српства	37

УМЕТНОСТ

Протосинђел Симсон Бањска – сведок и чинилац васкрсења	71
---	----

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

Саопштење свештене заједнице Свете Горе Атопске	93
Православно-католички дијалог Протест епископа Илариона	101
Православно-католички дијалог Протест епископа Илариона	103
Писмо просвећеном брату на западу	107

ДУХОВНИ ЖИВОТ

Сестринство манастира Кончул Манастир Кончул	111
---	-----

КОСОВСКО ОГЛЕДАЛО

Професор др Милан Петровић Поглед на историју настанка косовско-метохијске аутономије од пракосова до комунистичких устава од 1974. године	119
Епископ Артемије Обраћање мисији СБ УП	133
Протосинђел Симеон Мисија СБ у посети Ораховцу и Брестовику 28. априла 2007. године	137
Епископ Артемије Косово и Метохија у светлу домаћег и међународног права	143
Горица Тркуља Косовски стбови	149
Епископ Артемије Интервју	155

ПРИКАЗИ

Патрикије Рансон (Patric Ranson) Реми Брат: „Европа, пут римски“	161
---	-----

ХРОНИКА ЕПАРХИЈЕ

Епископ Артемије Интервју – За специјално издање листа „Борба“ о манастиру Бањска	169
---	-----

Јеромонах Пантелејмон (Јовановић) Посета епископа рашко-призренског г. Артемија црквено-школској општини Св. Саве у Јоханесбургу	173
--	-----

Јеромонах Пантелејмон (Јовановић) Саборно крштење припадника Порт Сото племена у Јужној Африци	179
--	-----

Српски јеромонаси одржали предавање о манастирима и монаштву	183
---	-----

IN MEMORIAM

Уснули у Господу ревнитељ	189
---------------------------------	-----

Утамничена лепота небеска*

Пред нама је четврто издање Монографије БОГОРОДИЦА ЉЕВИШКА. У ранијим издањима из пера еминентних аутора, људи од струке и науке, приказан је летопис цркве посвећене Успењу Пресвете Богородице у Призрену, али и време њеног всковног трајања.

У овом издању све је остало исто као у ранијим издањима, сем саме цркве. Ту су се ствари умногоме измениле после трагичних догађања у задњих осам година на Косову и Метохији, што захтева да ово издање буде допуњено још једним поглављем – пострадањем и скрнављењем цркве Богородице Љевишке од стране шиптарских злочинаца и екстремиста у небивалом мартовском погрому 2004. год. под влашћу УНМИК-а и „заштитом“ КФОР-а. И овога пута, као и раније кроз сву своју историју, Љевишка је симболизовала тешку судбину српског народа на Косову и Метохији, па и шире.

* Прешговор 4. издању монографије „Богородица Љевишка“. Издавач: НИЈП, Панорама Приштина и СКЗ, год. 2007.

Да би схватили све размере савремене трагедије, неопходно је макар и летимично, подсетити се и погледати ранија збивања са Богородицом Љевишком и око ње.

И поред свих историјских бура и олуја кроз које је вековима пролазио српски народ и Српска Православна Црква, сачуван је у царском граду Призрену верни сведок свих пострадања и полома који су попут градоносних облака повремено наткривали целу Србију а посебно Косово и Метохију, почев од оне прве, чувене и славне, Косовске битке 1389. год. па све до данас. Тај сведок, иако са вековним ранама на себи, траје и данас и сведочи свима који имају очи да виде, уши да чују и срце да разумеју његове речи и његову поруку. Тај сведок је храм – црква Богородица Љевишка, задужбина Стефана Уроша II краља Милутина, коју је он подигао 1306–1307. год. на темељима старе хришћанске богомоље.

Богородица Љевишка је једина градска црква сачувана из средњег века која и до данас представља прави драгуљ међу немањинским задужбинама. Љевишка је, као и цео српски народ, имала тешку и мученичку историју. Некада је била резиденцијална црква призренских епископа и, доцније, митрополита, и својом лепотом, како у архитектури тако и у фрескопису, пленила и очаравала сваког посетиоца, било да је домаћи или странац, хришћанин или иноверац, о чему сведочи и запис на арапском језику персијског путописца и песника Хафиза, исписан у спољашњој припрати храма, који гласи: „Зеница ока мога гнездо је лепоти твојој“.

Ишак, та лепота Љевишке није била толико снажна да разне освајаче и окупаторе са варварским инстинктима заустави да не нагрну на њу. Тако је Љевишка, као најстарија и најугледнија призренска црква, под турском окупацијом претворена у џамију негде средином 18. века. На основу историјских чињеница и записа на богослужбеним књигама, извесно је да се од 1756. год. у цркви није више чуло хришћанско појање. Постоји претпоставка да је црква могла бити претворена у џамију ускоро по заузимању Призрена од стране Турака 1455. године.

По претварању цркве у џамију, Турци су је звали Атик (стара) џамија и Џума џамија, пошто се у њој клањало петком. Због тога је временом ову цркву, посвећену Успењу Богородице, и хришћанско становништво стало називати света Петка, заборављајући чак и њеног правога патрона.

Тек по ослобођењу Призрена 1912. год. џамија је поново постала православна богомоља, а 1923. год. са звоника је уклоњено дозидано муслиманско минаре. После другог светског рата, 1950–1953. обимним конзерваторским и рестаураторским радовима, враћен је цркви њен некадашњи изглед.

И поред тада постојеће у Призрену, саборне цркве светог Ђорђа и десетак мањих цркава у српској Подкаљаји, и у Богородици Љевишкој се повремено служило богослужење, као за празник Успенија Пресвете Богородице и на дан свете Петке. Тада се под њеним прекрасним сводовима, док су са зидова посматрали ликови Светитеља, окупљали православни Срби из Призрена и околине, и брујало умилно појање ученика призренске Богословије светих Ђирила и Методија.

Та благочестива традиција је прекинута јуна месеца 1999. године прогоном и поломом призренских Срба. Више није имао ко да долази у Љевишку, као ни у остале призренске цркве. Остао је само да светли манастир Светих Архангела са својим монасима. После доласка немачког КФОР-а црква је закључана и опасана бодљикавом жицом. КФОР је пружао једно време макар физичку заштиту призренским светињама. До марта 2004. године. А тада – тада је затајио и предао их, као и оно мало преосталих Срба у Призрену, на немилост (милости није било) шиптарским злочинцима који ништа усправно, што је српско и православно, нису оставили. Погром на целом Косову и Метохији, посебно у Призрену, био је стравичан, како над недужним и незаштићеним народом, тако и над нашим светињама. Све су оне спаљене, општећене и оскрнављене. Међу њима и Богородица Љевишка. Црква је запаљена изнутра, олтарски простор је оскрнављен, а Часна Трпеза разбијена у комаде. Фреске, ремек дело чувених мајстора Николе и Астрапа, претрпеле су велика општећења. Поцрнеле су од дима аутомобилских гума које су унутар цркве паљене, а неке су и физичким дејством злочиначке руке уништаване, као што је чувена фреска Богородице из 13. века на јужном стубу.

Црква је сада окована металним вратима и прозорима и опасана бодљикавом жицом. У њу се не може ући без посебног заказивања код команде КФОР-а. Могуће је само до ње доћи (уз обавезну пратњу УНМИК полиције) и погледом је помиловати споља, где се још њена једиствена лепота огледа. Тако је та лепота

небеска утамничена на почетку трећег миленијума хришћанства, у „модерној, демократској и напредној“ Европи. Кад ће Богородица Љевишка поново пропојати, кад ће у њој замирисати благоухани мирис тамјана и осветлити је лелујави пламичак кандила и воштаница, тешко је предвидети. Али вера нам говори да ће тај дан доћи. Ко ће га дочекати – Божија је тајна. Наша је молитва свемогућем Богу да то буде што пре. Амин, Боже дај.

Епископ рашко-призренски
и косовско-метохијски
+ АРТЕМИЈЕ

ИСТОРИЈА

Ми, Ромеји ...

Разматрања о православном пореклу Француске

Архимандрит Плакида (Десеј)

*„Светиа који Ти припада, њекасна царице,
о, Риме, граде,
сред небеских светилиа њрихваћен!
Отацбину једину од најмногврснијих народа саздао јеси,
од раздељене васељене, један једини град састворивши...
Што но владаш, још и више достоји Ти владици ти.“*

Rutilius Namatianus, *De reditu suo*, 5, 47–91

Током првог хиљадулећа наше ере, области које одговарају простору данашње Француске са на њима настањеним становништвом, припадаху истом религиозном свету, којег ми данас називамо Позноромејским или Византијским царством. Склони смо, међутим, да на то древно доба на један преживели, застарели начин одржавамо наше савремене појмове нације и државе, као и наше разликовање између „Истока“ и „Запада“. Тако ето и дођосмо до тога да представимо себи једну галску нацију, најпре неза-

висну, све до пораза Версенжеторикса, а затим, по Цезаровим освајањима, потчињену иностраном запоседању, да бисмо је даново затекли независном под Меровинзима и њиховим наследницима. Премда и живећи у пуној заједници вере са остатком християнског света, Галија која потом постаде Француска, изгледа да већ тада имаћаше национално јаство.

Прва заблуда којој бисмо се тако изложили, била би сматрати Византијско царство каквим Источним царством, које је тобоже одувек било мање-више туђе нашим западним подручјима. Заправо, а нарочито током раздобља које нас овде занима, „Царства Византијског“ и не бејаше: постојало је *једино* Римско царство које није било ни Источно ни Западно, али које је тежило, по слову галоромеја Руфтилија Наматијана „да од разделене васељене сатвори један једини град“. Похристијанивање Царства, по преображењу светог цара Константина (312. г.), само је још више учврстило његово свеобухватајуће (свесаборно, васеленско) обележје, сачинивши од њега као какво земаљско оваплоћење Народа Божијега, разасутог по васцелом свету. Преузевши и, благодарећи евангелском квасцу, преобразивши јелинистичку културу, у којој се јелинско-римска суштина обогатила од доба Александра Великога приносима приспелим са обала Нила и из далеке Азије, ово се Царство мало-помало обдариваше једном особито християнском и саборном (сабирно-свеобухватном) културом, којој различите покрајине те неизмерне целине смогоше да дају свој нарочити нагласак, без икаквих упоједињавања.

Од 395–476. године, Царство уистину бејаше подељено на Источно и Западно, али та ће деоба ипак успети да очува његово уставно и духовно јединство. А када 476. године, последњи цар западног дела Царства, Ромулус Августул, би свргнут, то не означаваше, чак ни на Западу, свршетак Римског царства, већ само крај деобе отпочевше одмах по Теодосијевој кончини, и повратак Запада под власт цара који је сада један једини, са пребивалиштем у Константинопољу, „Новом Риму“.

Друга погрешка у сагледавању, којој смо изложени, тиче се постојања галске, а затим француске нације, током тог првог хиљадулећа. Наиме, до Цезаровог завојевачког похода, келт-

ске се насеобине распрострајаху по највећем делу Европе, од Атлантског океана до Црног мора и Киликије; она често ратоваху међу собом и никакво их осећање припадности било каквој националној заједници не обједињаваше. Управо ће Цезаров завојевачки поход Галију обдарити границама које ће у извесној мери предодредити границе Француске и усталити у њима племена што дотле бејаху непрестано у покрету. Цезар ће особито омести Хелвсте да крену пут западних области Галије и тамо се настане.

У последњем одбрамбеном трзају против већ успостављене римске превласти, знатни део галских племена обједини се око Версенжеторикса, младог краља племена Арверна; међутим, све наводи на помисао да би у случају победе такво савезништво остало без сутрашњице.

Ромејска и християнска Галија

После римског завојевачког похода, Галију не би требало себи представљати као какву запоседнуту област. Гали се поромејише утолико лакше што јелинско-римска култура бејаше издашно процрла међу келтска племена још много пре римског освајања. Јелинизација бејаше, уосталом, претходила поромејивању (поромејивању) нарочито благодарећи утицају града Марсеља, те се тако могло написати да је брзо поромејивање Гала дошло отуда што „напоследку Галија римска и није друго до стапање појелињених Римљана са делимично појелињеним Келтима“¹⁾. Веома брзо Галија постаде саставни део Царства, а Гали без икаквог осећања ниже вредности, држаху да су „Ромеји“. Тој припадности они знађаху да присроде приврженост својој малој отаџбини галској, којој не бејаше својствена икаква тежња ка отцепљењу или самосталности. Тако и Рутилије Наматијанус, кога смо већ наводили, пошто постаде начелник града Рима 414. године, писаше приликом најезде из 417. године: „Чедо сам Галије, галске ме војне зову... Када наступе свеопште покоре, свакоме је дужност жртвовати се“²⁾.

1) K. F. Werner, *Les Origines*, Paris, 1984., стр. 137.

2) *De redivo suo*, I, 20.

Христијанство бејаше прилично рано продрло у Провансу и у долину Роне, благодарећи присуству снажних јелинских мањина азијског или сиријског порекла. Средином II столећа, Лион имађаше за епископа светог Потена, који несумњиво бејаше дошао из Мале Азије. Он је један од мученика пострадалих 177. године, чија се мученичка житија, преписана Јевсевијем Кесаријским у његовој „Црквеној историји“, убрајају у најлепше животописе древне Цркве. Његов наследник, свети Иринеј, у младости својој често бејаше походио у Смирни епископа светитеља Поликарпа, ученика светог Апостола и Евангелиста Јована Богослова. Писаница светитеља Иринеја Лионскога учинише од њега светог Оца Цркве, а утицај његов брзо досегну до Мале Азије и Египта.

И други градови такође имађаху своје мученике, премда прогањања бејаху мање смртоносна у Галији неголи у другим областима Царевине. Од мученика најудостојенијих молитвеног поштовања, могли бисмо навести: светог Виктора од Марсеља, светог Сатурмена од Тулузе, светог Симфориана од Автена, светог Маркела од Шалона на Сони, светог Валериана од Турнуса, свете Донатиана и Рогатиана од Нанта, светог Приватија од Манда и свете Мученике Арнверске, светог енесија од Арла, светог Дионисија од Париза, светог Квантена од Вермандуа, светог Маврикија од Агона и свете Мученике Тебанске легије, светог Водила од Нима, светог Фереола од Виена и светог Јулиана од Бриуда, светог Венсена, свету Веру и светог Капреа Ажанских...

Средином III столећа, Нарбонеза и келтска Галија бројаху више од тридесетак епархија; ове се умножиле крајем столећа, док се земља с муком опорављаше од најезде из 257. године. Поштеђена Диоклецијановог прогањања, благодарећи умерености кесара Константина Хлора, Црква у Галији смогаде се у миру устројити још и пре константиновске ере.

У IV столећу, свети Иларије од Поатијеа (315–367), „Свети Атанасије Запада“, јавља се као један од највећих међу латинским светим Оцима Цркве. Свети Мартин од Тура припадаше његовом свештенству пре него што и сам постаде епископ. Монашком животу он припоји и апостолску делатност која имађаше дубоки утицај на галска села. Његов гроб у Туру постаде веома че-

сто посећивано место поклоништва. А „плашт“ његов, ношен у биткама, биће моћно окриље и заштита (*palladium*) и франачкој краљевини под Меровинзима и Каролинзима.

Почетком V столећа, свети Јован Касијан оснива у Марсељу манастир светог Виктора и саставља за монахе у Прованси Упутства–Правила општежитељног монаштва („*Institutions cénobitiques*“) и Поуке („*Conférences*“) – што су плодови његовог дугог пребивања међу египатским монасима. Манастир који на Леринском острву око 410. године оснива свети Онорат (429.), будући арлски епископ, бејаше прави расадник епископа и црквених писаца, као што су: свети Фавст од Риеза и свети Евхирије Лионски, свети Велсен Лерински и свети Салвиан Марсељски, свети Иларије и свети Кесарије од Арла. Монаштво леринског узора распростире се по васцелом југоистоку Галије, нарочито у Јурогорју, захваљујући светом Роману и светом Луписену, и у Валешкој области где ће се манастир светог Маврикија из Агона одржати као важно средиште.

На то галоромејско монаштво Египат врши врло дубоки утицај и учестале су међусобне размене; лионски архиепископ свети Јуст и један од његових свештеника, свети Виатер, завршише чак свој живот у Скитској пустињи.

У Галоромеја, који себе једноставно сматраху Ромејима, вечни Град (Рим) изазиваше неку врсту опчињености. У њиховим очима, глед древног Рима не могаше друго до да се одрази и на седиште њиховог епископа, утолико више што овај дуговаше своје порекло светом Апостолу Павлу, „Кнезу Апостола“. Овако се да видети како се помањаше склоност Запада ка похристијанивању стародревне замисли о васељенској римској, оваплоћујући је пре у једно признато првенство римском папи, неголи у Царство поставше христијанским, са „Новим Римом“ као престоницом. Ова тежња, међутим, не излагаше христијанско јединство опасности цепања, све док папа остајаше, у грађанском смислу, поданик цару, и све док његово духовно првенство уважавахе самосталност помесних Цркава. Као што је то већ и написано, „ма колико оне и биле саједињене са апостолским седиштем, Цркве Галије ипак задржаваху једну велику слободу у својој управи. Прибегавања Риму за помоћ бејаху посве изузетна за највећи број ових Цркава. Још ређа

бејаху својеволна мењања Цркве Римске. У приличном броју области на које ће Рим доцније проширити своје право надзора, Цркве помесне уживаху готово потпуно независност³⁾.

Углед Рима ће довести помесно Предање да унеколико затупка јединско и азијско порекло првих галских христијана, приписујући римским пашама прегалаштво у оснивању првих цркава Галије. Негде око 250. године, седам епископа изгледа бејаху из Рима упућени у Галију: у Арл – свети Трофим, у Нарбону – свети Павле, у Тулуз – свети Сатурнен, у Арверн (данас Клермонферан) – свети Австремоан, у Лимож – свети Марсиал, у Тур – свети Гасиан, у Париз – свети Дионисије. Итекако је могуће, уосталом, да је негде око средине III столећа, можда под владавањем папе Фабиана (236–250.), више епископа било упућено из Рима у Галију; али указивања светог Григорија од Тура о послању седморице епископа шису притом мање непоуздана, у најмању руку када је реч бар о неколико епископских седишта.

Меровиншка Галија

Дошавши јамачно као и други Германи из скандинавских области и са балтичког прибрежја, Франци се још и пре христијанске ере бејаху населили у доњи ток Рајне. Бејаху то непријатељски упади управо ових Франака и Аламана који током последње четврти III столећа прекинуше у Галији готово тристолетни мир и привредно благостање. А када се околности изменише набоље, многобројне франачке заробљенике и таоце римска управа насели у Галији, у својству слободних сељака обавезних да служе у војсци. Света Геновска Паришка, пореклом својим бејаше из једне од тих туђинских породица, настањених у оно време у Галији.

Римске војске, чак и оне на Истоку, имајаху и иначе у својим редовима много варвара, особито Франака. Известан број ових, од рода племенитог, бејаше се удостојио највиших војних одличја. Али од времена цара Константина, Царство постаде једна војничка држава у којој ће војска, строго се разликујући од грађанске управе, у све већој и већој мери господарити политич-

ким светом, док ће главни задатак осталих грађана бити да је хране и издржавају. Овакво ће стање проузроковати веома значајне последице када, под царем Теодосијем (395.), врбовање странаца у римске војне јединице замени настањивање, на земљама Царства читавих варварских народа (премда бројчано безначајних), чији ће се челници заоденути двоструком дужношћу – да буду краљеви својим народима и римски генерали, задужени да бране *Романију* од других варвара.

Оно што се називало „варварским најездама“ у V столећу, надасве се састојаше у насљављању Гота, Бургунда и Франака у Италији, Шпанији и Галији, у својству савезничких јединица. Управо због тога, упркос мноштву узредних крвопролића, оне бејаху пустошење неизмерно мање од најезда у правом смислу те речи, крајем III столећа. Ове не уништише, нити пак трајно пореметише имовинско благостање нити верско-црквено устројство у датим областима.

Кловис и меровиншки краљеви, проширивши своју власт на највећи део Галије, остајаху притом саједињени са старешинским устројством Царства. Та зависност, чак и када бејаше веома теоријске природе, а понекад и изричито порицана, далеко од тога да не имајаше икаквог значаја. Меровиншка Галија пребиваше у окриљу онога што Димитрије Оболенски назива „византијском заједницом“ (Commonwealth), културном и религиозном заједницом ромејског христијанског Царства, као што ће касније то помало бити случај са србском и бугарском државом у балканској Европи. Како у области вере, тако и у уметничком и културном делокругу, меровиншко се доба безпрекидно наставља на ромејско⁴⁾.

Стапање римског са деловима франачког становништва бејаше олакшано обраћањем Кловиса из германског многобоштва у православно христијанство. Заправо, Готи и Бургунди бејаху аријанци у време када се настанише у Галији; стога се они и не мешаху са христијанским становништвом, те понајчешће ишчезаваху не остављајући трага. Напротив, у краљевини Франака, бар северно од Лоаре, галоромејска народност, која сачињаваше велику већину становништва, доспе до тога да себе чак стаде сматрати

3) E. Griff, *La Gaule chrétienne à l'époque romaine*, t. II, Paris, 1966, стр. 197.

4) cf. K. F. Werner, *Les Origines*, Paris, 1984, стр. 349–362

за франачку. Али ови „Франци“, ако су и изгубили име Ромеја, и ако су народносно више Келти него Германи, не остајаху притом мање у бити поромејени, када је реч о језику или о култури.

Ма колико били и неотесани обичаји и понашање франачког племства, светост врпаше на меровиншко друштво веома снажан утицај. Уосталом, мало које доба узроди толиким светитељима. Ових је знатан број међу саветницима краљева, па чак и у краљевским породицама. Могли бисмо поменути свете краљице Клотилду, Радегонду, Ватилду, као и светог краља Гонтрана од Бургоње, свете епископе Григорија од Тура, Ремија од Ремса, светог Елуаа, светог Усна, светог Дидјеа, светог Лежеа и многобројне ученике светог Коломбана, светитеље Арморике. А о самом Кловису написано је: „Оно што се читује из најверодостојнијих приповести, јесте присност у односима између краља и светитеља, као и благоисправност унутарњег порива који подстицаше краљевство да се приближи онима који понајбоље представљаху християнске тежње свог народа. Са једним прекрасним чувством за оно што је од истинског значаја за круну, без страха да не нахуди свом угледу, Кловис за присношћу приступаше понизним и сиромашним људима, које свеопште уважавање заодену једним вишњим величанством. А ореол њихове светости делимично обасјаваше и чело самодржца. И ништа ваистину не доприносило толико његовој омиљености у народу колико пријатељство са светитељима“⁵⁾.

Каролинзи и цепање духовног јединства Европе

Као и ромејска, меровиншка Галија била је саставни део стране *Романије* која се распростирала од источног Средоземља и Црног мора, па све до атлантског прибрежја. Напуклина, која ће изазвати расцеп тог духовног јединства Европе, стаде да се оцртава у VIII столећу под утицајем више чинилаца.

Први јеширење ислама. Муслиманско запоседање Средоземља, мање неголи што се то понекад сматрало, одиста је, међутим, допринело издвајању Западне Европе, преносећи њено тежиште са југа према северу.

5) G. Kurth, Clovis, Paris, 1978, стр. 477.

Други, пак, чинилац образују словенске најезде. Словени се, наиме, у подунавским и балканским областима Царства не настанише у својству савезничких јединица, попут Германа на Западу. Бејаху то дивљи завојевачи који затрше готово сваки траг християнства и ромејства у тим пространим појасевима што до тад бејаху преимућствена спона јединства између јелинског света и европског Запада. Християнско, ромејско или поромејено становништво тих области, не имаде другог излаза до да утекне у планине, водећи тамо чобански живот. (Би ово постанак румунског народа, као и Влаха Македоније и Јеладе).

Трећи и најпресуднији чинилац огледа се у начину на који први Каролинзи и римске папе одговорише на ту привидну издвојеност, у коју их ставише недовољни стицаји повесних околности.

Године 739. брижан да сиречи ломбардског краља Луитпранда да уједини Италију под своју власт, што би подразумевало зависност римског епископа у односу на њега, папа Григорије III позива дворског управитеља Карла Мартела, који покушаваше да се окористи смрћу Тјерија IV, не би ли истиснуо Меровинге, а његовој помоћи заузврат, он му обећа да ће одустати од сваке заклетве на верност константинопољском цару и ставити се под искључиво покровитељство краља Франака. Григорије III беше последњи папа који од константинопољског цара затражи потврђење свог наименовања. А његови ће наследници проглашавати своја наименовања на двору Каролинга, благословивши овима приграбљивање владарског права Меровинга.

Отцепљење франачког света од римског папства, с једне, као и од Ромејског царства константинопољског, с друге стране, на овакав ће начин бити довршено. Одиста, реч је о расцепу политичког јединства: међутим, уколико се узме у обзир богословски смисао који јединство Царства имађаше у древно-християнској мисли, тојест озовремени (овоземаљски) израз јединства народа Божијега, овај расцеп не могаде а да не породу једну, у правом смислу речи, религијску деобу.

Християнско Царство, свечано установљено царем Константином, бејаше само „преобраћено“ незнабожачко Римско царство; док се законодавство поступно прожимаше християнским вредностима, односи између световне власти цара и духовне власти црквене јерархије уравнотежаваху се по начелу „симфоније“

(сазвучја, сагласја), свака од њих задржавајући собствену јој састојитост (особеност, суштственост), не упијајући једна другу. А Царевина коју утемељи Карло Велики исхођаше из једног посве различитог надахнућа. У бити, она полаже право да буде једино истинито христијанско васељенско Царство; међутим, она нити располовљује Царство Константиново, нити га, пак, наслеђује. Она га заправо истискује, сматрајући га пропалим, затварајући се истовремено у некакво западно упоједињавање. Осуђивање светог Седмога Васељенског Сабора о поштовању икона, увођење августиновског филиоквеа у Символ вере, постварнише ту жељу одбацивања древне *Романије*. Поврх тога, у тој новој Царевини односи између духовног и световног не управљаху се више по начелу симфоније, већ по једној представи проистеклој из „Града Божијег“ блаженога Августина. Световно губи своју састојитост и упијено је духовним. Када грађанска власт буде снажна – што очигледно и бејаше случај за владе самог Карла Великог – ово ће поимање породити цезаропапизам, једну „краљевску теократију“, у којој краљ управља како Црквом тако и државом, које сада чини једно; „такав би нас поредак могао подстаћи, уза сву уздрживост на коју нас позива овакво поређење, на размишљање о тоталитарним земљама XX столећа, у којима држава и партија делују у служби једне заједничке идеологије“⁶. А када, пак, буде преовладавала духовна власт, а нарочито папство, уочиће се помагање једне епископске теократије у којој ће свеколика власт, чак и она световна, бити потчињена епископу римском – сан у којем налази себи изражаја не толико неко људско честољубије, колико једна чисто религиозна намисао, премда туђа древном Предању Цркве. Тако је настало поимање првенства римских епископа, које заправо обухвата римски појам *imperium*, појам врховне и васељенске власти, међутим, истовремено се супротстављајући древном Риму, одбацујући га, чак ни издалека не желећи да буде његово продужење или преображај, као што је то био случај са *Романијом* цара Константина. Папски Рим жели да своју „царску“ власт утемељи једино на власти светих Апостола Петра и Павла. Већ папа свети Лав Велики, свечано провозглашавање: „Ово су ти мужеви славни, о, Риме граде, који учинише да Ти заблиста свето

6) R. Fedou, *L'Etat au Moyen Age*, Paris, 1971., стр. 75.

Евангелије Христово: Ти што си учитељ заблуде био, гле, постаде сада следбеник истине... Света Столица блаженог Петра сатвори од Тебе главу васељене (*Caput orbis*), а Царство Твоје распростре више вера божанствена, неголи надмоћност Твоја земаљска“⁷.

Постоји нека тајновита складност између овог поимања римског првенства и августиновског „песимистичког“ разумевања односа природе и благодати. Могло би се рећи да ће у једној веома издашној мери, извесно читање блаженог Августина, усредсређено више на особености његовог дела неголи на бригу о томе да га изнова протумачи, обазирати се на целину светоотачког Предања, положити темеље Западу као једном христијанском свету одвојеном од предањске *Романије* из различитих разлога, сукоби између Свештештва и Царства, папска средњовековна теократија и њена каснија преуобличавања, клерикализам и њиме проузроковани противклерикализам, висока схоластика као и средњовековне јереси, протестантско преустројство, извесни видови галиканизма, расправе о благодати у XVII столећу и јансенизам, дужници су августинизма и свих оних спорних питања која он као такав повлачи.

„Roma Aeterna“

Премда је и определио пресудан избор за будућност Европе, избор који ће изазвати расцеп њеног духовног јединства, долазак Каролинга на власт није утолико прекинуо постојање константиновског Царства. Смерања западних сила ка насилном припајању и уједињавању (анексији и унији) која ће се свршити освајањем Константинопоља 1204. године, дубоко потресоме Царство Константиново, иако ће оно наново познати једно величанствено духовно и културно залеђе под владарском лозом Палеолога, нарочито благодарећи исихастичком (молитвено-тиховатељском) покрету уочи турске најезде. И у оној мери, у којој мит „Москва – Трети Рим“ садржи један незапамтени део истине, могли бисмо рећи да је оно преживело све до Руског преврата 1917. године. Али та православна „заједница“ (*commonwealth*) сакупљаше једино на-

7) Проповед, 82, 1.

роде Источне Европе и Балкана. Међутим, ромејско христијанско Царство, *Романија*, представљаше нешто много више од једног пуког политичког битија, што му је управо и осигурало да преживи све до наших дана. У његовој најдубљој стварности могли бисмо га обележити као једну особену христијанску цивилизацију, где су приноси најразличитијих култура, претопљени у вигњу јелинске словесности постали преображени христијанским квасцем, а саборни живот људи био проникнут христијанским вредностима, барем онолико колико је то могућно овде на земљи.

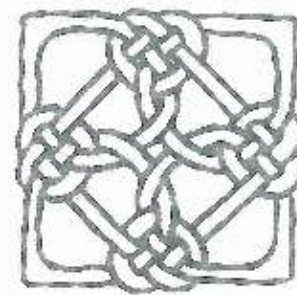
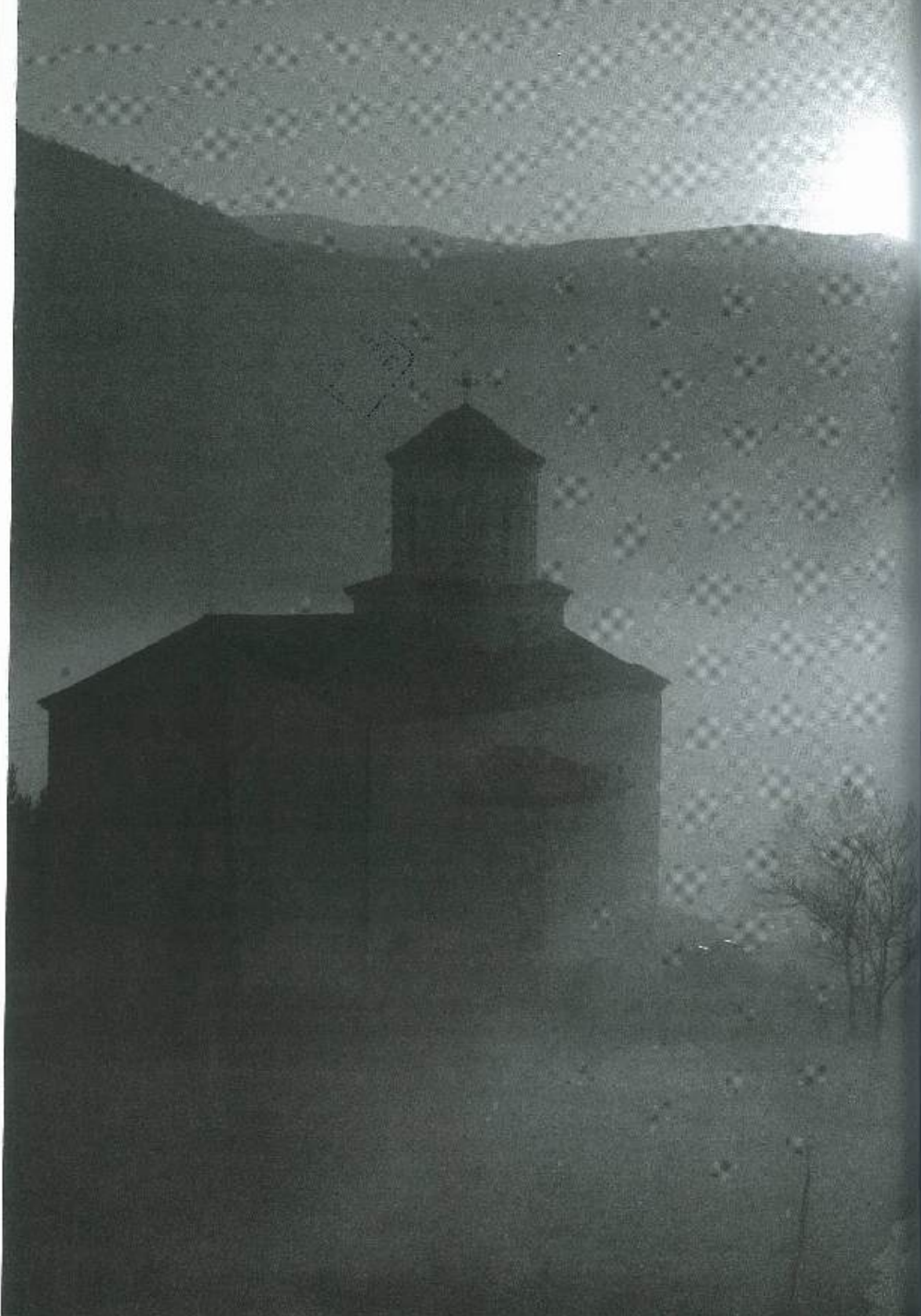
Христијанска цивилизација, зарење светога Евангелија сред земаљске стварности, не бејаше, уосталом, искључиво преимућство православног света, већ и својина оне друге Европе, Запада, који ју такође бејаше добио у наследство. Упркос расцепима и деобама, он ју је очувао и развио на свој начин, задуго још чувајући своју проникнутост христијанством које имађаше своје корене у, током осам столећа неразделној, *Романији*. И он је такође пресађиваше с ону страну својих граница путем послања и свог културног зрачења, доприносећи њеној васељенској (католичанскости).

Међутим, од XVIII столећа и Француског преврата, један хуманизам, у почетку деистички и противхристијански, а затим отворено безбожнички, предузео је уништавање тог наслеђа христијанских столећа. Он намишља да сазда један свет где ће Човек, упрестољен наместо Бога, бити мерило свих ствари. Тај се пак свет разоткрива као ужасно нечовечан, једном када се разоткрије његово право лице, али путем својих опсена, које се одражавају посредством свих средстава јавног обавештавања, он излаже људе опасности завођења у заблуду. Па затекне човек себе у размишљању о тајанственом слову Господњем: „али Син Човечији када дође, хоће ли наћи вјеру на земљи“ (Лк. 18,8). Свети Апостол Павле нас је на то упозорио: ми знамо да: „...неће доћи док најприје не дође отпадништво и не појави се човек безакоња, син погибли, који се противи и преуноси изнад свега што се зове Бог и светиња, тако да ће сам сјести у храм Божији као Бог, тврдећи за себе да је Бог“ (2 Сол. 2, 3–4), што ће свети Јован Златоусти протумачити: „Не само у храму јерусалимском, већ свугде по Црквама“⁸⁾.

8) Проповед на 2 Сол 2,3–4.

Други одељци Новог Завета стављају нам на знање да ће се након једног веома дугог раздобља привидног мира, током којег ће, као што је горе већ наведено, христијански квасац утицати на саборни живот људи, на Цркву се наново свалити искушења и гоњења до другог доласка Христовог. Међутим, такође нам је било благовештено и да је коначна победа већ задобијена: „Ово сам вам казао, да у мени мир имате. У свијету ћете имати жалост, али не бојте се, ја сам победио свијет“ (Јн. 16, 33).

Са француског превели
Милан Ј. Радуловић и Љубиша Пантић

Аrameјци, народ са почетака историје

Оливер Потежица

Изложба фотографија у Француском културном центру о манастирима Сиријске православне цркве у јужном делу данашње Турске (од 8. до 20. маја ове године) представљала је прилику да се наша јавност ближе упозна са прошлошћу Арамејаца и историјским значајем и улогом тог народа, који опстаје на простору Блиског истока од самог освета људске цивилизације.¹⁾

Оливер Потежица, каријерни дипломата и књижевник, био је амбасадор наше земље у Јордану. Генерални је секретар Центра за проучавање религије и међуверску толеранцију из Београда).

Арамејци су имали и кључну улогу у ширењу хришћанства, јер је арамејска краљевина Осрохена стварила простор да хришћанска вера постане доминантна у свету. Овај народ је са-

1) Изводи из предавања о Арамејцима које је Оливер Потежица одржао у Француском културном центру у Београду.

чувао, исто тако, хришћанско монофизитско учење у Сиријској цркви до данас.

Арамејци су семитски народ који је још пре четири хиљаде година насељавао просторе данашње Сирије и горње Месопотамије, често називане „колевка човечаштва“. Први пут су поменути у чувеним *Писмима из Амарне*, збирци дипломатске кореспонденције египатских фараона из 14. века пре нове ере, под именом „Ахламу“ (номади, скитнице). У 12. веку п.н.е. асирски краљ Тиглат Пилесар их помиње у својим хроникама под именом „Ахламу Арамаја“. „Арам“ је реч чије је значење, вероватно, „горје“ или „брда“.

Израз „Арамаја“ коришћен је као назив за регион који је обухватао горњи ток река Еуфрат и Тигар (данашњи гранични регион Сирије и Турске) и подручја према Средоземљу. Овај регион је северни део познатог „Плодног полумесеца“, како историчари често називају плодне долине великих река на Блиском истоку. Коришћен је и назив „Арам Нахарајим“, што би значило „горје између две реке“.

У периоду од 12. до краја 8. века п.н.е. Арамејци су створили неколико краљевина средње величине на граничном простору данашње Сирије и јужне Турске. Пре него што су пали под власт Асираца крајем 8. века п.н.е., њихове најпознатије државе су биле Арам Дамаск (регион данашњег главног града Сирије) и Хамат (данашњи град Хама у Сирији). Управо су Арамејци од Дамаска начинили значајан град, а сам назив Дамаск значи на арамејском језику „место које има доста воде“. Остали значајни арамејски центри су били Урхаи (потоња Едеса, данашњи турски град Санли Урфа), Харан, Мидјат, Халаб (Алеп), Нисиба (данашњи Нисајбин у Турској), Бит Бахијани (Тел Халаф у на граници Ирака и Сирије).

Простор на коме су живели Арамејци био је врло значајна раскрсница копнених путева између Вавилоније и Медитерана, Мале Азије и Арабије. У историјској науци је до скоро преовладало мишљење да су се семитски народи (Аморити, Каананци, Арамејци) ту населили, долазећи из Арабије и јужног Ирака у миграцијама у периоду од 3. до 1. миленијума пре нове ере. Данас су честа и мишљења да је реч о народима који су аутохтони на овим просторима.

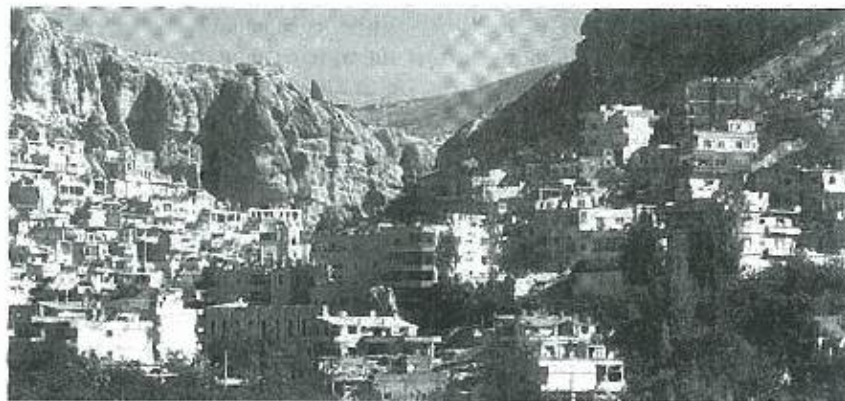
Као народ, Арамејци су били одређени својим језиком, који се у бројним дијалектима говори на овим просторима више од три хиљаде година. Реч је о најразвијенијем језику Старог века, који је био говорни језик на читавом Блиском истоку у периоду од више од хиљаду година (од 8. века п.н.е. до 5. века н.е.). Остао је један од говорних језика све до 13. века, када га после повлачења крсташа арапски потпуно потискује.

Арамејски језик и писмо коришћени су, у тим временима, у администрацији бројних држава, у дипломатској комуникацији, у трговини широм тадашњег источног Средоземља. Арамејци су, вероватно, модификовали каананско (феничанско) писмо, стварајући фонетску азбуку, много практичнију и једноставнију за коришћење од акадског клинастог писма, које је дуго доминирало простором који се данас назива Блиски исток.

Арамејски језик припада северној грани семитске групе језика, док јужну грању ове групе језика представља арапски, источну грању акадски, а западну каанански (феничански) и хебрејски. Постоје бројни археолошки докази да се арамејски језик говорио на простору од Мале Азије до Кине, од Арабије до Кавказа, у Индији, у Египту. Био је то први универзални језик, први „светски језик“ у људској историји.

Харан

Малула

Арамејци су били познати и као добри ратници (на пример, Халдејци, који су владали Вавилонијом 7. и 6. веку п.н.е.) и, посебно, трговци. За разлику од других култура Старог века, које су наметане ратовима и освајањима, арамејска култура је ширена мирољубивим средствима, остварајући већи и значајнији утицај него да је донета мачем. Персијска династија Ахеменида је увела арамејски као званични језик у својој пространој империји, а он ће ту своју доминантну улогу, у неколико дијалеката, на просторима Блиског и Средњег истока задржати у наредних хиљаду година. Тако ће бити и у време хеленизма и римских освајања, када се арамејски језик успешно одупрео грчком и латинском језику, који никада нису постали говорни језици у овом делу света.

Арамејски језик је извршио велики утицај на хебрејски језик, а арамејско писмо на хебрејско (чак и данашње јеврејско писмо подсећа на арамејско). Преци Јевреја и највећи број Јевреја у 1. миленијуму пре нове ере и 1. миленијуму нове ере говорили су само староарамејским језиком. Стари Завет је већим делом написан на староарамејском, а чак су и неке реченице у Новом Завету, написаном иначе на старогрчком, пренете на арамејском. Вавилонски Талмуд је био написан на средњеарамејском, који се користио у Вавилону.

Тим језиком је, као својим матерњим језиком, говорио и сам Исус Христос, а данашња историјска наука сматра да он уопште није знао хебрејски. Наводи се да је Исус Христос, разапет на

крсту, викнуо на арамејском: „*Eli, Eli, Lama Sabahtani?*“, што значи: „Боже мој, Боже мој, зашто си ме оставио?“.

Заширење хришћанства, посебно је значајан средњеарамејски језик, познат под именом *сиријак* („сиријски језик“), како су га Грци називали. Сам назив *сиријски језик* је повезан са ширењем хришћанства, јер су именом Сиријци (*Сурјаје*, на арамејском) називани они Арамејци који су прихватили хришћанство, док је име Арамејци коришћено за оне који нису прихватили нову веру.

Управо су Арамејци били становници Антиохије (данашња Антакија у Турској), града у који је хришћанство донео сам свети Апостол Петар већ 34. године, а његово ширење су наставили свети Апостол Павле, Варнава и други. Антиохија је остала, заједно са Александријом, Цариградом, Римом и Јерусалимом, једно од најважнијих средишта хришћанства. Тада је, сматра се, била најважнији хришћански центар.

Хришћанство је ширено са простора данашње Сирије, из центара какав је била Антиохијска патријаршија, коју је установио још свети Петар, због чега се Сиријска црква и назива „Мајка Цркве“. Управо су у Антиохији следбенике Исуса Христа, које су преобратили апостоли, почели да називају именом *хришћани*.

Ипак, за опстанак и ширење хришћанства у 1. и 2. веку најзначајније је било то што је арамејска краљевина Осорхена (*Малкута д'Бет Осра'ене*), на простору данашњег граничног

Шафрански манастир

појаса између Турске и Сирије, чији је главни град била Едеса (поменути турски град Санли Урфа), била је прва држава у људској историји у којој је хришћанство постало званична религија. Реч је о једној од краљевина која су настале на простору некадашње хеленистичке Селеукидске империје. Становници ове краљевине су били Арамејци који су говорили сиријским језиком (сиријак). Краљевина Осрохена је трајала од 132. године п.н.е. до 214. године н.е., када је прикључена Римској империји.

Хришћанство је било званична религија у Осрохени већ у време краља Абгара IX Великог (177–212. године), мада арамејска предања говоре да је хришћанство увео још Абгар V (13–50. године). Превод Библије на арамејски језик, познат под именом „Пешита“ на сиријаку (средњearамејски језик), појавио се у 1. веку нове ере.

Када је хришћанство постало званична религија у Римској империји крајем 4. века, започеле су прве шиизме у, до тада, јединственој народној вери. Разлози неслагања су били теолошке колико и политичке природе. На Халкидонском сабору 451. године, издвојили су се монофизити, који су тврдили да Исус Христос има само божанску природу. Заправо, постоје мишљења да би тачнији назив за њихову христологију био *мијафизити*, јер су они тврдили да Исус Христос има две природе (божанску и људску) спојене у једном бићу (божанском).

Као монофизитске цркве се сматрају Јерменска црква, Коптска црква, Сиријска црква, Етиопска Тевахидо црква, Индијска (Маланкара) црква и Еритрејска црква (која је од скоро постала аутокефална од Етиопске цркве).

За узрастање Сиријске цркве најзаслужнији је епископ из Едесе Јаков Барадеј (умро 578. године), по коме су следбеници ове цркве познати као „јаковити“. Литургије у сиријској цркви се обављају по старом антиохијском обреду, на сиријском језику.

Због сличности ове литургије са православном Литургијом, често се код нас сиријско православље поистовећује са нашим православљем. Али, за Сиријску цркву ми смо удаљени од ње исто онолико колико је од њих удаљен Ватикан, јер је реч о хришћанима који су се успротивили одлукама Халкидонског са-

Патријарх

бора, одржаног 600 година пре велике шиизме на гркоправославне и римокатолике.

Штавише, хришћански народ на овим просторима, обични верници да се тако изразимо, не праве тако велике разлике између православних, католика, протестаната или англиканаца, мада понекада и сами припадају тим црквама или су чули да такве разлике постоје. За њих као да је најважније да су хришћани, а много мање има значаја сама деноминација. Наравно, так-

ви ставови имају своје објашњење у конкретним околностима у којима живе, као и дугој историји односа са муслиманима.

Свети Јаков (Барадеј) је утемељио виталну верску заједницу, са око 20 митрополија и 163 епископије, на простору од Средоземног мора до Индије. Први патријарх Сиријске (монофизитске) цркве у Антиохији био је постављен, вероватно, пре 518. године. За разлику од грчке и латинске хришћанске цркве које су у Цариграду и Риму имале подршку моћних држава, сиријско хришћанство је од самог свог настанка било забрањивано, уништано и потискивано. Али, чак и у тако тешким условима оно је цветало.

Сиријска црква је била изложена жестоцим прогонима византијских царева (царица Теодора је, по предањима, имала мало више разумевања за њих). Ретки су били периоди у наредних 1.500 година историје Сиријске цркве када она није била прогањана. Примера ради, само у првих 30 година прошлог века, у време великих прогона и погрома хришћана на истоку Турске, из Турске се у Сирију и, мање, у Ирак преселило више од милион следбеника ове цркве.

Унутрашње поделе, иза којих је често стајало деловање Католичке цркве, као и стални прогони, цепали су Сиријску цркву и смањивали број њених следбеника. Данас, поред Сиријске

цркве, која је највећа црква у оквиру сиријског православља, постоји још и Сиријска католичка црква, која признаје примат папе у Риму. До одвајања Сиријске католичке цркве је дошло крајем 17. века, деловањем језуитских мисионара и реда капуцинера, које је слао римски папа у овај део света како би проширио свој утицај.

У Керали, у Индији, постоји Сиријска Маланкара православна црква, као и мања Сиријска Маланкара католичка црква, која признаје примат папе. Треба поменути Мелките, оне веропоклонике из Сиријске цркве који су признали одлуке Халкидонског сабора, као и Мароните (у Либану), који признају примат папе, али је спорно да ли су признали одлуке Халкидонског сабора. Неки сматрају, чак, да широј „породици“ сиријског хришћанства припадају и тзв. источне хришћанске цркве у Ираку, Асирска црква, као и црква која се од ње одвојила, Халдејска католичка црква, која признаје примат папе. Ове цркве често означавају као „несторијанске“, односно као дијафизите.

Број следбеника Сиријске цркве, у целом свету, данас није већи од неколико милиона. Они су подељени у 26 митрополија (архиђацеза) и 11 патријархијских викаријата.

Колико је био снажан утицај хришћанства на овим просторима, може се видети по парадоксалној чињеници да у Сирији и данас има више хришћанских цркава него што има џамија у целој Европској унији. Арамејски језик је још увек свакодневни, говорни језик у неким деловима Сирије, као на пример у граду Малули, у близини Дамаска, поред тога што је званични језик Сиријске цркве.

Патријарх Сиријске цркве је Његова светост Патријарх Мор Моран Игнацијус Зака I Ивас, чије се седиште налази, данас, у Дамаску. До 1932. године седиште патријарха Сиријске цркве је било у манастиру Дарјо д'Мор Хананјо („Шафрански манастир“, због жуте боје камена од кога је саграђен), у близини турског града Мердина.

Овај манастир, подигнут 494. године, налази се у подручју Тур Абдина („Гора божјих слугу“), турског граничног региона са Сиријом. Подручје Тур Абдина има посебан значај за сиријско хришћанство, јер се ту налази и манастир Дарјо д'Мор Гавријел („Манастир Светог Гаврила“), најстарије и највеће светилиште

Сиријске цркве. Саграђен је пре 397. године и активно делује, као бастион сиријског хришћанства, већ скоро 1.700 године, до данас.

Монаси Сиријске цркве, слично својој сабраћи, „пустинским монасима“ Коптске цркве у Египту, чувају и одржавају учења Адаија, Афрахата, Јеврема Сиријског, Светог Јакова (Барадеја), Дионисија Бар Салибија и других великих хришћанских учењака. Поменута два манастира Сиријске цркве се сматрају најстаријим манастирима на свету који су активни и данас.

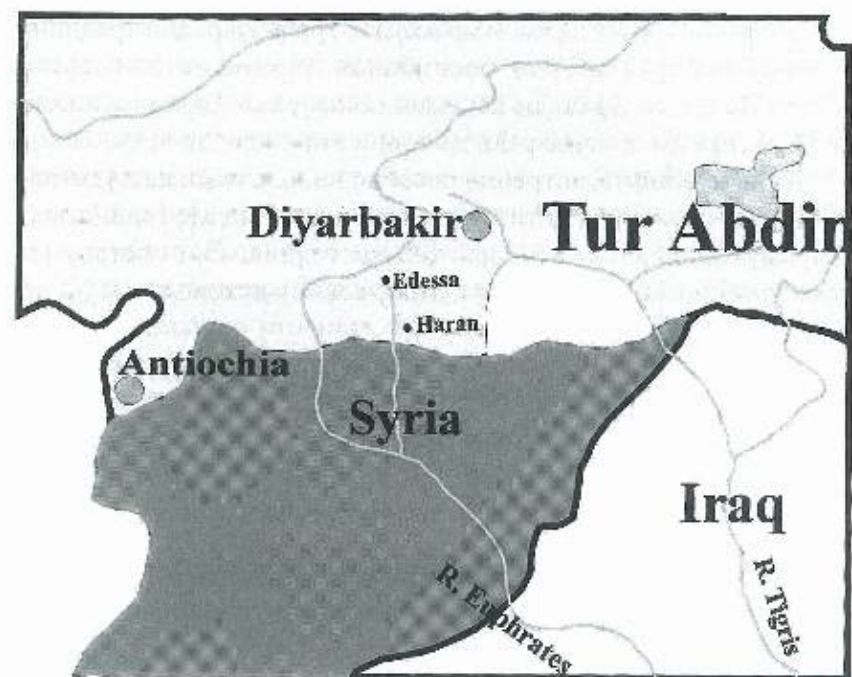
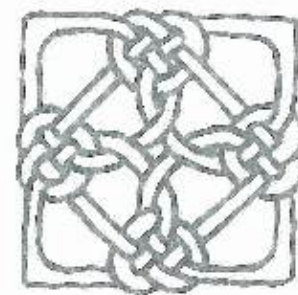
У близини Тур Абдина је и турски град Санли Урфа, некадашњи хришћански центар Едеса, и арамејски Урхој. Народне традиције повезују овај град са Уром, постојбином Аврама, митског праоца Јевреја. Због тога, Арамејце понекада описују као Аврамове потомке. Инак, пре би се могло рећи да су они Аврамови преци.

Да ли је, уопште, потребно посебно наглашавати да људи који опстану и сачувају идентитет у току четири хиљаде година, који сачувају хришћанску веру две хиљаде година, који опстану упркос прогонима и освајањима, имају велику духовну снагу и неизмерне културне вредности?

Да ли су Арамејци и њихови данашњи потомци сачували тајну вечитог прожимања Запада и Истока, обостраног обогаћивања два света, оне две природе које постоје у једном бићу? Ону људску тајну која је данас, у потрошачком друштву једне димензије, све више заборављена.

Тур Абдин

Југословенство изнад Српства

Др Вељко Ђурић Мишина

Јужнословенска емиграција у Сједињеним Америчким Државама, прве три деценија 20. века готово и да није била организована. Срби су се окупљали, углавном, око Српске Православне Цркве, у домовима црквено-школских општина. Политиком се нису бавили.

Српска Православна Црква организовала је од 1921. године своју епархију за Сједињене Америчке Државе и Канаду.¹⁾

Први политички проблеми у новој епархији настали су 1925. године, када је изабран први архијереј Епархије америчко-канадске, епископ Мардарије (Ускоковић).²⁾ Наиме, једна група

1) Најпотпунији рад о историји Српске Православне Цркве у Северној Америци објавио је Сава, Епископ шумадијски, Историја Српске православне цркве у Америци и Канади 1891–1941., Крагујевац 1994 (у даљем тексту: Сава, Историја...).

2) Сава, Епископ шумадијски, Српски јерарси од деветог до двадесетог века, Београд-Подгорица-Крагујевац, 1996, 307–308.

свештеника, предвођена протојерејем Николом Крајновићем и протосинђелом Данилом (Козомаром), примили су епископа као човека без кога се могло, како су говорили. Они су 1926. године покушали да спрече рад Првог епархијског црквено-народног сабора, на коме је требало да се прогласи први Устав епархије и друга неопходна законска акта.³⁾

Проблеми су стварали и јеромонаси Алексије (Савић) из Питсбурга и Јероним (Вукшић) из Фарела.⁴⁾ Наиме, монах Алексије је свој храм прогласио независним, верне одвојио од Патријаршије и одбио да призна епископа Мардарија. Сви потоњи покушаји да се приволи на дисциплиновано понашање, остали су без успеха. Када је одлуком Епархијског суда стављен под забрану свештенорадњи, одбио је да и то прими. Када је лишен чина, писао је патријарху Димитрију. У том писму било је, осим осталог, и тврдњи да је он служио више од двадесет година у том храму, да никада није имао никаквог канонског додира са епископом Мардаријем, тврдећи да је он члан клира и под јурисдикцијом Руске православне митрополије и Архиепископије њујоршке. На крају је закључио да не разуме поступак епископа Мардарија који га је осудио и покренуо процес за лишавање свештеничког чина.⁵⁾

Синдром непризнавања више јерархије показвао се и касније, може се казати и са фаталним последицама.

Епископ Мардарије је одлуку Епархијског духовног суда о расчињењу јеромонаха Алексија доставио Синоду на коначан суд. Синод је тражио да им достави, осим пресуде, и све потребне списе да би имали податке са формалне и материјалне стране при припремању своје коначне пресуде. Расчињење није одмах потврђено у Синоду, што је навело епископа Мардарија да му

3) Сава, Историја..., 274. Крајновић је био члан Епархијске конзисторије, протосинђел Данило секретар.

4) Алексије (Савић) био је сабрат мапастира Љмирје, Епархија горњокарловачка. У Америку је дошао на одређено време, с благословом надлежног епископа Михаила (Грујића). Међутим, није то поштовао, па је остао самовољно. Није признао ни новопостављеног епископа Епархије америчко-канадске па је био расчињен – Сава, Историја..., 101.

5) Сава, Историја..., 274.

напише једно писмо у којем је, осим осталог, истакао да му то умногоме отежава службу у епархији, што има за последицу да се стварају могућности подривања организације и ауторитета врховне црквене власти.⁶⁾

Епископ Мардарије је доставио Синоду потребна акта. Синод их је по пријему предао Епископу нишком Доситеју. После проучавања материјала он је предложио потврђивање одлука о расчињењу јеромонаха Алексија и Јеронима. Синод је, после образложења епископовог, на једној својој седници, лишио јеромонашког чина и свих монашких обавеза оба монаха.⁷⁾

Касније је било мањих примера недисциплине, али су по обиму и значају испод случаја ова два монаха.⁸⁾

6) Исто, 274–5.

7) О последицама рада ових расчињених свештеника писао је и епископ Иринеј (Ђорђевић), новоизабрани Епископ америчко-канадски, 1937. године Синоду: "у Питсбургу је раније службовао јеромонах Алексије Савић (из Горњо-карловачке Епархије). Умро је у фебруару 1937. год. пред Наш долазак у Америку. Он се никако није хтео потчинити Епископској јурисдикцији блаженоупокојеног Епископа Мардарија. Одрчицао је чак и епископални карактер Српске Православне Цркве, сматрајући пресвитеријански принцип о самосталности парохија и изборном карактеру свештеника у парохији као нешто основно, а Епископску јурисдикцију као нешто лажно, веишачко и наметнуто Српској Цркви и Српском Народу. На судском процесу, до кога је дошло у Питсбургу, пок. јеромонах Алексије Савић (расчињен одлуком Св. Синода српске Патријаршије, на предлог Епископа Мардарија) порицао је српску Патријаршију и њену надлежност у Америци, доказујући да је Патријарх само Епархијски Епископ и ништа више и да је за Америчке Србе надлежан Епископ Горњо-карловачки, односно Митрополит-Патријарх Сремскокарловачки и тд. Слалећи Српско Православну Цркву на најнижи ниво, он је многе и многе грехе сугерисао својим парохијанима и бранио их пред Америчким судом, поричући вредност одлуке о његовом расчињењу, донесене у Св. Архиепископском Синоду. Лично је био исправан човек и врло уметан у придобијању присталица. Ревностан је био у својим свештеничким дужностима које је са пристанком великог броја присталица вршио и после расчињења не обраћајући ни најмању пажњу акту о расчињењу. Одметнувши се потпуно од Епархије и Епархијске јурисдикције, умро је непризнавши ни Епархију ни Епископа, ни Патријарха ни надлежност ма какве Српске православне црквене власти у својој парохији у Питсбургу". – Сава, Историја..., 467.

8) Сава, Историја..., 274–286; Вреди поменути и случај јеромонаха Цикодима (Јањусевића): он је двадесетих година дошао у Америку без канонског отпуста. Један грчки архиепископ га је произвео у чин архимандрита.

Велика економска криза, 1929–1933. године, у Сједињеним Америчким Државама одразила се и на свештенике. Десетак њих се вратило у краљевину Југославију, углавном зато што их нису црквено-школске општине могле издржавати. Један од њих био је и Војислав Гађиновић. Управо у то време, парохијани су се обрачунавали са анационалним свештеницима, у првом реду са Јованом Крајновићем и Јованом Смиљанићем.⁹⁾

Епископ Мардарије је 1935. године писао Синоду о стању у епархији. У том извештају биле су и тврдње да су се сви анационални елементи („комунисти, сепаратисти, републиканци и анархисти“) груписали око листа „Слободна реч“, који је недавно почео да излази, и преско њега нападају на највеће народне светиње.¹⁰⁾

Епископ је био у праву: прво политичко организовање почело је управо око редакције новине „Слободна реч“, која се налазила у Питсбургу, незваничног гласила Комунистичке партије. Око ове редакције почели су се окупљати Срба левичари.¹¹⁾

С времена на време објављивани су текстови у којима су се пропагирале идеје сличне оним у осталим комунистичким гласилима. Често се помињало стварање Сједињених Држава Југославије на принципима на којима почива Совјетски Савез, у којим би били равноправни сви „Срби, Хрвати, Словенци, Босанци, Војвођани, Црногорци и остали народи“. Понекада се поменуло и одвајање Цркве од државе. Занимљиво је да је институција монархије била скоро заборављена.¹²⁾

Настанио се у Детроиту и почео радити на стварању Црногорске православне цркве. Значи, није признавао никакву вишу црквену власт изнад себе! Када је пропао у свом раду, обратио се епископу Мардарију. – Сава, Историја..., 276.

9) О судбини свештеника Крајновића писао је и епископ Иринеј (Ђорђевић) 1937. године Синоду. – Сава, Историја..., 468–9.

10) Сава, Историја..., 406.

11) Ове новине се 1940. године, паредбом тамошњих власти, нису смеле продавати у Канади због пропагирања комунистичких идеја. – Гласник Српске православне цркве, 1/1941, 22; О карактеру новина видети и у: Сава, Историја..., 489.

12) Епископ Иринеј је написао: „Треба да напоменем још једном да се у Америци осећа струјање политичко-партичког као и племенског и перског живота. Православне свештенике у овом последњем погледу можемо поделити у две групе: једни су оријентисани српски, а други југословенски. И тај факат

На Црквено-народном сабору Епархије америчко-канадске 1941. године, подржана је борба пуковника Драгољуба Драже Михаиловића. Иницијатори Сабора били су Српска народна одбрана и Српски народни савез. Знатан допринос у свему овоме пружио је и епископ Дионисије.¹³⁾

Епископ Дионисије писао је генералу Душану Симовићу, тадашњем председнику југословенске краљевске Владе, поводом разних текстова против генерала Михаиловића и његове борбе.¹⁴⁾ Касније, када су сви почели да напуштају Михаиловића, епископ је са црквеног олтара почео да моли за помоћ.¹⁵⁾

Црквено-народни сабор, који је одржан 1944. год., отворено је осудио комунизам и поздравио генерала Михаиловића. Са сабора су послали меморандум председнику Сједињених Америчких Држава Рузвелту и свим савезничким владама.¹⁶⁾ На истом сабору састављен је проглас „Поздрав поробљеном српству“.¹⁷⁾

Када су се чуле прве речи о комунистичкој скупштини у Јајцу, одржане 29. новембра 1943, епископ Дионисије је, по одлу-

се мора имати на уму када се процењују прилике и неприлике у појединим нашим колонијама и парохијама, јер готово свака појава у јавном животу у Отаџбини изазива овакову или онакову реакцију или акцију у Америци, међу нашим исељеницима.“ – Сава, Историја..., 471.

13) Епископ Дионисије, „Равногорски покрет Драже Михаиловића и Српска православна америчко-канадска епархија“, Гласник Српског историјског културног друштва „Његош“, 17/1966, 128–138 (у даљем тексту: Епископ Дионисије, Равногорски покрет...).

14) Веселин Ђуретић, Влада на беспућу, Београд 1983, 181 (у даљем тексту: В. Ђуретић, Влада...).

15) В. Ђуретић, Влада..., 246.

16) У тексту је, осим осталог, писало: „Комунистичко-партизански и терористички покрет у Југославији, који има за циљ преузимање власти у земљи насилним путем у корист једне непознате мањине, а уз деобу Српства на неколико јединица, уз прогон и убијање многих осведочених Срба-родољуба, свештеника и других, као покрет недемократски.“ – Владика Дионисије, Равногорски покрет..., 133–134.

17) „Поздрављамо свету, мученичку, славу и јуначку Српску православну цркву са њеним поглаварем Патријархом Гаврилом на челу, мученичком саборцем за слободу свога српског народа, као и све српске православне Епископе, свештеника и монахе који данас пате и страдају, убијани, хапшени и прогањани од свих завојевача који попут зверова растржу Краљевину Југославију.“ – Владика Дионисије, Равногорски покрет..., 135.

ци Епархијског управног одбора, крајем децембра послао свим савезничким владама протестне телеграме, у којима је осуђено њихово прихватање партизанског покрета.¹⁸⁾ На овај телеграм одговорили су Американци крајем јануара 1944. године, а Британци тек марта 1945. године.

У тим временима, у новинама „Слободна реч“ било је више текстова у којима се Епископу америчко-канадском Дионисију негирало право да се политички ангажује. Највише замерки било је на рачун његова сврставања на страну генерала Михаиловића а против Јосипа Броза.

Међу свештеницима у Епархији америчко-канадској радили су и они који су, на разне начине, били на страни Комунистичке партије Југославије и њеног Народно-ослободилачког покрета, као једне стране у грађанском рату. То су били: Војислав Гађиновић, Никола Дреновац, Страхиња Малетић, Милан Поповић, Мирко Вујисић, Јован Крајновић и Емилијан Глоцар.¹⁹⁾ Окупили су се око листа „Слободна реч“. Њихове мисли и идеје прихватила је чак и неколицина чланова Епархијског савета.²⁰⁾ Ови свештеници први су се 21. јуна 1942. обратили народу прогласом у коме су објаснили свој однос према најважнијим политичким питањима

18) Епископ Дионисије, Равногорски покрет..., 135–137.

19) Свештеник Војислав Гађиновић је служио у парохији Светог Ђорђа у Питсбургу, где је јеромонах Алексије (Савић), онај што ју је издвојио из тела Српске Православне Цркве. Једна група Срба лојалних законитом поретку се издвојила и основала нову парохију Светог Саве, чак су и купили црквени објект. После смрти јеромонаха Алексија, епископ Дамаскин (Грданички) је послао у Питсбург, у парохију Светог Саве, свештеника Андру Поповића да, колико је могуће, среди нередиовно стање. У парохију Светог Ђорђа дошао је Гађиновић, по вољи чланова црквене управе. Како је услед проблема у парохији Светог Саве јеромонах Николај (Петковић) морао да оде, епископ је намеравао да обједини две парохије у једну, прихватио је и једног свештеника, Гађиновића. Крајња жеља епископова била је враћање самосталне парохије у крило Цркве, а то значи довођење у капонски поредак. – Станислав Спасовић, Историја Српске православне цркве у Сједињеним Америчким Државама и Канади 1941–1991, Београд, 219–221 (у даљем тексту: С. Спасовић, Историја Српске...).

20) Епископ Дионисије, Равногорски покрет..., 130; Емилијан Глоцар и Страхиња Малетић су били чланови Епархијског савета. – С. Спасовић, Историја Српске..., 79.

за Србе у Америци. А то је, по њиховом, био однос српства и југословенства, монархије и републике, Драгољуба Михаиловића и Јосипа Броза итд.²¹⁾ Уистину, ово су били проблеми формалне природе, стварни су сасвим другачији и много компликованији.

На протесте осталих чланова Савета због рада ових свештеника, епископ је предложио, у форми писма, суспензију на чланство у важном епархијском телу. Епископ је свештенике казнио најблажом казном – укором.²²⁾ Али, ова казна их није смирила. Напротив, још више их је узнемирила.

Свештеници Малетић, Дреновац и Глоцар објавили су крајем фебруара 1944. године своју нову „изјаву“ у којој су оптужили епископа Дионисија да ради са „извесним шовинистичким организацијама“, како би ширили мржњу и раздор „међу америчким грађанима српског и југословенског порекла“.²³⁾

Тако се сукоб са овим свештеницима продужио. На Петом црквено-народном сабору, одржаном 1944. године, формирана је

21) Ова Изјава настала је у Питсбургу 21. јула 1942. а потписали су је протојереји др Милан Поповић, Јован Крајновић, Мирко Вујисић, Војислав Гађиновић, Никола Дреновац, Страхиња Малетић и Емилијан Глоцар – Архив Југославије, фонд „Емигрантска влада“, 93-перегистровано (у даљем тексту: АЈ, 103,...); Факсимил је објавио С. Спасовић – С. Спасовић, Историја Српске..., 484.

Текст прогласа (Изјаве) гласи: „Потписано свештенство осуђује сваку акцију која у Америци шири раздор и расприрује мржњу међу нашим југословенским народом и свечано исповеда веру у срећнију будућност Српства у духу хришћанске љубави за човека као створа Божјег, а под заштитом наше највеће словенске земље Совјетске Русије и јавно иступа на брани слободне Југославије и заснива свој став на начелима споразума Срба, Хрвата и Словенаца, а у знаку поштовања народних права и друштвеног поретка, на корист радних народних слојева“.

22) С. Спасовић, Историја Српске..., 80.

23) Најважнији део оптужбе групе свештеника против епископа гласио је: „Пошто су Српска Православна Епархија Америчко-Канадска и њезин епископ заузели став против јединства народа у Југославији и против борбе Народно Ослободилачке Војске и Партизана;...И пошто су Српска Православна Епархија Америчко-Канадска и њезин Епископ запоставили своју духовну мисију и својим значајним ставом и радом показали да су првенствено политичка експозитура оних остатака предатних југословенских диктаторских режима и њихових представника, који у Југославији сарађују са окупаторима, а против којих се бори огромна већина српског и југословенског народа.“ – Приватна збирка.

комисија састављена од свештеника и лаика, којој је стављено у задатак да испита одговорност прокомунистичких седморице свештеника.²⁴⁾

Комисија је своје мишљење доставила Сабору. Они су закључили да су се свештеници Малетић, Дреновац и Гађиновић и лаик Жарко Бунчић, члан Епархијског савета, огрешили као чланови Српске Православне Цркве и Црквено-народног сабора „из разлога што су се својом општом акцијом црквеном, просветном и политичком, удружили са једном безбожном неправославном групом око тзв. Видовданског конгреса и тзв. Слободне речи“. Комисија је саставила тужбу и предала је Црквеном суду на даљи поступак.

На крају је морало да се заврши онако како црквени канони налажу: епископ Дионисије је, као надлежни архијереј, одредио свештеницима Емилијану Глоцару, Николи Дреновцу, Страхини Малетићу и Војиславу Гађиновићу забрану вршења парохијских послова.²⁵⁾ Пресуду је, међутим, било тешко реализовати! Ствари су текле независно од епископа.

Расколник

Тешко је утврдити када су дипломатски представници југословенске комунистичке власти први пут поменули Гађиновића у својој преписци. Једно није спорно: помињали су га много пута!

24) На Црквено-народном сабору 1944. године било им је забрањено да учествују, а као разлог наведено је да су „прилици антисрпској, неправославној групи-комунистима-која руши све што је српско и православно“. – Епископ Дионисије, Равногорски покрет..., 133.

25) У пресуди Епархијског црквеног суда од 6. фебруара 1945. свештенику Николи Дреновцу писало је, осим осталог, и: „... да је дотични свештеник погазио црквену дисциплину и преступио свете каноне Православне цркве“. – Приватна збирка, Видети: Гласник Српске православне цркве, Београд, 1946, 116.

Основни биографски подаци свештеника Војислава Гађиновића: рођен је у селу Качањ, Херцеговина. Богословију је учио у Кадсдону, Ентлеска и Београду. Као парохијски свештеник служио је у парохијама: Омаха/Небраска 1926–1927; Лос Анђелосу 1927–1932; Скопљу 1932–1938; Њујорку 1938–1941; и Питсбургу 1941–1948. Служио у Њу Јорку до премештања у Хамилтон у Канади. Тамо се није дуго задржао из више разлога, од којих је најважнији неслагање са парохијалима.

Амбасада Демократске Федеративне Југославије у Вашингтону је јавила 7. септембра 1945. Министарству иностраних послова у Београду о једном занимљивом чланку Војислава Гађиновића, свештеника Српске Православне Цркве у Питсбургу, о британском држању према изборима на Балкану, објављеног у „Заједничару“ из Питсбурга, органу Хрватске братске заједнице, чији је тираж око 100.000 примерака. У наставку, амбасада је обавестила да им је Гађиновић затражио помоћ да се исти текст објави и у београдским новинама „Политика“.²⁶⁾ Министарство иностраних послова је о томе писало Министарству информација и препоручивало да то треба урадити.²⁷⁾

Гађиновић се 19. фебруара 1946. жалио Синоду на пресуду епископа Дионисија. Жалбу је упутио посредством амбасаде у Вашингтону.²⁸⁾

Жалба је примљена у Синоду 18. марта и о томе је издата службена потврда.²⁹⁾ Политичко одељење Министарства иностраних послова проследило је 3. априла потврду Амбасади у Вашингтону.³⁰⁾ Док је ово писмо било на путу ка Америци, Сергео Макиедо, посланик из Вашингтона је предложио министру Станоју Симићу да би било пожељно да се добије потврда о пријему Гађиновићеве жалбе у Синоду или Црквеном суду, јер би се тако могло спречити извршење епископове одлуке.³¹⁾

26) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1141 од 7. септембра 1945, Министарству иностраних послова – Архив Министарства иностраних послова, Политичка архива, 1945, 16/II-3-5418 (у даљем тексту: АМИП/Па, ...).

27) Писмо Министарства иностраних послова, бр. 5418 од 29. октобра 1945, Министарству информација – АМИП, Па, 1945, 16/II-3-5418.

28) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 373 од 21. фебруара 1946, Политичком одељењу Министарства иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-2323.

29) Потврда главног секретара Синода, од 18. марта 1946, Секретаријату Политичког одељења – АМИП, Па, 1946, 3-17-3021.

30) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 3021/46 од 3. априла 1946, амбасади у Вашингтону – АМИП, Па, 1946, 3-17-3021.

31) Телеграм Сергеја Макиеда, Пов. бр. 332 од 12. априла 1945, Станоју Симићу – АМИП, Па, 1946, 3-17-4071.

Синод је 9. марта 1946. одговорио Министарству иностраних послова и молио да његове одлуке проследи епископу Дионисију и свештенику Гађиновићу.³²⁾

Гађиновић је 16. марта 1946. написао Синоду жалбу против епископа Дионисија и упутио је посредством амбасаде. Они су жалбу послали Министарству иностраних послова, а оно Синоду тек 5. маја.³³⁾

Гађиновић је поново 19. априла 1946, посредством амбасаде, послао ново писмо Синоду у коме их је обавестио да је епископ Дионисије публиковао у новинама "Американски Србобран" своје одлуке.³⁴⁾ Писао је, како услед великих црквених празника, није могао да затвори храм јер би то, по његовом мишљењу, било насиље над вернима. Стога је молио Синод да га заштити од епископовог прогона до његовог саслушања у Београду.³⁵⁾

Министарство иностраних послова 24. априла проследило је Гађиновићево писмо Синоду с молбом да га хитно извести шта је предузето поводом његове жалбе. Ако није ништа урађено, захтевали су да Синод телеграфски интервенише код епископа Дионисија у смислу Гађиновићевих предлога.³⁶⁾

Синод је 26. априла доставио Министарству иностраних послова своју одлуку о Гађиновићевој жалби. У писму је, осим осталог, нагласио да је жалба разматрана и решено по њој, и о томе обавештени надлежни архијереј и свештеник. На крају је нагласио да су расправљали питања искључиво црквеног карактера, док су прелазили преско политичких.³⁷⁾

32) Писмо Синода, бр. 755/зап 18 и бр. 972 од 22/9 марта 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-4088.

33) Писмо Правног одељења Министарства иностраних послова, Пр. 1528/46 од 18. марта 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-4603.

34) Американски Србобран, Питсбург/САД, 16. април 1946.

35) Телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. 484 од 19. априла 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-2304; Телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 48 од 20. априла 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-3021.

36) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. 4439/46 од 24. априла 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-4439.

37) Писмо Синода, Слп. бр. 1108 од 26. априла, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-2412.

У међувремену, 21. априла 1946, Гађиновић је писао Министарству иностраних послова и молио их да интервенишу у Синоду у његову корист.³⁸⁾

Један службеник из Министарства иностраних послова отишао је у Патријаршију 24. априла и разговарао са секретаром Синода Николом Алагићем. У разговору Алагић је казао да је Синод Гађиновићеву жалбу одбио и потврдио одлуку епископа Дионисија, објашњавајући да је свештеник поступио неканонски. Потом је казао како се нада да ће нови амбасадор Сава Косановић, са којим је он разговарао о црквеним стварима у Америци, покушати да се проблем разреши. На крају је нагласио како Синод стоји на принципијелном становишту да Црквена општина у Питсбургу треба да призна јурисдикцију Епархије америчко-канадске и да ће епископ Дионисије тада оставити Гађиновића на месту пароха питсбуршке цркве.³⁹⁾

Гађиновић је и 13. маја 1946. послао нову жалбу Синоду, и овај пут посредством амбасаде у Вашингтону. У писму је нагласио да је његов проблем на Црквеном суду, па тражи нову интервенцију.⁴⁰⁾ амбасада је и ово писмо проследила Министарству иностраних послова и молила на даље слање, у Синод.⁴¹⁾ Правно одељење Министарства је то и урадило 21. јуна.⁴²⁾ Како из Синода нису добили потврде пријема, ургирали су 30. јула.⁴³⁾

38) Телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 484 од 19. априла 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-2304.

39) Белешка на телеграму амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 484 од 19. априла 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-2304.

40) Гађиновићево писмо, од 13. маја 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-3501.

41) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 661 од 18. маја 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-3501.

42) Писмо Министарства иностраних послова, Пр. 3561 од 21. јуна 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-3501.

43) Писмо Министарства иностраних послова, Пр. 3561 од 30. јула 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-3501. Неко од задужених чиновника из Секретаријата Политичког одељења је на полеђини, латиницом и мастилом написао: „Шта се ради са овим? Нормално би било да се упути Синоду коме је и упућено. Међутим, ствар је пред Синодом већ решена негативно по

Гађиновић, међутим, није писао само Синоду. Писао је и Станоју Симићу, југословенском министру спољних послова. Помињао је своје писмо упућено митрополиту Јосифу. Јављао је о гостовању епископа Николаја (Велимировића) код Епископалне цркве и наглашавао да је он одбио да га види због изјава против комунистичке Југославије. На крају је поменуо и своје контакте са конзулом и своје текстове о потреби сазивања ванредног Сабора ради расправљања о стању у Епархији америчко-канадској.⁴⁴⁾

Нову Гађиновићеву жалбу Синоду амбасада у Вашингтону је 3. јула 1946. проследила Министарству иностраних послова, а они Синоду. Овом приликом Гађиновић је оптужио епископа Дионисија за антијугословенску активност стварањем раздора међу народом. Нагласио је како у том послу учествују и епископи Николај и Иринеј јер траже сукоб против Совјетског Савеза. Стога је захтевао да Синод осуди њихову делатност и позове их на одговорност.⁴⁵⁾

Гађиновић је нешто касније, 22. јула, тражио од амбасаде у Вашингтону да његов нови телеграм Синоду доставе посредством Министарства иностраних послова. У овом писму је оптужио

Гађиновића и у прилогу се налазе чланци Србобрана, особито један, који не би било угодно да изађе из Министарства.”

Нешто ниже од овог текста, други је написао, мастилом и латиницом: „Правном од мишљења сам да треба упркос свега слати Синоду! 28/4/46, – потпис нечитак.”

44) Писмо Војислава Гађиновића, од 28. јуна 1946, министру Симићу – АМИП, Па, 1946, 3-17-10819. У писму је мали слаборат у коме је препричан случај свештеника Гађиновића и епископа Дионисија. На крају је писало: „У спомену последњем телеграму Гађиновић понавља да ако Синод не позове на одговорност Дионисија да он неће моћи остати под јурисдикцијом тог епископа као ни онај део народа и свештенства који је незадовољан радом и држањем Дионисија. Он понавља да ће затражити отпуст из српске цркве како би пред сулом и народом могао подузети поступак против оних који су крипи за расуло у цркви и подржавање противника државе на епископским положајима.”

Вредно је помена да је Гађиновић помињао текст који је касније објављен у београдском дневнику „Политика”, 20. јуна 1946.

45) Телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 822 од 3. јула 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-7794; АСин, Син. бр. 1835/зап. 46 од 25/8. јула 1946.

епископа Дионисије да је нападао и вређао државне органе, да је држао парастосе генералу Михаиловићу и тако завађао верне. Стога је тражио од Синода да „епископа Дионисија стави под интерду и да га суспендује са дужности и тако спасе и сачува мир, јединство и углед Српске цркве”. На крају је запретио да ће народ, који је против тог епископовог рада, у случају да то Синод одмах не учини, „бити присиљен да се за заштиту обрати државним властима, што може цркву да доведе до немилих последица и до унутарњег расула.”⁴⁶⁾

Министарство иностраних послова проследило је ово писмо Синоду тек после четири месеца! Истог дана доставили су препис и Министарству унутрашњих послова.⁴⁷⁾

Синод је обавестио Министарство иностраних послова о пријему и ове Гађиновићеве жалбе, од 13. маја, као и ранијих, од 16. и 18. марта 1946. године.⁴⁸⁾ Оно је одмах обавестило амбасаду у Вашингтону.⁴⁹⁾

Гађиновић је нешто касније, 17. августа, поново писао жалбу Синоду. И овог пута предао ју је амбасди у Вашингтону, а она је то проследила Министарству иностраних послова, а она у Синод. Гађиновић је наглашавао како је стекао утисак да Синод подржава епископа Дионисија, иако он ради против канона и државе. При том је истакао како епископ сарађује са бившим амбасадором Константином Фотићем и заједно клеветају нову југословенску власт. На крају је тражио одузимање права епископу да му суди и предлагао да то уради неки други суд у Југославији.⁵⁰⁾

46) Гађиновићеве писмо – АМИП, Па, 1946, 3-17-12412. На последњини Гађиновићеве молбе је написано: “С молбом на даљи надлежни поступак и одговор о примитку акта: потписао, по наредби амбасадора саветник др Славо Зоре!”

47) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 12412 од 13. новембра 1946, Синоду и Министарству унутрашњих послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-12412.

48) Писмо Синода, Бр. 2043 од 1. августа 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-4968.

49) Писмо Синода, Бр. 4968 од 7. августа 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-4968.

50) Телеграм амбасаде у Вашингтону, К. пов. бр. 995 од 17. августа 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-9852.

Гађиновић је следећег дана, тј. 18. августа 1946, написао нову тужбу Синоду и предао је амбасади. Она је то проследила Министарству иностраних послова.⁵¹⁾ Тужба је прослеђена Синоду и Министарству унутрашњих послова.⁵²⁾

Овом приликом Гађиновић је оптужио епископа Дионисија што је намеравао да све оне свештенике, присталице генерала Михаиловића, који су избегли у Италију и у друге земље Европе, доведе и распореди по парохијама у својој епархији, иако они немају канонски отпуст својих надлежних епископа. У наставку је навео Миомира Дубака у Лакавани и Јована Марчетића у Индијана Харбору. На крају је тражио епископову суспензију и позивање на одговорност због тих послова.⁵³⁾

Гађиновић је 28. августа још једном писао Синоду. И овај пут писао је против епископа, оптужујући га што је недавно писао председнику Сједињених Америчких Држава и тражио да прекине све односе са Југославијом. То би, по њему, могло довести до прекида добрих односа и да помути досадашњу добру сарадњу. Зато је тражио од Синода да владикино писмо осуди и да га хитно смени. У наставку је навестио да он, као српски свештеник, неће моћи да остане под владикином јурисдикцијом, па ће се обратити патријарху у Москви. На крају је упозорио Синод да би и он могао сносити одговорност ако и даље дозволи епископу да чини то што чини.⁵⁴⁾

51) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1208 од 21. августа 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-11025.

52) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 11025 од 24. септембра 1946, Министарству унутрашњих послова и Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-11025.

53) Телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1208 од 21. августа 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-11025. Тужба је писана 16. августа; О свештенику Миомиру Дубаку објављен је текст у "Слободној речи" – АМИП, Па, 1946, 3-17-12134.

54) Телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1163 од 28. августа 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-10416; На маргини телеграма написано је мастилом да се припреми више података о епископу Дионисију за потребе Одељења за штампу. Исто – АСин, Сип. бр. 2385 од 14/1. септембра.

Гађиновић је истог дана написао и друго писмо Синоду по садржини исто као и претходно чак и нешто оштрије.⁵⁵⁾

Амбасада у Вашингтону обавестила је 8. септембра 1946. Министарство иностраних послова да имају сазнања да је Синод известио Гађиновића али да то он није примио, па су тражили да им се достави препис.⁵⁶⁾ Министарство иностраних послова послало је ово писмо Синоду и молило два примерка раније одлуке.⁵⁷⁾

Гађиновић је 6. септембра 1946. написао тужбу Епархијској управи, и проследио је амбасади у Вашингтону. Амбасада је, као и раније, све послала Министарству иностраних послова у Београд.⁵⁸⁾

У писму Епархијској управи Гађиновић се жалио на владикину одлуку да му се суди у Црквеном суду, наглашавајући да он нема толико новца потребног за путовања и остале трошкове, и закључио да неће бити на суђењу.⁵⁹⁾

Синод је почетком септембра 1946. одговорио Министарству иностраних послова и у прилогу послао два примерка своје одлуке о Гађиновићу из марта месеца.⁶⁰⁾

Министарство иностраних послова послало је Синодове документе у Вашингтон и Министарству унутрашњих послова.⁶¹⁾

55) Телеграм, Пов. бр. 1164 од 28. августа 1946. године, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-10417; Министарство иностраних послова доставило је, Пов. бр. 10417 од 6. септембра 1946, телеграм-писмо Синоду али и Министарству унутрашњих послова. – Исто.

56) Телеграм, Пов. 1188 од 8. септембра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-10820.

57) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. 10820 од 17. септембра 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-10820.

58) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1295 од 10. септембра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-12134.

59) Писмо Војислава Гађиновића од 6. септембра 1946, Епархијској управи у Либертилу, Илипоис – АМИП, Па, 1946, 3-17-12134.

60) Писмо Синода, бр. 2516 од 20/7. септембра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-11464.

61) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. 11464 од 1. октобра, Министарству унутрашњих послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-11464.

Епархијски црквени суд заседао је 10. септембра 1946. и пресудио да се Гађиновићу одузима свештенички чин.⁶²⁾ Своју пре-

62) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1664 од 21. новембра, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1947, 4-1-4213; Препис оверене пресуде Црквеног суда Епархије америчко-канадске од 10. септембра/28. октобра 1946 године – АМИП, Па, 1947, 4-1-4213.

Из записника са суђења свештенику Гађиновићу види се да тужени није пошао, да је бранилац, по службеној дужности, био игуман Димитрије (Балаћ). У оптужници су биле следеће тачке:

»1. За непокорвање епархијском Епископу и неизвршавање наредби епархијских власти;

2. За упорно и самовољно остајање на једној парохији, и при једној црквено-школској општини, која као таква неће да уђе у састав Епархије и отачаствене матере Цркве, те према томе није стварни и канонски део Српске Православне Цркве;

3. За импутирање епарх Епископу и епарх Управи да раде на одвајању Српске Православне Епархије Америчко-Канадске од Српске Патријаршије, као и то да Епархија и остала епархијска тела ове Епархије раде на стварању могућности рата између САД и Совјетског Савеза, што значи: на стварању Трећег светског рата;

4. За непосредно обраћање Светом Архијерејском Синоду мимо надлежних епархијских власти;

5. За шизматичко држање према своме Епископу и самовољно продужавање вршења богослужења после стављене му забране чинодејства од стране надлежног Архијереја;

6. За самовољно мешање у туђе парохије где после забране свештенодејства врши требе;

На основу свега овога у вези са светим канонима Православне Цркве, РУО тражи да се свештеник Војислав Гађиновић казни лишењем свештеничког чина....

После саслушања тужбе и одбране Црквени суд повукао се на већање па је по исцрпном претресу свих кривица и материјала којим располаже, а на основу светих канона Православне цркве: Апостолског 31, Другог Васељенског 6, Четвртог Васељенског 18, Трулског 34, и Картагињанског 10 и 11, донео следећу

Пресуду

Пошто је свештеник Војислав Гађиновић одрекао даљу послушност своме надлежном Епископу, остајући упорно да служи на парохији и при „Независној цркви Св. Ђурђа“ у Питсбургу, Пенсилванија, чиме је створио кривицу РАСКОЛ у СПЦ за које свети канони Цркве предвиђају казну: за свештеника – лишење чина, за за лајике одлучење од Цркве, то се на основу поменутих светих канона свештеник Војислав Гађиновић кажњава лишењем чина свештеничког, а 'Независна Црквено-школска општина Св. Ђурђа', њезина Управа и чланство

суду проследили су Синоду, у Београд, 3. октобра.⁶³⁾

Синод је крајем септембра молио Министарство иностраних послова да материјале које су добили од Гађиновића пошаљу владики Дионисију на даљу надлежност.⁶⁴⁾ Министарство иностраних послова доставило их је Министарству унутрашњих послова.⁶⁵⁾

Синод је потврдио одлуке Епархијског црквеног суда Епархије америчко-канадске о кривици свештеника Дреновца и Малетића, што је значило губитак парохијске службе, а за Гађиновића – лишење чина.

Амбасада у Вашингтону је 9. октобра 1946. доставила Политичком одељењу Министарства иностраних послова пресуду Црквеног суда Епархије америчко-канадске по кривицама Гађиновића. У истом писму су обавештавали да је сав материјал о овом случају епархија послала директно Синоду, у Патријаршију.⁶⁶⁾

Амбасада из Вашингтона је почетком октобра 1946. јавила Министарству иностраних послова да пресуду Синода Гађиновић није добио, па моли да му се јави да ли је одлука позитивна или негативна.⁶⁷⁾

Министарство иностраних послова је одговорио да је Синод одбацио жалбу Гађиновићеву и да то решење шаљу редовном поштом.⁶⁸⁾

одлучују од Свете матере Цркве за сва времена док се не покају и не приђу у састав ове Српске Православне Епархије Америчко-канадске...”

У прилог одбране свештеника Гађиновића био је и текст Николе Капетановића објављен у београдском дневнику „Борба“, 12. октобра 1946.

63) С. Спасовић, Историја Српске..., 82-83.

64) Синодско писмо, Син. бр. 2605 од 30/17. септембра 1946., Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-11656.

65) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 11656 од 4. октобра 1946, Министарству унутрашњих послова и амбасади у Вашингтону – АМИП, Па, 1946, 3-17-11656.

66) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1425 од 9. октобра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 4-1-4420.

67) Телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1365 од 2. октобра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-11742.

68) Шифровани телеграм Политичког одељења Министарства иностраних послова, Пов. бр. 1174 од 7. октобра 1946, амбасади у Вашингтону – АМИП, Па, 1946, 3-17-11742.

Амбасада у Вашингтону је 14. октобра послала Министарству иностраних послова Гађиновићеве жалбе од 11. и 13. октобра. Урадила је то обичном поштом, јер је слање телеграфски знатно скупље. На крају су молили да писма упуте Синоду.⁶⁹⁾

У првом писму од 11. октобра Гађиновић је оптужио владика Дионисија да се 18. јула одрекао југословенског држављанства, да је примио свештенике из Југословенске војске у отаџбини, иако се, због тога што немају канонски отпуст, лишавају свештеничког чина, да јавно ради против организовања помоћи народу у земљи, наводећи да је то комунистичка акција, да купује куће и поседе по Чикагу. На крају је молио да владика Дионисије буде позван на одговорност.⁷⁰⁾

У писму од 13. октобра Гађиновић је тврдио да није добио никакве пресуде по жалбама и тужбама против владике Дионисија. Поновио је оптужбе и затражио да се казни епископ. У противном молио је одобрење за прелаз под јурисдикцију Руске Цркве.⁷¹⁾

Министарство иностраних послова проследило је оба писма Синоду. Истовремено је преписе послало Управи државне безбедности Министарству унутрашњих послова.⁷²⁾

Амбасада у Вашингтону проследила је 14. октобра 1946. Министарству иностраних послова ново Гађиновићево писмо, овај пут насловљено митрополиту Јосифу. Гађиновић се жалио да није добио никакве одговоре од Синода на жалбу, а да је владика Дионисије и преко тога извршио рапчињење. Потом је оптужио владика као издајника свога народа, па одбија било какве његове одлуке. Потом је поновио захтев за отпуст.⁷³⁾

69) Писмо амбасаде у Вашингтона, Пов. бр. 1507 од 14. октобра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-12677.

70) Писмо Војислава Гађиновића, од 11. октобра 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-12677.

71) Писмо Војислава Гађиновића, од 13. октобра 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-12677.

72) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 12677 од 1. новембра, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-12677. Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 12677 од 1. новембра 1946, Министарству унутрашњих послова – Исто.

73) Писмо Војислава Гађиновића, од 14. октобра 1946, митрополиту Јосифу, послато као телеграм амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1352 од 14. октобра, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-13012.

Министарство иностраних послова је и ово писмо проследило Синоду.⁷⁴⁾

Амбасада у Вашингтона је 26. октобра 1946. јавила Министарству иностраних послова да је владика Дионисије рапчињено Гађиновића. Додала је да он зато жели да отпутује у Југославију, како би се жалио на Синод, и да се стави на располагање Влади у њеним настојањима на сређивању односа државе и Цркве с обзиром да би он, као добар познавалац прилика Цркве у Америци, био од користи.⁷⁵⁾

Министарство иностраних послова проследило је 6. новембра 1946. Управи државне безбедности на увид препис писма епископа Дионисија од 14. октобра митрополиту Јосифу. Епископ је обавестио митрополита да је добио све што му је Синод послао у вези са случајем свештеника Гађиновића. Потом је одговорио да је упутио овог свештеника на редован пут и канонски поступак у општењу са вишим црквеним властима. Како он то није учинио, већ је, напротив, претио и Синоду, закључио је владика, да је то одбијање да се потчини дисциплини Цркве. У наставку је потврдио да постоји један мали, незнатан, део народа у Америци који је против њега, а то су комунисти. А комунистичку идеологију сматра опасним отровом, који угрожава слободу. На крају је нагласио да је његова борба против диктаторског Брозовог режима у Југославији редовна дужност сваког родољуба.⁷⁶⁾

Гађиновић је писао амбасади у Вашингтону крајем октобра 1946. Амбасада је 29. октобра молила Министарство иностраних послова да им по молби Гађиновића достави адресу свештеника Милана Стаменића у Београду, иначе његовог пријатеља.⁷⁷⁾

74) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. 13012 од 7. новембра 1946, Синоду – АМИП, Па, 1946, 3-17-12677.

75) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1456 од 25. октобра, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-13082. Синод је потврдио, Син. бр. 3221/зап. 366 од 9. новембра/27 октобра, пријем Гађиновићевих жалби – АМИП, Па, 1946, 3-17-13528.

76) Писмо епископа Дионисија митрополиту Јосифу – АМИП, Па, 1946, 3-17-12842. Министарство иностраних послова проследило је ово писмо, Пов. бр. 12842 од 1. новембра, УДБИ, напомињући да је епископово писмо стигло у затвореној коверти и да су га таквог, неотвореног, проследили Синоду!

77) Писмо Амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1565 од 29. октобра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-13523.

Министарство иностраних послова је то одмах затражило од Извршног одбора града Београда.⁷⁸⁾ Одговор је стигао крајем новембра. Истоврмено је потврђен пријем писма од Гађиновића.⁷⁹⁾

Амбасада у Вашингтону је убрзо примила нове Гађиновићеве жалбе и проследила их Политичком одељењу Министарства иностраних послова, тражећи да их предају Патријаршији и том приликом добију потврду о пријему.⁸⁰⁾

Амбасада је 3. децембра 1946. примила од Гађиновића писмо за патријарха Гаврила и упутила га Министарству иностраних послова. Гађиновић је на самом почетку тврдио да нема кривице за његово рашчињење. Потом је предложио два решења за ситуацију: цркву Светог Ђорђа прогласити српским подворјем у Америци и њу и свештеника ставити под патријархову јурисдикцију или њему дати могућности да пређе под руску јурисдикцију.⁸¹⁾

Министарство иностраних послова проследило је писмо патријарху, али је истовремено препис упутила Министарству унутрашњих послова.⁸²⁾

Амбасада у Вашингтону је 18. децембра 1946. послала Министарству иностраних послова ново Гађиновићево писмо патријарху Гаврилу.⁸³⁾ Гађиновић је писао да је владика Дионисије одбио његову жалбу о рашчињењу, прекршивши правило о оба-

78) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 13523 од 18. новембра, Централном пријавном одељењу – АМИП, Па, 1946, 3-17-13523.

79) Писмо Извршног народног одбора града Београда, Пов. бр. 47407 од 23. новембра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1946, 3-17-14013.

80) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1664 од 21. новембра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1947, 1-3-4213.

81) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1754 од 3. децембра, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1947, 4-1-14752. Писмо је примљено и заведено 14. децембра; Писмо Војислава Гађиновића патријарху Гаврилу – Исто.

82) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 14752 од 18. новембра 1946, патријарху Гаврилу; Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 14752 од 23. новембра 1946, Министарству унутрашњих послова; Писмо Војислава Гађиновића патријарху Гаврилу – АМИП, Па, 1947, 4-1-14752.

83) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. бр. 1785 од 18. децембра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1947, 4-1-459.

везних 13 дана од предаје документа, како стоји у Уставу Епархије америчко-канадске. У наставку је поновио многе жалбе против владике поткрењујући их исечцима из једних новина римокатоличке бискупије за Питсбург у којима је објављена слика и изјава епископа у коме он јавно бранио Рим и надбискупа загребачког Алојзија Степинца. На крају је молио да се хитно станс на пут поступцима владике Дионисија, да се његове жалбе узму у хитан поступак, пониште пресуду о рашчињењу, а да владику одмах позову на одговорност и пред суд Цркве.⁸⁴⁾

Министарство иностраних послова доставило је писмо патријарху.⁸⁵⁾ Препис је послало Министарству унутрашњих послова.⁸⁶⁾

Амбасада у Вашингтону је истога дана, 18. децембра, телеграфски проследила Министарству иностраних послова Гађиновићеву поруку Новаку Мاستиловићу, члану Комисије за верска питања Босне и Херцеговине. Министарство иностраних послова је о писму обавестило Министарство унутрашњих послова,⁸⁷⁾ али и председника владе Босне и Херцеговине. На крају су замолили да поруку пренесу Мاستиловићу.⁸⁸⁾

Гађиновић је захвалио Мاستиловићу за подршку, препоручио му да лично интервенише код патријарха у његову корист, истичући да пренесе податак како тројица владика у Америци желе да се обрате Цариградском патријарху за организовање посебне Цркве. Потом је поновио раније оптужбе против владике Дионисија.⁸⁹⁾

84) Писмо Војислава Гађиновића од 16. децембра 1946 патријарху Гаврилу – АМИП, Па, 1947, 4-1-459.

85) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 459 од 6. јануара 1947, патријарху Гаврилу – АМИП, Па, 1947, 4-1-15000.

86) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 459 од 6. јануара 1947, Министарству унутрашњих послова – АМИП, Па, 1947, 4-1-459.

87) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 15000 од 23. децембра 1946, Министарству унутрашњих послова – АМИП, Па, 1947, 4-1-15000.

88) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 15000 од 23. децембра 1946, Кабинету председника Владе Босне и Херцеговине – АМИП, Па, 1947, 4-1-15000.

89) Телеграма амбасаде у Вашингтону, од 17. децембра 1946, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1947, 4-1-15000; На телеграму је неко

У архиви нема других докумената који би упућивали на одговор.

Крајем марта 1947. Гађиновић је писао неком професору с којим је недавно био, пре његова одласка у Београд. Подсетио га је на своју жалбу коју је предао Зореу, сараднику амбасаде у Вашингтону, а сада је њега молио да је однесе у Патријаршију. Тражио је да моли патријарха да поништи одлуку о рашчињеном и да му да отпуст како би отишао код Руса. На крају је молио хитан одговор посредством Министарства иностраних послова.⁹⁰⁾

Отпадник

Гађиновићева жалба на пресуду Синода је прихваћена, па је казна промењена у кажњавање губитком парохијске службе, односно звања.⁹¹⁾ Али ни то га није задовољило, па је наставио даље!

Тих недеља вршени су разни притисци из Министарства иностраних и унутрашњих послова на Синод да поништи казну. Како је отпор Синода био примеран, Гађиновић се окренуо совјетској тј. руској страни, коју је неколико пута помињао у својим писмима.

Најпре је писао Патријарху московском Алексију и тражио помоћ. На то је патријарх Алексиј молио свога Митрополита бруклинског Венијамина у Америци да пише патријарху Гаврилу и Синоду, да их моли, у његово, патријархово име, да не рашчињавају Гађиновића. На крају му је препоручио да га он, Венијамин, прими у своју јурисдикцију. Митрополит Венијамин је послушао свога патријарха и писао патријарху Гаврилу.

Патријарх Гаврило је телеграм митрополита Венијамина доставио епископу Дионисију на знање и поступак.

Када је добио писмо, епископ Дионисије је 21. децембра 1946. веома крупним речима одговорио руском патријарху Алексију.

написао, мастилом и латиницом: "Доставити шефу каб. пред. владе Босне и Херцеговине, да извести Мاستиловића." – Исто.

90) Писмо Владимира Гађиновића, од 31. марта 1947, једном професору – АМИП, Па, 1946, 3-17-4603.

91) С. Спасовић, Историја Српске ..., 83.

Наглашавао је да је захтев Руске Цркве неканонски јер значи мешање једне Православне Цркве у послове друге. Замерио је што помаже свештенику који је лишен чина због преступа, али и што не помаже многима који се налазе у комунистичким затворима у Југославији. На крају је казао да никада неће дати канонски отпуст рашчињеном свештенику.⁹²⁾

Доушник

Амбасада у Вашингтону проследила је 1. априла 1948. Другом регионалном одељењу Министарства иностраних послова извештај Генералног конзулата у Чикагу о суђењу свештеницима Гађиновићу и Глоцару. Наиме, Генерални конзулат је писао да је претходног дана у Либертвилу суђено Гађиновићу и Емилијану Глоцару.⁹³⁾ Гађиновић се био изборио да на суђењу не буде епископ Дионисије, тужиоци су били Андра Поповић и Козомара. Они су покушали да Гађиновићу импутирају комунизам. Овај је одбио да одговара на, како је тврдио, политичка питања тужитеља, тврдећи да црквени судови нису надлежни да решавају спорове политичке природе. Суд ће накнадно изрећи пресуду и доставити је Синоду у Београд. Синод може да прихвати или одбије пресуду. Тужитељи траже да се свештеник Гађиновић рашчини. На крају су додали да би било добро да се пресуда објави у дневним новинама.⁹⁴⁾

Војислав Гађиновић је дошао у Југославију 1948. године. Нажалост, тешко је утврдити детаље око пута. Тешко је утврдити шта је радио у потоњем времену. Има индиција да је разговарао са људима из Државне комисије за верска питања да им се нађе при руци у решавању неких проблема са Српском Православном Црквом. Тешко је закључити нешто више о детаљима ове нове службе. Једно је сигурно: у архиви Државне комисије за верска

92) С. Спасовић, Историја Српске ..., 84.

93) Писмо амбасаде у Вашингтону, Пов. Бр. 292 од 1. априла 1948, са извештајем Генералног конзулата у Чикагу, Другом регионалном одељењу Министарства иностраних послова – А МИП, Па/1948, 9-20-411642.

94) Писмо генералног конзула Б. В. Вукмировића, Пов. бр. 39/48 од 26. марта 1948, амбасади у Вашингтону – А МИП, Па/1948, 9-20-411642.

питања налазе се десетине извештаја које је овај рашчињени свештеник писао после одлазака у Саборну цркву у Београду и Патријаршију, о разговорима са владикама и угледним свештеницима, и све то достављао онима који су га запослили. Готово сви извештаји чувају се у Архиву Југославије, фонд Државне комисије за верска питања. (Анализа садржаја достава је посебна тема другог текста).

Војислав Гађиновић достављао је своје извештаје повремено Државној, касније Савезној, комисији за верска питања. Тако је 1952. године путовао по Македонији и Рашкој, разговарао са више људи. Једном приликом упознао је и Стеву Димитријевића, лимара из Урошевца, који је раније радио као шофер код владике Дионисија. Димитријевић му је испричао много прљавих ствари из приватног живота владике америчко-канадског Дионисија. Гађиновић је све то записао и послао Државној комисији за верска питања.⁹⁵⁾

Случај свештеника Војислава Гађиновића није завршен. О њему има мноштво нових чињеница у документима југословенских дипломатско-конзуларних представништва и Министарства иностраних послова у Београду и Државној комисији за верска питања.

Лео Матес, помоћник министра иностраних послова, писао је 10. фебруара 1951. Ристићу, посланику у Каиру, да Српска Патријаршија намерава да пошаље у Египат једног свештеника који би служио у тамошњој српској православној општини. Планирали су да то буде Војислав – Која Гађиновић. Навели су само да је Гађиновић дуго година служио у Северној Америци, све до 1948. године, и да је сарађивао у књижевним часописима и уређивао неколико календара „Просвете“ у Сарајеву, као и у Америци. Потом су пренели молбу Патријаршије да се код египатских власти заузму за добијање визе за Гађиновића. Потом би требало обавестити црквену општину о новом свештенику и видети њихову реакцију. На крају су молили хитан одговор.⁹⁶⁾

95) Службена белешка (Николе Вукчевића) из краја априла 1952. године – АЈ, 144, 2-38.

96) Писмо Леа Матеса, помоћника министра иностраних послова, Пов. бр. 42165 од 10. фебруара 1951, Посланству у Каиру – АМИП, Па, 1951, 44-18-42165.

Посланство из Каира одговорило је тек 20. септембра 1951, Политичком одељењу Министарства иностраних послова. Писали су да су неколико пута интервенисали за визу код египатског Министарства иностраних послова, наводећи као разлог његова боравака проучавање верских питања. Одговор од Египћана добили су 10. септембра и у њему је тражено подробније објашњење о циљу путовања и врсти студија односно о установи с којом би он у ту сврху сарађивао. Посланство је нагласило да се може закључити да ће египатске власти тешко одобрити визу. На крају су тражили даље инструкције.⁹⁷⁾

На полеђини овог писма неко од надлежних је написао, машином и латиницом: „Разговарао сам 25. XII. 51 са Вјерском комисијом ФНРЈ. Они су одустали од одлуке да шаљу свештеника Гађиновића за Египат, чиме је случај завршен.“⁹⁸⁾

Гађиновић је, када је сазнао да Египћани не дају визу, писао 2. новембра 1951. генералу Љубодрагу Ђурићу, генералном секретару Председништва савезне Владе. Предлагао му је неколико варијанти свог распоређивања у Аустралију или Америку, и напомињао да би прихватио и Енглеску.⁹⁹⁾ Тешко је утврдити шта је одговорено. Једно је сигурно: генерал Ђурић је обавестио Државну комисију за верска питања о Гађиновићу и препустио им случај.

Државна комисија за верска питања је крајем децембра 1951. одговорила да се недавно договорила са патријархом Викентијем (Продановим) да се свештеник Војислав Гађиновић постави при Српској православној црквеној општини у Солуну. Потом су навели да у Солуну постоји колонија која је већином састављена од православца, а која је све до 1940. године имала једног пароха, кога је постављао српски патријарх. Пре рата овај парох је имао и задатак да се стара о гробљу на Зејтинлику, „где су сахрањени

97) Писмо Посланства у Каиру, Пов. бр. 425/51 од 20. септембра 1951, Политичком одељењу Министарства иностраних послова – АМИП, Па, 1951, 44-18-42165.

98) Писмо Посланства у Каиру, Пов. бр. 425/51 од 20. септембра 1951, Политичком одељењу Министарства иностраних послова – АМИП, Па, 1951, 44-18-42165.

99) Писмо Војислава Гађиновића, од 2. новембра 1951, Љубодрагу Ђурићу, генералном секретару савезне Владе – АЈ, 144, 5-90.

југословенски војници погинули у Првом светском рату". На крају је закључено да се Комисија слаже са одлуком патријарха Викентија у погледу постављања Гађиновића за пароха у Солуну. Потом су у следећој реченици истакли да парохија у Солуну не спада у компетенцију ни Београдске патријаршије ни у њену. Наиме, парохија припада светогорском манастиру Хиландару, који је под јурисдикцијом Цариградске Васељенске патријаршије. Закључено је да би, поред сагласности грчке владе, било потребно набавити и сагласност Цариградске патријаршије. Како одговор из Цариграда може бити негативан, закључено је да би најгодније било Гађиновића поставити за чувара гробља на Зејтинлику, с тим да обавља и свештеничке дужности при тамошњој српској православној цркви, док се не би регулисало и питање његовог постављења за пароха, као што се то практиковало и пре рата.¹⁰⁰⁾

После пријема оваквог одговора, генерал Љубодраг Ђурић је обавестио Вељка Влаховића, заменика министра иностраних послова, да се слажу са предлогом.¹⁰¹⁾

Министарство иностраних послова је почетком јануара 1952. јавило Генералном конзулату у Солуну да су прихватили његов предлог о Гађиновићевом постављењу и нагласили да за то морају прибавити сагласност Цариградске патријаршије, додајући да нема изгледа за одобрење. Зато ће он бити номинално чувар гробља у Зејтинлику, али ће обављати и свештеничке дужности при тамошњем храму док се не регулише питање његовог постављења за свештеника, као што се практиковало пре рата. У наставку су предложили да тадашњи чувар гробља Михаиловић остане као помоћник Гађиновића, и његов положај не би се уствари ништа променио.¹⁰²⁾

100) Писмо Државне комисије за верска питања, Пов. бр. 41 од 25. децембра 1951, Љубодрагу Ђурићу генералном секретару савезне Владе – АМИП, Па, 1951, 32-19-470; Видети исто: АЈ, 144, 3-83. У овом материјалу налазе се и елаборати везани за гробље на Зејтинлику и парохију Светог Саве у Солуну.

101) Писмо генералног секретара савезне Владе Љубодрага Ђурића, Пов. бр. 792/1951 од 26. децембра 1951, заменику министра иностраних послова – АМИП, Па, 1951, 32-19-470.

102) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 470 од 8. јануара 1952, Генералном конзулату у Солуну – АМИП, Па, 1951, 32-19-470.

Министарство иностраних послова је о свему овоме обавестило и Пасошко одељење Министарства унутрашњих послова, молећи да издају пасош за Гађиновића.¹⁰³⁾

Посланство у Солуну прихватило је предлог.¹⁰⁴⁾

После овога, Гађиновић је могао да се спрема за пут у Солун. Желео је да понесе своју библиотеку, па је о томе обавестио надлежне у Министарству иностраних послова. Они су писали Управи царина у Министарству финансија и тражили да га ослободе царине и осталих уобичајених формалности.¹⁰⁵⁾ Истога дана обавестили су и Савет за промет робом Народне Републике Србије и поновили исту молбу.¹⁰⁶⁾

Гађиновић је крајем маја 1952. писао Државној комисији за верска питања и навео да му грчке власти још нису одобриле богослужења, али су му издале дозволу за боравак до краја године, с тим да се она може продужити. Грчке власти нису ништа предузеле да се испразне запоседнута црквена одељења у која би требало да се смести црквена кашцеларија и библиотека. Зато је Генерални конзул у Солуну посетио гувернера Северне Грчке. Потом је истакао да, судећи по досадашњем поступку, грчке власти неће журити са издавањем дозволе за богослужење. Потом је предложио да би требало отићи у Хиландар ради упознавања са стањем, као и у Цариград, и посетити Васељенског патријарха. Мишљења је да би се кроз разговор могло сазнати какве су интенције у погледу Хиландара и у погледу Заграничне Цркве. Том приликом могло би се извидити и како стоји ствар са имањем Хиландара у Сирији и са старом задужбином у Јерусалиму. Нагласио је да грчке власти неће ништа чинити у погледу Хиландара пре него што се претходно консултују са Цариградским

103) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 470 од 9. јануара 1952, Министарству унутрашњих послова – АМИП, Па, 1951, 32-19-470.

104) Телеграм Посланства у Солуну, бр. 22 од 6. фебруара 1952, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1951, 32-19-41650.

105) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 42600 од 26. фебруара 1952, Управи царина Министарства финансија – АМИП, Па, 1951, 32-19-42600.

106) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 42600 од 26. фебруара 1952, Савету за промет робом Народне Републике Србије – АМИП, Па, 1951, 32-19-42600.

патријархом. Предложио је да, поводом слања калуђера и свега осталог, патријарх Викентије напише једно писмо Цариградском патријарху, што би се могло искористити у случају да грчке власти отежу.¹⁰⁷⁾

Гађиновић је у прилогу послао две своје белешке о разговорима које је имао крајем априла и крајем маја. У првој је описао сусрет на гробљу са једним Грком, који му није казао име. Рекао му је да је посетио Хиландар и поменуо калуђера Мојсеја (Ђорђевића), хвалио владика Емилијана (Пиперковића), распитивао се много за патријарха и нагласио да они добро памте патријарха Гаврила, који је студирао у Атини, питао да ли патријарх Викентије има завршен Теолошки факултет и да ли зна грчки. Питао је да ли служи, па када је добио одговор да нема дозволу, изразио је чуђење. Распитивао се о верским приликама у Југославији.

Гађиновић га је питао да ли је он неки професор и шта ради. Саговорник му је одговорио да је аматер-византолог. Распитивао се за надбискупа Алојзија Степинца. На крају се интересовао о стању православних у Босни и Херцеговини и о бројној снази муслимана.¹⁰⁸⁾

У другој белешци описао је свој сусрет са митрополитом Пантелејмоном. После уобичајених поздрава, митрополит је говорио о припремама за Екуменску конференцију, која ће се одржати у Шведској тога лета. Питао је да ли ће Српска Православна Црква кога да шаље и да ли ће Влада пустити некога од епископа да тамо присуствује. Додао је да ће грчка делегација, вероватно, путовати преко Југославије и да ће се она, ако и он пође са њима, у томе случају задржати један дан у Београду, да посети патријарха и Синод. Митрополит се интересовао за Цркву у Македонији и питао у чему се састоји проблем и да ли се тражи отцепљење. Гађиновић му је одговорио да Македонци само траже да се у њиховим епархијама изаберу епископи Македонци, а што ће се ускоро решити на Сабору. Митрополит је додао да ће првом приликом посетити српску парохију у Солуну. Изразио је жаљење

107) Писмо Војислава Гађиновића Државној комисији за верска питања – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

108) Белешка Војислава Гађиновића, од 23. маја 1952, упућена Државној комисији за верска питања – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

што још нема дозволе са богослужење, наглашавајући да све то зависи од споразума између југословенске и грчке Владе.¹⁰⁹⁾

Истог дана, 23. маја, Гађиновић је написао писмо и патријарху Викентију и том приликом обавестио га о разговорима са грчким митрополитом Пантелејмоном, иако како је писао и Државној комисији за верска питања.¹¹⁰⁾

Гађиновић је почетком јуна 1952. писао Верској комисији ново писмо. Овај пут објашњавао је да у архиви Амбасаде у Анкари постоји велики досије о Хиландару и Васељенској патријаршији и да се нешто сличне архиве налази у конзулату у Цариграду. Изразио је мишљење да ту може да има и важних докумената, који се односе на спорове које је раније Југославија водила са Цариградском патријаршијом и Грцима у погледу Хиландара. Закључио је да би та архива била од велике помоћи за сваки даљи рад о овом питању и предложио да се поједина документа фотографишу или препишу, тако да по један примерак тих снимака има и Државне комисија за верска питања у Београду и Конзулат у Солуну.¹¹¹⁾

Генерални конзулат у Солуну писао је средином јуна 1952. Другом одељењу Министарства иностраних послова да је прошле године једна делегација Српске Православне Цркве посетила и Хиландар и о томе поднела извештај. Између осталог, истакли су да је манастир у веома лошем стању, али и у опасности да, због изумирања и недовођења нових калуђера, а у случају да остане мање од 15 калуђера, по самом статуту манастира и Свете Горе изгубимо право на овај манастир. У међувремену је умро још један од калуђера.

Конзул је писао како је раније одржавао везе са калуђером Мојсијем, додајући да је он најбољи и најпозитивнији, али од пре неколико месеци он не долази у Солун. Од доласка свештеника Гађиновића, нико од калуђера није дошао у Солун. Конзул је мишљења да то има директне везе са ставом грчких власти о овом питању.

109) Белешка Војислава Гађиновића, од 30. априла 1952, упућена Државној комисији за верска питања – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

110) Писмо Војислава Гађиновића, од 23. маја 1952, упућено патријарху Викентију – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

111) Писмо Војислава Гађиновића Државној комисији за верска питања, Конзулату у Солуну – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

У наставку извештаја конзул је писао да су грчке полицијске власти забраниле Гађиновићу да служи све док за то не добије дозволу од власти. Како ту дозволу још нису издали, конзул је интервенисао код министра Северне Грчке. Између осталог, тражио је и да испразне црквене канцеларије. Грк је и то обећао. После свега конзул је закључио да Грци желе да се изговоре да је за ову ствар надлежан Цариградски патријарх, а да је храм у Солуну правно својина Хиландара, па је Хиландар овлашћен да поставља захтеве.

Конзул је писао да су, у међувремену, Грци претили калуђерима, па ови вероватно због тога и не долазе у Солун код конзула.

Конзул је министру изложио да је у питању само обнова онога стања које је ту до рата постојало у погледу храма, што је прекинуто ратом и протеривањем, од стране окупационих власти, ондашњег свештеника, који је био послат из Југославије, као и сви његови претходници. Министар је мишљења да треба успоставити раније постојеће стање, али да ствар није у његовим рукама, већ да се читава ствар одвија по директивама из Атине.

То је дало основа конзулу да закључи да Грци страхују од отварања храма у Солуну, како због тога што би се око њега окупљала македонска мађина, тако и због тога што у Солуну постоји велики број Грка старовераца, који се већ интересују када ће се у храму служити, што Грцима није непознато.

Конзул је закључио да би требало да он или Гађиновић обиђе Хиландар и том приликом виде став калуђера и по могућности изузму од њих овлашћења, чиме би се изговор о овлашћењу Хиландара избио из руку грчких власти.

Потом је писао о карактеристикама Гађиновића. Навео је да је његово држање сасвим добро, да би он био сасвим користан радник чим се храм отвори и да је његово бављење повољно деловало на сузбијању пропаганде о тобжњем прогону Цркве у Југославији.

На крају је затражио да се Гађиновићу повећа плата, нагласивши да је она мања од плате шофера Конзулата, да је он самац, да плаћа скуп стан и да се храни у ресторану.¹¹²⁾

112) Писмо генералног конзула Богољуба Поповића из Солуна, Пов. бр. 122/52 од 13. јуна 1952, Другом политичком одељењу Министарства иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

Неко од референата у Министарству иностраних послова са-ставио је службену белешку о најважнијој ствари уз овог писма: Грци нису издали дозволу за рад у солунском храму Гађиновићу изговарајући се да је за то надлежан Хиландар. Стога би конзул Поповић или Гађиновић требало да оду у Хиландар и добију од монаха овлашћење, али пре тога треба да добију сагласност од Министарства иностраних послова из Београда. Закључак је да Послаштво у Солуну треба да упозна грчку Владу и интервенише код ње, позивајући се на обнављање предратног стања.¹¹³⁾

Начелник је на папиру написао мастилом, латиницом, да се слаже са предлогом, али да све те послове „у што пријатељској и ненаметљивој форми обави конзулат” у Солуну.¹¹⁴⁾

Министарство је одговорило Конзулату тек 14. јула. Том приликом писали су да су проучили питање храма у Солуну, а такође и захтев за повећање плате Гађиновићу. Закључили су да ово питање треба посланик у Атини да постави пред надлежним грчким органима власти, позивајући се на обнављање предратног стања. Сагласили су се да треба повећати Гађиновићу плату.¹¹⁵⁾

Тада је настао мали проблем око плате. Наиме, саветник у Другом одељењу Министарства иностраних послова, Бојан Карађоле, преписао је део писма из Солуна о Гађиновићу и доставио га Персоналном одељењу.¹¹⁶⁾

У Персоналном одељењу су били против повећања плате, тврдећи да је он добијао више од шофера. Њихова оцена написана је, мастилом и латиницом, на другој страни писма.¹¹⁷⁾

После разговора једног службеника конзулата у Солуну у грчком Министарству иностраних послова, конзул је средином септембра 1952. писао својим надлежнима у Београду. Том приликом навео је да су Грци саопштили како Гађиновић није до-

113) Службена белешка од 9. јула 1952, начелнику у Другом политичком одељењу Министарства иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

114) Исто – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

115) Писмо Министарства иностраних послова, Пов. бр. 48172 од 14. јула 1952, конзулату у Солуну – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

116) Запис, од 7. августа 1952, на подјели писма Бојана Карађолеа – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

117) Писмо Бојана Карађолеа, Пов. бр. 48172 од 9. јула 1952, Персоналном одељењу Министарства иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-48172.

пао у Грчку на начин који би задовољио потребну форму и да би требало, док се та форма не задовољи, да се врати у земљу. Грк је додао да свештеник није потребан, јер југословенски грађани могу да посећују њихову службу. Конзул је закључио како Грци не желе никако свештеника Гађиновића, о коме имају податке у вези са његовим радом у Сједињеним Америчким Државама, и за кога мисле да је неки овејани комуниста.¹¹⁸⁾

Нешто касније, почетком октобра, посланство из Атине је јављало да је грчка полиција по наређењу свог Министарства иностраних послова саопштила Гађиновићу да му неће продужити одобрени боравак после 31 децембра.¹¹⁹⁾

Друго одељење Министарства иностраних послова писало је посланству у Атину да би повлачење Гађиновића врло недовољно одјекнуло и да се то мора пренети Грцима.¹²⁰⁾

Амбасада у Атину је почетком децембра добила забелешку о разговору саветника Ивковића са директором грчког Министарства иностраних послова за верска питања, одржаном 3. децембра. Разговор је договорен по директиви из Београда. Грк Тријандафилидис је рекао да се ради о ствари где он не може ништа, тврдећи да су то црквени прописи. На покушај убеђивања да би отказивање давања дозволе за боравак и рад Гађиновићу врло недовољно одјекнуло, Грк је рекао да су Југословени недавно отказали гостопримство њиховом конзулу у Скопљу и да су га они повукли. Затим је упадљиво ставио до знања да о тој ствари не жели више да разговара.¹²¹⁾

118) Телеграм амбасаде у Атину, бр. 121 од 12. септембра 1952, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-412176; Писмо Генералног конзулата у Солуну, Пов. бр. 200 од 4. октобра 1952, Другом политичком одељењу Министарства иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-416882.

119) Телеграм амбасаде у Атину, бр. 198 од 4. октобра 1952, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-412176.

120) Телеграм Другог одељења Министарства иностраних послова, Пов. бр. 412176 од 16. септембра 1952, посланству у Атину – АМИП, Па, 1952, 32-19-412176.

121) Забелешка о разговорима Ивковића и Тријандафилидиса – АМИП, Па, 1952, 32-19-415819. Видети и: Писмо амбасаде у Атину, Пов. бр. 165 од 4. децембра 1952, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-415833.

Посланство у Атину средином децембра 1952. јавило је Министарству иностраних послова да је о истом проблему разговарано и са генералним гувернером Северне Грчке у Солуну, али без успеха.¹²²⁾

Конзулат из Солуна упутио је два дана касније Министарству иностраних послова забелешку о разговору са министром Северне Грчке. На крају је затражено упутство шта да се ради у случају да Гађиновић не добије продужење боравака. Конзул је напоменуо да сматра да није Гађиновић проблем већ жеља Грка да се не обнови стање какво је било до пре рата. Додао је да се не би смело попустити, јер би се то могло одразити и на потоње разговоре о Хиландару.¹²³⁾

Посланство у Атину проследило је 24. децембра 1952. Другом политичком одељењу Министарства иностраних послова копију црте добијену од грчког Министарства иностраних послова, којом се дефинитивно одбија продужење визе Гађиновићу. У прилогу је било писмо са објашњењем могућих разлога одбијања. Наиме, Конзулат је навео да Грци сматрају да је Гађиновић неправилно дошао, с обзиром на то да по канонима њихове Цркве ни једном свештеном лицу стране земље не може да се одобри улазак и боравак у Грчкој без претходне сагласности Грчке Цркве. На крају је писало да Грци хоће да дају визу за чувара гробља у Зејтишлику за лице за које се из Београда буде тражило, али да то не може да буде свештеник.¹²⁴⁾

Тако је случај некадашњег свештеника Војислава Гађиновића, у документима југословенских дипломатско-конзуларних представништава и Министарства иностраних послова завршен.

Тешко је утврдити када је Гађиновић враћен у Југославију, у Београд. Од тада је почео нови период службе на ранијем послу: наставио је рад за Државну, касније Савезну комисију за верска питања.

122) Шифровани телеграм амбасаде у Атину, бр. 197 од 17. децембра, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-416578.

123) Писмо конзулата у Солуну, Пов. бр. 226/51 од 19. децембра 1952, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-416626.

124) Писмо конзулата у Солуну, Стр. пов. бр. 101, Министарству иностраних послова – АМИП, Па, 1952, 32-19-415819.

Његова судбина је кренула другим током 5. априла 1954. године када је пензионисан на основу Уговора о социјалном осигурању свештеника Српске Православне Цркве. Одобрење за пензионисање дала је Државна комисија за верска питања!¹²⁵⁾

125) Писмо Добривоја Радосављевића, председника Државне комисије за верска питања, крај 1954. године, Административној комисији Савезног извршног већа – АЈ, 144, 12-200.

УМЕТНОСТ

Бањска – сведок и чинилац васкрсења у визури Светостефанске перспективе

*Данас нама кажу, деци овог века,
Да смо недостојни историје наше,
Да нас захватила зајадњачка река,
И да нам се душе ојасношти илаше
Добра земља моја, лажу!*

Васкрсење

У фокусу догађаја од историјског значаја за Косово и Метохију и српски народ у целини – Васкрсења и почетка целовите обнове манастира Бањска, одиграног средином 2004. године – сагледава се низ процеса који се преламају кроз ову историјску одлуку и извиру из ње.

Очи непристрасног посматрача могу да уоче ниску многоцених бисера који се нижу након ове, по много чему, јединствене историјске одлуке.

Догађај васкрсења Манастира усељењем младог монашког братства, и тиме поновног уређења монашког живота након

520 година од османлијског разарања Бањске, почео је веома брзо да доноси слатке и преко потребне духовне плодове.

Живот који се поново уселио у Манастир, након давног опустошења од стране агарјанске руке, тежио је и тежи, по закону историјске неминовности, да, са једне стране, успостави чврсту и нераскидиву везу са визијом светог ктитора, краља Милутина Бањског и идсалима средњовековне државе Србије, на којим темељима је Манастир подигнут и стоји, а, са друге стране, да што пре уклони трагове и знаке муслиманског ропства, деструкције, насилне исламизације, расрбљавања, преваравања, затирања хришћанских знамења, наслањајући се притом на слободарске традиције и прегнућа славних генерација српског народа, ослободилаца Косова и Метохије и старе Србије – Македоније, од отоманског ига, почетком 20. века.

У светлу ове Милутинове, а у бити Светостефанске перспективе, као превасходни императив наметнула се потреба хитног демонтирања зида подигнутог од стране локалне шиптарске популације током периода турске окупације (тада видљивог знака разорног насртаја ислама на хришћански живаљ и хришћанске светиње), да бисмо најпре ослободили Бањску ових окова, последице разорног деловања исламске „културе“ и „цивилизације“. Један од таквих упечатљивих знакова исламске „културе“ и „просвећености“ је и нама добро позната Синан пашина џамија у Призрену, подигнута од камених блокова са претходно разорног манастира Светих Архангела крај Призрена. И она чека свој историјски тренутак да се „позајмљени“ камени блокови „врате“ тамо одакле су узети. А обнова манастира Светих Архангела је већ почела.

Демонтирање турског зида био је природан наставак процеса започетих ослободилачким ратовима Србије 1912-1913 године, када је као непосредна последица ослобођења Бањске од отоманског ига уследило уклањање минарета подигнутог у 17. веку, симбола исламског скрнављења хришћанских светиња и показатеља његове не-креативности, неспособности да створи нешто своје, самосвојно, достојанствено, чега је резултат коришћење хришћанских богомоља за опслуживање сопствених религиозних потреба.

Звучи невероватно податак да је било потребно да прође око 100 година, читав век, да бисмо дочекали да се након уклањања духовног окова – минарета, уклопи и материјални оков са Бањске – турски зид, који је својим положајем „располутео“ најдрагоценији део манастира, величанствени храм, и сапео га у вериге. Својом поставком турски зид је потпуно разорио концепт манастирског комплекса, и пореметивши богомудре пропорције у односима манастирских грађевина, тежио да духовну димензију манастирске целине нарупи принципима профаног градитељства, будући у својој суштини инспирисан начелима исламске религије, у свему различите и супротстављене Православљу.

И, где чуда, уместо претпостављене радости, коју смо очекивали да испоји српска јавност, због уклањања, макар и са 100 година закашњења, овога неприродног израштаја на телу Бањске, која је својим природним, првобитним изгледом очарала многе који су је тада видели, појавили су се спорадични гласови „стручњака“ и „експерата“ који су зажалили што турског зида у Бањској више нема. Можда су то експоненти „напредних“, либерално-мислећих слојева српског народа, којима су ближи преостали окови исламске окупације, него вечно важећи хришћански идеали узидани у темеље Бањске, Грачанице, Студенице, Хиландара..., и српске државе која их је изнедрила? И можда идеологија тих „напредних“ слојева српског друштва дозвољава да се користе и неистините у покушају да се остваре сопствени циљеви?

Обнова

Обнова Бањске започела је природним током, у сарадњи са надлежним стручњацима и службама, у складу са одобреним пројектима, и наставља се у правцу који ће водити васпостављању њене првобитне величине и сјаја. Потпуна обнова претпоставља уклањање и преосталих остатака турског ропства, а ту пре свега мислимо на слепу калоту, која је подигнута на месту првобитне куполе са Христом Пантократором, и на остатке минарета са јужне стране храма светог Стефана.

Досадашњих неколико покушаја обнове Бањске нису донели правога плода, јер нису били базирани на принципима који су

уграђени у темеље Бањске од стране њеног светог ктитора, краља Милутина Бањског, те су доносили резултате који нису имали високи домет, нити значајније трајање. Тако је било са обновом цркве 1939. године, која је имала за циљ да заштити остатке порушеног храма до будуће, трајне обнове, као и са започетим радовима 70-их година прошлог века, који су резултирали откривањем а затим скоро потпуним урушавањем оригиналног бедемског зида из Милутиновог времена (као последица примене „конзерваторских принципа“), које се довршава у наше дане, и његовим губљењем за будуће генерације, иако је претходно преживео векове и стигао до нас.

Слично је било, нажалост, и са покушајем обнове од стране Координационог центра 2003. године, која је за циљ имала презентацију управо остатака турског ропства и турске визије Бањске – огромна средства уложена су у ревитализацију и учвршћивање турског зида, започети су били радови на конзервацији постојећег храма и турске куполе, подигнут је објекат „лапидаријум“, који је требало да презентује остатке турског вандализма – преостале и по порти расуте делове камене пластике храма, док истовремено – нису опредељена средства за обнову историјског Милутиновог зида, није био намере за обновом цркве, није постојала визија Бањске као монашког центра...

Без визије Бањске као монашког центра устројеног по манастирском режиму живота, није било могуће, нити је могуће икада, обновити Бањску у оквирима и духу које је поставио и утврдио краљ Милутин. Зато Бањску не могу васкрснути ни тимови „експерата“, ни Служба заштите, нити било која друга световна институција, до једино Црква. Једино Црква може удахнути живот Бањској, једино Црква може „оживети“ Бањску, дати јој „дух“ – како у 14. веку, тако и у 21. веку. То не може учинити данас, као што то није кроз историју никада учинила, ниједна световна служба или институција. И Црква је то већ учинила, унела је живот почетком 21. века у разорене остатке Бањске, и живот је почео да буја и да покреће обнову целокупног Бањског комплекса. За потпуну материјалну обнову и реализацију функције којој је Бањска служила у 14. веку и којој треба да служи и данас, међутим, потребно је укључивање и помоћ свих добронамерних Служби и институција. Само у

синергији духовне власти и стручних служби могуће је постићи пуноћу у обнови Бањске.

И управо са почетним фазама сложеног пројекта обнове, Бањска је почела да блиста новим сјајем, да шири из себе дух радности и хришћанског оптимизма. Тек сада, доласком у Бањску, човек се испуњава радошћу – јер требало је да прођу векови да би се створили услови да данашња генерација види Бањску без ругобе турског зида, тек сада спада копрена са очију светог манастира. И паралелно са демонтирањем турског зида започели су археолошки радови у храму, започето је скидање историјских наслага, испод којих се налази запретана лепота Бањске. Уклоњене су камене плоче са пода и црква је почела да одише невероватном лакоћом и просветљеношћу. То је само једна у низу припремних радњи за израду пројекта и обнову монументалног бањског храма. Уклоњен је и несретни објекат „лапидаријум“ („задужбина“ екипе Координационог центра), који је, како својом конструкцијом тако и својом предвиђеном функцијом, представљао у потпуности страно тело и неприродан додатак.

Бањска је чекала вековима да почне уклањање свега што је додато, а није било у складу са Милутиновом визијом манастирског комплекса, и показала тиме да „васкрсења не бива без смрти“.

Паралелно са овим активностима императивно се наметала потреба започињања обнове оригиналног зида краља Милутина, који се од уласка братства у манастир средином 2004. пред нашим очима, из године у годину, рапидно урушава и пропада. Узрок томе је свакако примена неадекватних „конзерваторских принципа“ од стране стручне екипе, која је археолошким радовима још од 70-их година прошлог века открила остатке зидова испод земљаних наслага, али их није адекватно заштитила од целовања атмосферских и других утицаја.

Стога се сада налазимо у ситуацији да је већи део оригиналног зида из 14. века пропао и не може се сачувати, те је неопходно још ове године започети са радовима на ревитализацији и обнови овога зида, уколико желимо да га сачувамо од потпуног распадања. И уместо да све снаге стручне јавности буду усмерене на труд за очување и обнову преосталих фрагмената оригиналних остатака из 14. века, јавили су се поједини гласови „стручњака“, који су се свом силовом обрушили против демонтирања турског зида, називајући то

„разарањем манастира“, „насиљем над културним добром“ и „вандалским подухватом“, а да при томе од дана оживљавања Бањске, јула 2004, ниједном нису дошли да посете манастир.

Треба ли и поменути да су најгласнији међу њима управо они, чијом су (не)бригом, након скоро тродеценијског (не)рада, остаци Милутиновог зида из 14. века доспели у стање исчезнућа?

И при томе, данашње посленике на обнови Бањске, монашко братство и Епархију рашко-призренску заједно са експертима Службе заштите, који су ангажовани на овом делу, сврстали су у групу људи којима је циљ да „разоре манастир“. Зар се може изговорити и заступати такав нонсенс, да Црква, која је творац, чувар и власник Бањске и осталих српских светиња, има за циљ да „разори манастир“? Зар је она оживела Бањску пре три године, да би је затим разорила? И зар Црква, која је кроз историју осим Бањске, подигла и оживела и Грачаницу, Дечане, Пећку Патријаршију, Студеницу, Жичу, Свете Архангеле (да набројимо само неке од најзначајнијих) и небројене друге храмове и манастире, која их је кроз векове користила, очувала, и доневши их до данашњих дана предала их садашњој генерацији, данас има за циљ да их „разори“?

Или су у Цркви данас толике незналице, неспособни и злонамерни, да својом активношћу могу само „разорити“ Бањску? Такође и експерти из Службе заштите који су ангажовани на обнови Бањске, зар су потпуне незналице, неспособни и нестручни, те својим радом „разарају“ Бањску? Није ли у питању можда страх забринутих „посленика“, да ће се покретањем обнове Бањске разоткрити резултати вишедеценијског њиховог (не)рада на овом локалитету? А резултати њиховог вишедеценијског рада су заиста поразни: зидови из 14. века се урушавају, камена пластика непроцењиве вредности остала је незаштићена и расута по целом комплексу манастира, документације о обављеним истраживањима нема, а за те радове утрошен је значајан новац... Не треба превидети у позадини таквога става и огромну препотенцију, као и покушај монополизације онога што се не може монополисати.

Ова група људи, експерата, подигла је заправо побуну против краља Милутина, против његових принципа, визија, настројења, црквено-градитељских и државничких, и покушавајући да се

ангажује на очувању и заштити његових задужбина, приказујући себе као аутентичне и валидне посленике заштите, уствари кривотвори његове принципе и својим ангажовањем доприноси даљем пропадању онога што је већ било подложно разарању од стране исламске сабље или од зуба времена.

А принципи краља Милутина су универзално-хришћански принципи и начела, уткани у темеље средњевековних српских задужбина и српске државе, који су били јединствени за све владаре и задужбисаре, како средњевековне српске државе, тако и тадашње Византије.

Инсистирајући на Бањској као „археолошком налазишту“, поједини стручни кругови (Марица Шунут, Војислав Кораћ, Марко Омчикус...), директно се супротстављају визији и начелима животне философије краља Милутина, на којима је он базирао свој живот, своју градитељску и просветитељску делатност, и своју визију јаке, развијене и напредне државе Србије. На тај начин не може се обнављати Милутинова Бањска, нити иједна друга наша задужбина.

И још више, инсистирајући на Бањској као „археолошком налазишту“, сврставају се у ред оних који и Свете Архангеле крај Призрена називају археолошким налазиштем. А то су управо шиптарске Привремене институције из Приштине и УНМИК, којима је, такође недавно оживљени манастир Светих Архангела, трн у оку, и који желе да, убрајајући га у археолошке локалитете, иселе из њега живот и коначно га преузму из окриља и власништва Епархије рашко-призренске у своје руке. И како је Шиптарима циљ да, између осталог, проглашавањем напих светиња за „археолошка налазишта“, врше расрбљавање, преименовање и отимање српске културне баштине из руку српског народа, који ју је створио, очувао и који је њен власник, тако и ова група људи, користећи се, нажалост, истим методима као и Шиптари, покушавају да узурпирају и преотму наше светиње из руку творца и власника, Српске Православне Цркве.

Гледајући у српским светињама „археолошка налазишта“ и истражујући у њима трагове из претхришћанског доба, поједини „експерти“ из Службе заштите обесмишљавају и дезавуишу саме светиње и задужбине, лишавајући их сврхе и циља због којег су створене, те тако оне постају као лист на ветру, а уз то и одвајају

српски народ од својих корена и свога вековног предања, од својих предака који су те задужбине осмислили и створили, од њихових идеала које су уткали у темеље својих задужбина, а који су преживели многобројне буре и олује, које су се над Србима надвијале кроз векове, али га нису одуваде на сметлиште историје.

Зато нам је неопходна наша културна баштина, наше цркве и манастири, како на Косову и Метохији, тако и на осталим територијама где су Срби живели и делали, јер нас она везује са српском средњовековном државом, са хришћанским идеалима на којима је основана, са свтородном династијом Немањића и њиховим светлим достигнућима, она нам даје и учвршћује национални, верски, духовни и историјски идентитет.

И зато они који покушавају да Србији отму Косово и Метохију, један од главних својих удара усмеравају управо на српску културну баштину на КиМ, јер је она најснажнији и непобитан доказ да је Косово било српско кроз векове и да је и данас српско. И желећи да нам изваде срце из груди, покушавају да избришу сваки траг да је оно било наше. Зато и баштину називају „косовском“, „византијском“, „европском“... само никада не српском.

Јер, докле год Срби имају Грачаницу, Бањску, Дечане, Пећку Патријаршију, Богородицу Љевишску, Свете Архангеле, докле имају своје писмо и свој језик, они увек имају могућност да се освесте, да се поново накалеме на тај свети корен, уколико су се од њега одвојили, и да поврате животне сокове који су им и дали снаге да се у историју упишу као плононосан, стваралачки, креативан, хришћански, државотворан и духоносан народ.

Милутинова Бањска

Приликом обнове Бањске примарни циљ је презентовати Милутинову Бањску, а не Бањску из било ког другог периода, пре Милутина или после Милутина (римског, ранохришћанског, исламског периода), јер је Милутинова Бањска од круцијалне важности за српски народ, не само средњевековне Србије, него и савремене Србије, она је носица његовог идентитета, и когва која га држи постојано на историјској позорници.

Тако је и Милутин, имајући пред собом пре свега интерес Државе и Цркве, а то значи народа српског, његовог просперитета, напретка и јачања на историјској позорници, приступао подизању толиких храмова и манастира, не само по земљама српским, него и дијелом православне васељене.

Та свест предивно је изражена у његовим речима: „Црквама смо омећили наше отачаство да се види да смо вером и лепотом градили ову земљу, да смо ту живели, да ту јесмо, и да ћемо во вијеки бити“.

Бањску је подигао на месту где је његов отац краљ Урош I претходно подигао цркву, Грачаницу на месту старије хришћанске богомоље, Богородицу Љевишску такође, Хиландарски храм – укљонивши претходно мањи храм који су подигли Симеон и Сава... Није се папштио око „презентовања“ старијих слојева, претхришћанских или ранохришћанских, јер је изнад свега имао потребе Цркве и Државе, тј. српског народа у целини. И плодови његовог делања преживели су векове и стигли до нас, те нам и данас заустављају дах својом лепотом и монументалношћу, својом префињеношћу и духовношћу. Да ли је српски народ данас способан да изнедри дела Милутиновог домета? Или, можда, насупрот томе, није способан да очува ни оно што је стигло до њега? Неће ли можда оно што су нам предале претходне генерације испасти из наших руку и нестати у вихору историје?

Не мислимо. Српски народ је и данас способан, не само да очува предани му залог, него и да га увећа, да га углача и прочисти, да му да свој стваралачки допринос и преда га на употребу будућим генерацијама. Има и данас тога капацитета у српском народу. Потребно је само да очувамо, или ојачамо понекад истањену, везу са својим предањем, са средњовековном српском Државом и идеалима на којима је почивала, са њеним базичним принципима, који су уграђени у темеље оних вредности, које су путујући кроз векове стигле до нас, проносећи са собом, често између Спиле и Харибде, и сам српски народ.

И зато за државу Србију средњи век није „мрачни средњи век“, како га још увек неки називају, није век инквизиције, крсташких ратова и похода Запада на Исток, верских ратова између Римокатолика и Протестаната са десетинама милиона жртава и непроцењивом материјалном штетом, него је „златни средњи

век", период који је донео зреле и сочне плодове, подобне за Царство Небеско.

Али, шта нам то поручује Запад? Заборавите своју историју! Гледајте у будућност, а не у прошлост. То је порука врлог Запада Србима и Србији. Ви морате заборавити 14. век, морате заборавити 15. век, морате заборавити 16. век... и тако све до 20. века. Чак и 20. век немојте узимати у обзир, гледајте само њгову последњу деценију, и данашње време. То нам говоре западни „пријатељи“, у честим сусретима и контактима. И додају – морате се окренути будућности, гледајте оно што је пред Вама, и гледајте садашњост, а прошлост је небитна! А да ли западне земље држе до своје историје и до своје прошлости, или је предају забораву? Не, оне врло добро познају своју историју, изучавају је и руководе се њоме. За њих та сентенца не важи. Чак, шта више, Запад веома добро познаје и историју Србије, често и много боље него сами Срби, којима је 50 година комунистичког ропства у многоме успело да прекине нити које га везују са историјом, са прошлошћу, са својим изворима.

И зато је за Србију од пресудне важности да не заборави своју историју, да не послуша подлу сугестију западних моћника, него да се у што је могуће већој мери наслони на највредније идеале средњевековне Србије, на бесцен благо које је она сабрала у својим ризницама, и да почне те ризнице да отвара и напаја се њиховим животворним соковима. Не сме идеал данашње Србије бити крвава и мрачна историја римокатоличког и протестанског Запада! Погубне идеје Просветитељства и Француске револуције потпуно су стране српском бићу, српском предању и српској философији живота. И заједно са њима идеје рационализма, протестантизма, комунизма, фашизма, глобализма... Њихова исчадија Европи су кроз векове доносили само крв, ратове, поделе, несрећу, зло.

Данашња Србија мора инсистирати на својој историји, од које има шта да преузме и чему да се научи, мора се везивати за средњевековну државу Србију и државотворне традиције својих предака, мора императивно инсистирати на историјском континуитету. И тиме бити пример неким државама које до пре 2-3 века нису постојале, нити су знале да ће постојати. Послушамо ли сугестију Запада, постаћемо лист одвојен од свога стабла, који ће и најмањи ветар одувати са историјске позорнице.

Стога и започети радови на обнови Бањске, посматрани кроз призму претходно изнетих размишљања, добијају следећу конотацију: уклањање турског зида – симболизује труд на уклањању трагова ропства српске Државе, док залагање за очување и обнову Милутиновог зида из 14. века – симболизује истицање и презентовање српске државности и државотворности, која има своју хиљадугодишњу историју.

Основно је питање, међутим, зашто поједини кругови стручне јавности у Србији желе да конзервирају и очувају турски зид из 17. века, и тако истакну у први план Бањску оковану у турске ланце и презентују период ропства и покорености српске Државе од Агарјана, док истовремено потпуно занемарују Милутинов зид из 14. века, символ државности, снаге и напретка Србије, који се сада обрушава, препуштају га потпуном растакању и ишчезнућу, не дижући глас и не указујући ниједном речју на овако алармантно стање које потресује хитну акцију, до којег је дошло, нажалост, и након вишедеценијског ангажовања појединих од ових „експерата“, на санацији и заштити Бањске?

У позадини крупних речи и парола којима се служе („разарање манастира“, „вандалски подухват“, „насиље над културним добром...“), и које, пошто немају ниједан валидан аргумент у својим рукама, базирају на неистинама које шире („багером се преоравају археолошки слојеви“, „ради се без икакве пројектне документације и надзора“, „направљен је паркинг који је асфалтиран“, „заувек су затрпани бетоном остаци манастира“, „булдожери равнају налазишта у манастиру Бањска...“), читава се дух који нема у себи ничега српског, ничега предањског, који нема додирних тачака са идеалима који су имали снаге да изнедре Бањску, Студеницу, Хиландар, који је у својој суштини дух антицрквени, а самим тим и антисрпски и антипатриотски.

Тај дух није надахнут идеалима и принципима краља Милутина и осталих владара средњевековне Србије, не, он се напаја из мутних извора западног секуларизма и рационализма, а такође и комунистичке идеологије – која је „открила“ да је Бог мртав, да је Црква превазиђена историјска категорија, да је „религија опијум за народ“, да је Црква одвојена од Државе (самим тим и од народа), да јој је место негде у заплеску, да јој треба одузети све,

имовину, храмове, па и право гласа, јавног иступа – што се једним именом зове атеизам, богоборство.

Са тим духом и том визијом, међутим, не може се обнављати Бањска, нити иједаш други манастир или црква. Тај дух свој домет има у ставу да „споменик треба да буде конзервиран, сачуван и да буде нека врста музеја“ (Војислав Кораћ о Бањској). Тај дух је у Бањској подигао лапидаријум (који је непознат појам у процесу устројства манастира, и увезен је, као и многе друге идеје, са Запада), и конак за монахе који је у потпуности страно и неприкладно тело у комплексу Бањске (архитектонском поставком, функционалношћу, естетиком, употребљеним материјалима...).

Са тим духом и таквом визијом Милутин није подигао Бањску, нити би је могао подигнути тако величанствену, ни Грачаницу, ни Љсвишку, ни светог Николу Орфаноса у Солуну, ни Старо Нагоричано, нити је свети Стефан Дечански подигао Дечане, ни Симеон Студеницу, ни Сава Жичу, Хиландар и Богородицу Хвостанску – листа је бескрајна и непрегледна.

Постигнућа тога духа су – обрушен и расточен Милутинов зид из 14. века у Бањској, уграђивање стотина тона бетона у темеље Пећке Патријаршије, који је имао погубне последице по живопис, постављање архитравне греде иконостаса у Грачаници 1989, на начин да светитељу на северном зиду (свети Елевтерије) греда пролази право кроз главу, док је светом Спиридону на јужном зиду општећен већи део лица, уништавање стотина квадратних метара живописа из припрате цркве у Грачаници, итд.

Тај дух се базира на принципима који су у потуној супротности са Милутиновим принципима, и зато он не само да не може обновити Бањску – он, шта више, не жели да обнавља Бањску („унутар оригиналног манастирског комплекса из Милутиновог времена ништа не би смело да се гради“ – М. Шупут; „црква не може да се обнови“ – В. Кораћ)! Тај дух манастиру Бањска мења намену, мења његову природу и мисију, коју му је дао ктитор, коју је потврдила Црква кроз векове, и претвара га у – музеј! Ко и коме је дао тај мандат и та овлашћења? Ко се за то пита? Нису ли то узурпирали? Одакле знање и искуство за такве одлуке? Није ли у питању преседан у нашој историји? Муслимани су, додуше, мењали намену и мисију Бањске (као и других српских задужбина) и претварали је у цамију. Није ли данас у питању ново

потурчењаштво, само увиђено у обланду западног рационализма и секуларизма? Није ли и комунистичка идеологија захтевала од својих следбеника, комуниста, да „продају веру за вечеру“? Шта је у позадини таквих ставова? Какав је интерес посреди?

Две визије

Бањска се, међутим, може обнављати и обновити само следујући Милутиновим принципима, идеалима, визијама – који су у суштини универзално хришћанске вредности и идеали.

Поменути „стручни“ кругови и њима слични, нису никада ни подизали цркве, ни радили на добробит и благостање Цркве, па их не могу ни обнављати. Они могу подизати ћуприје, вероватно и цамије, али храмове Божије сигурно не. Зато они и не могу бити ауторитети у области подизања и обнове храмова. За ангажовање у области црквеног градитељства, као и у свакој другој области црквене уметности, потребно је имати многе друге врлине, осим уско стручних, инжењерско-техничких, знања и оспособљености.

Стога је и Служба заштите, као и оне струке које инкорпорира у себи (архитектонска, грађевинска, сликарска, археолошка...), позвана од Цркве да своја инжењерско-техничка знања стави у службу остваривања узвишених циљева и вечних вредности, оних који су уграђени у темеље највешћих постигнућа духа српског народа у средњем веку, а не да преузима на себе искључиву улогу одлучивања и арбитража у домену у коме често не поседује ни основна знања и оспособљености. Тек тада ће наћи свој прави смисао и своју праву улогу у историјском току, и обогатити га својим креативним и стваралачким доприносом. У противном, њена улога и њене одлуке биће најчешће погрешне, и на штету циљева зацртаних у темељима Архангела, Бањске, Ђурђевих Стопова, Сопотана, Милешеве...

Ако бисмо следили само ставове струке, докле би нас они одвели? Ако ми не можемо да демонтирамо турски зид, који нема никакву вредност, ни историјску, ни грађевинску, ни уметничку, ни културну, ни верску, ни богослужбену, нити било какву другу, како ћемо обновити Бањску? Ако не можемо да обновимо ободни

зид око манастира, како ћемо обновити конаке, како трпезарију, како највећи драгуљ – храм? Зар је могуће да српски народ данас, у 21. веку, нема капацитета, нема способности, нема знања, умећа, искуства, средстава, да обнови манастирски комплекс Бањске? „Желе да обнове цркву која не може да се обнови“ – каже Војислав Кораћ о обнови Бањске. Зар је могуће дати овакву изјаву и остати целовит? Зар је могуће говорити овако са пиједестала професора Универзитета, имајући иза себе читав живот урођен у бављење научним радом, истраживање, проучавање, писање? Зар је могуће живети са оваквим убеђењем и полагати морално право на арбитражу у обнови Бањске? Не, са оваквим ставовима се не може обављати Бањска, заправо, са оваквим ставовима човек искључује себе из процеса обнове. „Гордана Марковић ме је именovala у неку Комисију (за обнову Бањске). Писмено сам је обавестио да у Комисији нисам нити могу да будем“, сведочи В. К, док М. Ш. тврди да „не жели да се њено име доводи у везу са назовиобновом манастира Бањска“. Заиста, наведена господа и неће бити чиниоци обнове Бањске.

Зар ћемо прихватити подмуклу сугестију, која импутира српском народу данас, да је стерилан, јалов, неспособан, безплодан – да не може донети добре плодове данас, као што је обнова Бањске? Па то нам говоре и Латини, не налазећи у Србима данас ништа добро! Зар је могуће да народ, који је имао у себи снаге и способности да осмисли, изнедри, изгради, оживи и напуни монасима Бањску, Сопотане, Ђурђево Ступове, Жичу, Хиландар, и да њима живи вековима, данас нема капацитета и способности да их очува, васкрсне и преда будућим покољењима? Где је простор да створимо нешто ново, незаборавно за будућа поколења, ако сматрамо да нисмо способни да очувамо ни стечени залог? Откуда такви пориви, који се граниче са аутодеструкцијом? И, зар их треба пројектовати на цео народ?

Откуда неке мандат да тако говори? Да је Милутин слушао захтеве за вишедеценијским и прескупим истраживањима пре почетка било каквих радова, да ли би подигао 40 величанствених задужбина за 40 година своје владавине? Или не би подигао ни једну? Да ли би онда био јалов, или плононосан? Да ли бисмо онда и знали за светог краља Милутина? Да ли бисмо данас са нестрпљењем очекивали пренос његових моштију? Да ли

би се његов син, свети Стефан Дечански звао Дечански? Да ли бисмо имали светог Саву и светог Симсона? Да ли бисмо уопште постојали као народ? Да ли би „експерти“ тада оправдали Савину и Симеонову тежњу за стварањем националне Државе и националне Цркве?

Из свега до сада реченог, са неодољивом убедљивошћу изразила израња и намеће се као парадигма, Милутинова методологија обнове и изградње православног храма, на чијим темељима почива и Бањска. Наведена методологија, која није искључиво Милутинова, нити ју је Милутин изумео, него ју је само у свом стваралачком импулсу доследно примењивао, и која не припада искључиво средњевековној Србији, већ је заједнички залог и наслеђе целокупне Православне Цркве, независно од времена и простора где она делује, налази се насупрот секуларне методологије пропагиране од стране појединих сегмената Службе заштите. „Они раде наопако, потпуно супротно од начела заштите споменика културе“ – В. К.

Приликом подизања манастира и храмова кроз историју, Црква се увек руководила својом методологијом, која је у бити Еванђелска, свесветна и непроменљива, независно од времена и простора, и никада се није поводила за методологијама разних „експерата“ и секуларних „заштитара“.

Зато нама импонује када чујемо од корифеја секуларне методологије, да радимо „супротно“ и „наопако“ од њихове методологије, која не може указати, нити се може похвалити ни једним незаборавним и славним делом које је оставила из себе. Може указати на мноштво промашаја и пропуста, незнања, дилетантства и свакако, непроцењиве суме новца, које су утрошене на реч и на пројекте њихових „последика“, без правих плодова и резултата. Док је мноштво споменика културе у очајном стању, након вишедеценијског „прилежног рада и истраживања“.

Једно од базичних начела секуларне методологије јесте и принцип да се не може приступити обнови уколико се претходна грађевина не познаје до детаља. Црква се, међутим, кроз историју никада није руководила копирањем као врховним начелом у свом грађитељству. У црквеном грађитељству постоје норме које се морају поштовати и узорима којима се дивимо, али ми смо њихови подражаваоци а никада прости копиисти. Копирање никада није

било принцип у црквеном градитељству, њега је прокламовала секуларизована методологија Службе заштите.

Краљ Милутин је црквене грађевине градио оригинално, изражавајући тиме свој стваралачки нерв, али увек у складу са потребама Цркве, никада без сагласности Цркве и никада насупрот њој. И ми данас не желимо кошију нечије претпостављене визије Бањске из 14. века, него обнову Бањске као израз стваралачке моћи данашње генерације српског народа, утемељену на принципима градитељске делатности краља Милутина и у складу са визијом са којом је Бањска предата српском народу на службу.

Бањска светлост

Данас се са правом поставља базично питање – ко то не жели обнову Бањске? Ко то жели Бањску онаком какву су је Турци желели? Ко усваја турску визију Бањске? Турци су је срушили – ко жели да је задржи таквом у недоглед? Турци су јој подигли зид, изградили калоту, учинили да се однесе Богородица Бањска која је красила улазни портал – ко жели да овековечи трагове турских интервенција? Црква сматра императивним потребу да се уклоне трагови турске окупације, и да се Бањској поврати првобитни сјај.

И са друге стране намеће се питање – ко би се данас више радовао обнови Бањске од самога краља Милутина? Зар има некога ко би данас више волео да Бањска поново засија испуњена анђелским појањем и молитвом, и да у њој бруји свакодневно богослужење, од онога у коме се зачала идеја о њеном оснивању, ко је ту идеју реализовао, и ко ју је и подигао да би се у њој свакодневно приносиле жртве благопријатне Богу за спас и напредак српског народа? У којој цркви би краљ Милутин желео да почивају његове мошти након повратка у отаџбину, ако не у оној коју је сам одредио за ту намену? И зар краљ Милутин жели да почива испод турске калоте, која је подигнута на месту срушеног православног кубета са Христом Пантократором? Зар жели да почива поред мрских остатака исламског мишарета? Зар би желео да буде опасан турским зидом? Зар би волео да почива у храму на

брзину и привремено обновљеном 1939. године, који се и данас налази у веома руинираном стању? Зар би волео да под његовог најславнијег храма буде покривен грубим каменим громадама? Зар би му било мило да поред свога храма види неки страшилни модернистички објект – лапидаријум, у коме би се чували делови камене пластике као у музеју? Зар би га радовао обрушен бедемски зид и небрига исказана наспрам очувања и обнове тога зида? И напослетку, зар би његова жеља била да непоновљива скулптура Богородице Бањске, коју је са толико љубави и пажње поставио на улазни портал Светостефанског храма, буде на неком другом месту, удаљена од његових моштију, где ју је однела злехуда рука историје?

Не, нема трукле дилеме каква је жеља великог краља Милутина. Милутин се враћа, обнавља Бањску и зове Богородицу да се врати, и поред супротстављања оних који се противе његовој богоугодној вољи. Управо је његова воља да се обнови Бањска у данашње време, након петвековног опустошења, што потврђује и догађај повратка његових моштију након петвековног прогонства. Не треба имати дилему да ли се ова два догађаја случајно поклапају. И повратак његових моштију поставља пред нас императивни захтев обнове храма, у свој његовој величанствености – са обновом надалеко чувене и јединствене тробојне мермерне фасаде, обновом мермерног пода са познатом хришћанском орнаментиком и недавно откривеном розетом, по својој површини идентичном са куполом изнад ње, и наравно, обновом живописа са чувеним „бањским златом“, онако како је то сам Милутин описао: „И зидове златом озарих, тако да се нигде такав спој лепоте и светлости не може наћи“. Стога, и данашња генерација српског народа има дуг и обавезу према светом краљу Милутину, који је својим животом и својом делатношћу задужио све генерације српског народа до данас, да интегрално обнови Бањску, да уложи све своје интелектуалне и искуствене способности у обнову целокупног манастирског комплекса – конака, трпезарије, црква, кула и надасве храма светог Стефана. Нема никакве сумње да данашња генерација то може учинити, надахнута идеалом светог краља Милутина и инспирисана његовим силама. Они који се не осећају способним и вољним да допринесу овоме делу, сами ће се отказати.

Краљ Милутин инспирише нас како широким спектром својих активности, тако и својом реформаторском политиком којом је унапређивао српску Државу. Та политика огледа се на плану унутрашњег сређивања српске Државе и великих војних и дипломатских успеха, али и у домену побољшања језика, превози, црквеног градитељства, живописа... Период његове владавине карактерише се као врхунац стваралаштва српске средњевековне уметности, обележен успоном свих њених видова а нарочито црквеног градитељства, због чега је и прозван „градитељ божанствених цркава“.

Његова смелост и оригиналност у црквеном градитељству, испољена у Хиландару, Љевитској, Старом Нагоричану, Грачаници, својим стваралачким импулсом надјачала је све гласове противљења његових савременика, и предала поколењима која ће доћи незаборавна дела, пружајући и нама подтекст да принципе његовог градитељства применимо и данас, обнављајући задужбине његове и његових светих сродника.

Стога и обнова Бањске базирана на принципима краља Милутина представља прави, аутентични, успешан и одрживи модел обнове, модел који може касније послужити као парадигма и за обнову осталих наших светиња пострадалих током периода турског ропства, али и оних 150 разрушених на Косову и Метохији од 1999. до данас, и посебно њима, јер показује да се не могу у обнову порушених цркава укључити они који су их рушили, не могу рушитељи и злочинци обновити оно што су уништили, не могу пиромани гасити пожар, не могу се муслимани Шиптари уводити у процес обнове и изградње цркава које су до јуче затирали, и још увек их затиру. И утолико пре, што се не може муслиманима дозволити да граде хришћанске светиње, то је небивало у историји Цркве до данас, Милутин, Дечански и остали ктитори нису никада ангажовали муслимане за изградњу онога што је сваком хришћанину најсветије. Данас смо, нажалост, сведоци да се муслиманима препушта обнова уништених цркава и манастира на Косову и Метохији, који уз то немају ни искуства за рад на православним објектима, чак шта више, Шиптари се уводе као извођачи и на објектима који су нулте категорије (категорисани као објекти од највећег значаја) за српски народ, као што су манастир Високи Дечани и Пећка Патријаршија, иако претходно нису

претрпели никаква оштећења у досадашњем геноциду над Србима. Тиме, нажалост, промотери овакве политике међу Србима, отварају врата да Шиптари пресотму српско православно наслеђе на Косову и Метохији из руку Срба, и тиме задају одлучујући ударац на брисању идентитета српског народа.

Посебно, пак, жалости чињеница да се са побуном против краља Милутина, оличеном у оспоравању целовите и аутентичне обнове манастира Бањска, осим секуларних кругова српског друштва, саглашавају и поједини из редова клира СЦП. То је болно сазнање које се не може избрисати, али је остављено на савест оних који га чине.

Сличан је природе, нажалост, и побуна неких против повратка скулптуре Богородице Бањске у свој матични манастир, свој дом. Повратак моптију домаћина овога дома, краља Милутина, обележава се и повратком Богородице, и у истом историјском тренутку стичу се ова два догађаја. Провели су векове ван свога дома, као последица агарјанске најезде, и сво, сада, исправљајући ту историјску неправду, враћају се у Бањску, Саздаатељ дома и његов Покровитељ, желећи да се врати, као што човек прогнан не заборавља свој дом и жели да се врати у њега.

Обнова Бањске, поред свих претходних особености, издваја се још једном карактеристиком. Обнова манастира, наиме, не врши се издвојено од окружења у коме се манастир налази, него повлачи са собом и обнову лековите бање, чији се извори налазе на манастирском имању, као и обнову насеља Бањска, једног од најнеразвијенијих насеља на Косову и Метохији. У том циљу је већ урађен и усвојен План генералне регулације од стране Архитектонског факултета Универзитета у Београду, којим се дефинишу услови урбанистичког развоја бање и насеља, и чијом ће се применом омогућити складан и хармоничан развој читавог окружења манастира. Почетак реализације овога плана, који садржи и пројекцију развоја локалне инфраструктуре, очекује се током 2007. године.

Бања Бањска треба да се развије у савремено организовану и моделирану бању, која ће својим капацитетима пружати не само услуге лечења од разних обољевања, него ће бити и сабирни центар поклонцима који се буду упућивали да посете многобројне манастире широм Косова и Метохије.

Паралелно са обновом централног храма светог Стефана, у току су припреме и за изградњу храма на сеоском гробљу, аутора, чувеног у црквеном градитељству, арх. Предрага Ристића.

Обнова манастира већ је проузроковала реактивирање аутентичног каменолома из Милутиновог доба, који нас снабдева каменом идентичним оном који је користио сам краљ Милутин.

Осим коришћења оригиналног камена и опеке идентичне употребљаваној у средњовековном црквеном градитељству, посебна пажња биће посвећена ревитализацији очуваних делова камене фасаде цркве, као и остатака оригиналне камене пластике.

Манастир Бањска развија и издавачку делатност. Одмах након оживљавања манастира покренут је часопис Православно дело, који од тада редовно излази у тромесечним интервалима. Такође је објављено више књига православно-духовне садржине.

Сагледавајући Бањску са разних аспеката у процесу њене обнове, јасно се читава јединствена порука коју нам она шаље из дубине векова: „Ако желиш да не умреш, треба да памтиш. Да не заборављаш. Не заборављај“. То је најсјајнија порука узидана у темље Бањске, коју она одашиље вековима, и осветљава таму историје. Да не заборавимо ко смо, и шта смо, који су нам корени; где су нам извори и где су нам увири, коме смо се заветовали и кога смо се одрекли, и где нам је циљ. А циљ је један, и темељ је један – Онај због кога је Бањска подигнута, Онај у чију је част Милутин подигао толике своје задужбине, Онај коме је Бањска узносила славословље и молитве у 14. и 15. веку, и коме узноси и данас, Онај коме су служећи српски народ и српске велможе кроз векове, достигли до данашњег дана, Онај који је надахнуо Милутина за подизање Бањске и који даје надахнуће и за обнову Бањске, Онај који је моћан да обнови разорено и подигне посрнуло, да избели запријано и охрабри малаксало, Онај који нас је створио и довео у овај свет, и чијом заповешћу све стоји – Један Једини Истинити и Савршени Бог, Бог краља Милутина и Првомученика Стефана, Исус Христос, сада и увек и у векове.

Служећи Њему, поимамо и прави смисао речи песника:

„Знате ли која је велика чежња? Велика чежња је да, када те спаљују, када те кољу, када те уништавају, и када се поново родиш и упитају те – шта желиш да будеш, ти да одговориш – поново

Православан, поново Србин, поново Богдан Божовић; и када поново умрем, поново ми ставите косовски божур у уста. Из ината што сам био Православан, из ината што сам био Србин“.

Епархија рашко-призренска и манастир Бањска позивају све заинтересоване и добронамерне да се укључе у обнову Бањске – манастира, бање и насеља. Црква поздравља сватији труд и напор усмерен на обнову Бањске и прихвата са радошћу све који се укључују у обнову. Циљ је обнова храма светог Стефана и целокупног манастирског комплекса, ревитализација лековите бање, и развој насеља Бањска.

Епархија рашко-призренска и манастир Бањска, као носилац обнове, прихватиће све стручне и добронамерне сугестије, и са радошћу уградиће их у постојећи план обнове.

У светлу прославе празника светог Првомученика и Архиђакона Стефана 15. августа, чија је судбина нераскидиво везана за Христа, како страдањем тако и васкрсењем, сагледава се и судбина и историјски ход манастира Бањска. Свети Стефан одржао је своју веру у Христа, не противећи се страдању, него напротив радујући му се, и остао је у сећању Цркве кроз, ево, две хиљаде година. Није заборављен, него је, насупрот, прослављен. И у славу његовог имена подижу се величанствени храмови широм васељене, као што је и Бањска.

И Бањска је, страдајући кроз своју седмовековну историју, прошла голготу заједно са Христом, била насилно претварана у ђамију, разарана, пустошена. Али је остала Христова и са Христом, увек спремна да се стави у службу онога циља који јој је намењен, у складу са осведоченим еванђелским начелом – уколико веће страдање претходи, утолико већа слава следује.

**Протосинђел Симеон
Настојатељ манастира Бањска**

Саопштење Свештене заједнице Свете Горе Атонске*

Кареја, 30. 12. 2006.

Бр. протокола: 2/7/2310

Недавна посета Папе Бенедикта 16. Васељенској патријаршији приликом празника Светог Андреја (30. 11. 2006) и накнадна посета Његовог Преосвештенства Атинског Архиепископа Христодулоса (14. 12. 2006) дале су повода многим утисцима, проценама и реакцијама. Ми ћемо проћи мимо оних ствари које је световна штампа вредновала као позитивне или негативне, да би се усредсредили на оне ствари које се тичу нашег спасења, ради којег остависмо свет да би живели у оградама Свете Горе.

Као монаси Свете Горе, поштујемо Васељенског Патријарха, под чију јурисдикцију спадамо. Хвалимо и славио Најсветијег Васељенског Патријарха Вартоломеја и придружујемо му се у

* Саопштење објављено поводом посете папе Бенедикта шеснаестог Васељенској Патријаршији новембра 2006.

свему што је постигао и за шта је тако верно радио, у његовој љубави према Богу, према Цркви. Посебно помињемо неуморну и сталну одбрану Васељенске патријаршије, међу многим неповољним условима у којима она постоји, као и онемоћалих локалних православних цркава и бригу која се посвећује да се пројави порука Православне Цркве широм света. Даље, ми, монаси Свете Горе славимо Најсветију Цркву Грчке, из које већина нас потиче, и поштујемо Његово Преосвештенство Примата.

Ипак, догађаји који су се одиграли током недавних посета Папе Фанару (Константинопољ) и Његовог Преосвештенства Архиепископа Ватикану донели су бескрајну жалост нашим срцима.

Ми желимо и посвећујемо цео свој живот чувању истине Светих Отаца, која нам је остављена у наследство од стране светих оснивача наших светих манастира и свјатејших Отаца преминулих пре нас. Упињемо се најбоље што можемо да живимо свете Тајне Цркве и непомућене Православне Вере, према ономе што нас дневно уче божанствена молитва, света читања и општа учења светих Отаца изложена у њиховим делима и у одлукама Васељенских Сабора. Чувамо нашу догматску свест „као зеницу ока свога“ и примењујемо је, подвргавајући се богоугодном раду и покајничком изучавању достигнућа светих Отаца Исповедника када су се супротстављали разним јересима, и нарочито нашем оцу међу свецима, Григорију Палами, светим Мученицима Свете Горе и светом Мученику Кузману Првом, чије свете мопти прослављамо са сваком чашћу и непрестано прослављамо свјатејше сћање на њега. Бојимо се да останемо неми када год искрсне питање које су нам наши оци поверили. Наша одговорност, према прослављеним оцима и браћи целокупног братства Свете Горе и према ревносним верницима Цркве који сматрају монаштво Свете Горе својим бескомпромисним чуварем светог Предања, притиска тешко нашу савест.

Папина посета Фанару и Архиепископова посета Ватикану можда су обезбедили извесне користи световне природе, али су се током тих посета одиграли различити догађаји који нису били у складу са обичајима православне еклесиологије, или су преузете обавезе које неће донети користи ни Православној Цркви ни другим инославним хришћанима.

Пре свега, Папа је примљен као да је канонски владика Рима. Током службе, Папа је носио омофорион; ословљаван је од стране Васељенског Патријарха поздравом „благословен да је онај који долази у име Господње“ као да је он Господ Христос; благосиљао је скуп и помињан је као „најсветији“ и „Његово Преосвештенство Римски Владика“. Даље, сви Папини служећи свештеници носили су омофорион током православне Божанствене Литургије; такође, изговарање Молитве Господње, његов литургијски загрљај са Патријархом, били су приказивање нечега вишег од заједничке молитве. И све ово када папска институција није променила ништа у својим јерстичким учењима и својој политици; напротив, Папа видљиво промовише и покушава да паметне унију заједно са догмама папског примата и непогрешивости, и иде чак и даље, са међуверским заједничким молитвама и све-верском хегемонијом римског Папе која из тога произлази.

Што се тиче пријема Папе у Фанару, посебно смо ожалостљени чињеницом да су медији наставили да понављају исту, нетачну информацију, да је псалме који су (неисправно) певани, певао монах са Свете Горе. Користимо прилику да одговорно обавестимо све хришћане да њихов аутор није био, и никада не може бити, монах са Свете Горе.

Онда је ту и питање покушаја Његовој Преосвештенства Атинског Архиепископа да започне односе са Ватиканом у погледу друштвених, културних и био-етичких питања, као и циљ да заједнички бране хришћанске корене Европе (ставови који се такође налазе у Заједничкој декларацији Папе и Патријарха у Фанару), од којих оба могу изгледати нешкодљиво или чак позитивно, с обзиром на да је њихов циљ да однегују мирољубиве међуљудске односе. Ипак, важно је да ништа од овога не створи утисак да Запад и Православље настављају да имају исту основу, или да заведе неког да заборави дистанцу која одваја православно Предање од онога што се обично назива „европски дух“. (Западна) Европа је оптерећена серијама антихришћанских институција и аката, као што је крсташки поход, „света“ инквизиција, трговина робљем и колонизација. Оптерећена је трагичном подлом која се одиграла у облику протестантског раскола; рушилачким светским ратовима,

такође човекоцентричним хуманизмом и његовим атеистичким схватањем. Све ово су последице теолошких девијација Рима од православља. Једна за другом, папске и протестантске јереси постепено су избациле смиреног Христа православља и на Његово место устолочиле су гордог човека. Свети владика Николај Охридски и Жички написао је следће из Дахауа: „Шта је онда, Европа? Папа и Лутер... То је Европа, у својој суштини, онтолошки и историјски.“ Свјатејши старац Јустин Поповић томс додаје: „Други Ватикански Концил представља поновно рођење сваке врсте европског хуманизма... због тога што се Концил упорно држи догме папске непогрешивости“ и закључује: „Несумњиво, ауторитети и покретачи (западно) европске културе и цивилизације су христорборци“. Ето зашто је тако важно изложити смирену моралност православља и подржати истински хришћанске корене уједињене Европе; корене које је Европа имала током првих векова хришћанства, у време катакомби и седам Васељенских Сабора. Препоручиво је да православље не оптерећује себе туђим гресима и, даље, не треба да се ствара утисак код оних који постадоше дехристијанизовани, реагујући на застрањивање западно-стилизованог хришћанства, да је православље томе сродно, престајући тиме са сведочењем да је оно једина истинита вера у Христа, и једина нада народима Европе.

Неспособност римокатолика да се одвоје од одлука сопствених (а по њима Васељенских) сабора, који су легитимизовали филиокве, примат, непогрешивост, световни ауторитет римског Понтифа, „створену благодат“, безгрешно зачеће Свете Мајке, унију. Упркос свему овоме, ми православни настављамо са такозваном традиционалном разменом посета, указивањем почасти Папи које припадају православном владици и потпуно занемарујемо серије светих Канона који забрањују заједничке молитве, док теолошки дијалог изнова вене, и, након што бива извучен из дубина, поново пропада доле.

Сви показатељи доводе до закључка да се Ватикан не креће ка одрицању од својих јеретичких учења, већ само ка њиховој „реинтерпретацији“, другим речима ка њиховом прикривању.

Римокатоличка еклесиологија варира од једног круга до другог, од такозване „отворене“ еклесиологије Енциклике „Ut Unum

Sint“ до еклесиолошке искључивости Енциклике „Dominus Iesus“. Треба приметити да су оба горепоменута гледишта у супротности са православном еклесиологијом. Самосвест свете Православне Цркве не дозвољава признање других, инославних цркава и вероисповести као „сестринских цркава“. „Сестринске Цркве“ су једино помесне Православне Цркве исте вере. Ниједно друго помињање „сестринске цркве“, осим православних, није теолошки дозвољиво.

„Филиокве“ је промовисана од стране римокатоличке стране као још један законит израз учења у погледу исхођења Светог Духа, и теолошки еквивалент православном учењу да је исхођење „само од Оца“ – поглед који нажалост подржавају и неки од наших теолога.

Поред тога, Понтиф сматра примат за своје неогуђиво право, као што се може закључити из недавног брисања титуле „Патријарх Запада“ од стране актуелног Папе Бенедикта 16.; такође из његовог позивања на глобалну мисију апостола Петра и његових наследника током омилије у Патријаршијском храму, као и из његовог недавног говора, у који је укључено и следеће: „...унутар друштва, са прејемством апостола, чије је видљиво јединство гарантовано од стране наследника апостола Петра, украјинска католичка заједница успела је да очува живом свето предање, у његовој целости“ (Catholic Newspaper, No.3046/18.4.2006).

Унија се примењује и осигурава на многе различите начине, упркос супротним прокламацијама Папе. Овакав дволичан став је очигледан, између осталог, и из провокативне интервенције претходног Папе, Јована Павла II, којом је одвео православно-римокатолички дијалог у Балтимору до катастрофе, као и из писма које је послао актуелни Папа Кардиналу Љубомиру Хусару, Унијатском Архиепископу Украјине. У овом писму од 22. 2. 2006, наглашено је следеће: „Императив је осигурати присуство двеју великих канала једног предања (источног и западног)... Мисија коју предузима гркокатоличка Црква, која је у пуном општењу са наследником апостола Петра, је двојака: с једне стране, она мора видљиво очувати источно предање унутар Католичке Цркве; с друге стране, она мора бити наклоњена спајању двеју предања, сведочећи да она не само да могу да се

међусобно ускладе, већ да заједно представљају суштинску заједницу у својим различитостима“.

Виђено у овом светлу, гестови љубазности као што су посете Папе Фанару и Атинског Архиепископа Ватикану, без претходног услова за јединством у вери, могу у једну руку створити погрешан утисак јединства, и тиме одвратити инославне који би иначе могли гледати у православље као у истиниту Цркву, и у другу руку, онеспособити доктринарне сензоре многих православних. Чак и више, они могу нагнати неке од верних и ревних православних, који су дубоко забринуте неприличним дешавањима противним светим Канонима, да се одвоје од тела Цркве и створе нове расколе.

Стога, из љубави према православљу, али са болом у погледу јединства Цркве, и с намером да очувамо православну веру од свих новотарија, сведочимо у сваком смислу оно што је осведочено на Ванредној Двострукој Светој Скупштини Свете Заједнице Свете Горе од 9/22 априла 1980:

„Ми верујемо да наша Света Православна Црква јесте Једина Света Католичанска и Апостолска Црква Христова, која има пуноћу Благодати и Истине и, из овог разлога, непрекинуто апостолско прејемство. Насупрот томе, Западне 'цркве' и 'вероисповести' су на многим местима извитопериле веру Јеванђеља, Апостола и светих Отаца и лишене су благодати, истинитих светих Тајни и апостолског прејемства...

Дијалози са инославнима – ако су усмерени да их обавесте о православној вери да би постали пријемчиви божанском просвећењу које би им отворило очи да би се могли вратити православној вери – не се осуђују.

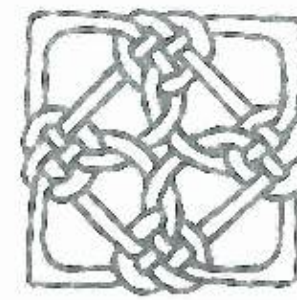
У сваком случају теолошки дијалог не могу пратити заједничке молитве, учешће у литургијским окупљањима и службама са било које стране и било какве друге активности које могу створити утисак да наша Православна Црква признаје римокатолике као потпуну Цркву и Папу као канонског (истинитог) Римског Владику. Овакве радње заводе православне, као и римокатоличке вернике, којима се предочава погрешан утисак о томе шта православље мисли о њима...

С Божијом милошћу, Света Гора остаје верна – као и православни народ Господњи – вери светих Апостола и светих Отаца,

и такође и из љубави према инославнима, којима се суштински помаже када православни својим неодступним православним ставом укажу на размере њиховог духовног отуђења и начин на који се они могу излечити.

Пропади покушаји уније у прошлости уче нас да за стално јединство, према вољи Божијој, унутар Истине Цркве, претходни услов јесте један другачији начин припреме и смер од онога који смо следили у прошлости и који се изгледа следи до данашњег дана.“

Од стране представника
свих предстојатеља заједничке Скупштине
двадесет Светих Манастира Свете Горе Атонске

Православно-католички дијалог*

Београд, септембар 2006.

Протест епископа Илариона

Двадесет четвртог септембра у Београду је завршено 9. заседање Мешовите комисије за богословски дијалог међу Православном и римокатоличком црквом. На заседању су од стране Московске патријаршије учествовали епископ Беча и све Аустрије Иларион, представник Руске Православне Цркве при европским међународним организацијама и свештеник Игор Вижанов, секретар Одељења спољних црквених веза за међухришћанске односе.

Учесници заседања су током недеље разматрали предлог документа под називом „Еклисиолошке и канонске последице светотајинске природе Цркве“ који је припремио координациони комитет Мешовите комисије. Документ је био сачињен 1990. за

* Извор: <http://pravoslavie.ru/cgi-bin/news.cgi?item=2RO60925160209>

пленарно заседање Мешовите комисије у Фрајзингу (Немачка) али тада није био разматран јер су чланови комисије сматрали да је у том тренутку нужно прећи на разматрање питања уније и заопштрених међуконфесионалних односа у више држава источне Европе.

Гледано у целини 9. заседање Мешовите комисије протекло је у атмосфери конструктивног дијалога.

Међутим, током завршне седнице, одржане 24. септембра, развила се жучна расправа о једном од делова документа посвећеном ауторитету Васељенских Сабора. У том делу се говорило о томе да је по раскиду заједнице међу Истоком и Западом у 11. веку сазивање васељенског сабора, у строгом смислу речи постало немогуће, иако су обе цркве наставиле да сазивају заједничке саборе на којима су учествовали епископи помесних цркава, како оних у заједници са престолом Рима тако оних који су у заједници са престолом Цариграда.

Представник Руске Православне Цркве, Епископ бечки и аустријски Иларион, изнео је низ примедба на поменуту тачку документа. Нагласио је да у православној традицији заједница, општење са цариградским престолом никада није представљало услов саборности, какав је за западну цркву постала заједница са римском катедром. Модел устројства Православне Цркве суштински се разликује од римокатоличког еклисиолошког модела и патријарх Константинопоља у Православној Цркви никада није имао ону улогу коју у Католичкој цркви игра епископ Рима. Критеријум саборности у Православној цркви било је одувек свхаристијско и канонско јединство међу помесним Црквама, а не искључиво заједница са константинопољским троним. Шта више, током историје било је периода када је поједина помесна Црква била ван општења са Цариградом, што јој није сметало да сачува пуноћу саборности. На пример, средином 15. века после Флорентинско-Ферарског сабора када се цариградски патријарх налазио у унији с Римом, Руска Црква је де факто раскинула заједницу с Константинопољем, настављајући, на против заједницу са осталим помесним Црквама.

Епископ Иларион је затим нагласио да од окончања 7. васељенског, православна црква није сазивала ни један општи (главни), или Свеправославни сабор. Припрема једног таквог сабора која је почела седамдесетих година двадесетог века обустављена је у последње време.

Православно-католички дијалог*

Београд, септембар 2006.

Протест епископа Илариона

Представник Руске Православне Цркве при европским међународним организацијама, Епископ бечки и аустријски Иларион, упутио је председнику Папског савета за унапређење хришћанског јединства, кардиналу Валтеру Касперу, званичан протест у вези са процедуром вођења православно-католичког дијалога.

По мишљењу епископа, недопустиво је решавати питања догматско-еклисиолошког карактера путем гласања. Слична питања, сматра представник Московске патријаршије, могу се решавати само путем консензуса, саопштили су „Интерфаксу“ у понедељак, у прес-служби владике Илариона.

Протест је био упућен на IX заседању Мешовите комисије православно-католичког богословског дијалога, која се завршила у недељу у Београду. У току седмице учесници комисије су разматрали документ „Еклисиолошке и канонске последице Тајинске природе Цркве“. Документ је био састављен још 1990. године, међутим није разматран тада, због озбиљног заоштрења међуконфесионалних односа у неким земљама Источне Европе.

„У целини, IX заседање заједничке комисије, прошло је у атмосфери конструктивног дијалога“ – изјавио је саговорник новинара. Међутим, на закључном заседању, развила се дискусија о једном од

* Извор: Интерфакс, 25. 09. 2006. год.

делова документа, посвећеном ауторитету Васељенских Сабора. У том делу, говорило се о томе, да је након прекида општења између Истока и Запада, у XI веку, сазивање „Васељенског Сабора“ у строгом смислу речи постало немогуће, али су међутим, „обс“ Цркве наставиле да сазивају „опште“ саборе, у којима су учествовали епископи Помесних Цркава, који су се налазили у општењу са Римским престоном, и Помесних Цркава, који су се налазили у општењу са Константинопољским престоном.“

Епископ Иларион је иступио са низом принципијалних примедби о том питању. Пресвега, по његовим речима, у православној традицији „општење са Константинопољским престоном“ никада се није разумевало као обавезан услов саборности, каквим је за западне цркве постало „општење са Римским престоном“.

Модел уређења Православне Цркве се принципијално разликује од римокатоличког модела, и патријарх Константинопоља никада није у Православној Цркви имао ту улогу коју у католичкој цркви има епископ Рима, приметио је епископ Иларион.

Даље је нагласио, да од тренутка окончања VII Васељенског Сабора до садашњег времена у Православној Цркви није било ни једног „опште“ или Свеправославног Сабора. Припрема за такав сабор водила се шездесетих, која је међутим у наше време заустављена.

Зато тврђење у документу, да су Цркве, које су се налазиле у општењу са Константинопољем, наставиле да сазивају „опште“ (то јест, свеправославне) саборе, током другог миленијума, није у сагласју са стварношћу.

„На крају, мисао о томе да је у условима продуженог раздвајања између Истока и Запада, сазивање Васељенског Сабора уопште немогуће, изазива протесте код приличног броја православних богослова, који проистичу из тога што Православна Црква јесте Једина, Света, Саборна и Апостолска црква, основана Христом и није изгубила саборност после „великог раскола“ (раскола између Православља и католицизма) у XI веку, приметио је представник Московске патријаршије.

Примедбе епископа Илариона изазвале су снажно противљење Митрополита пергамског Јована Зизјуласа (Константинопољски патријархат), који је настојао на неоп-

ходности очувања помињања Константинопољског престола, уз Римски престо, у тексту документа.

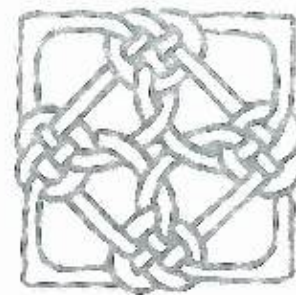
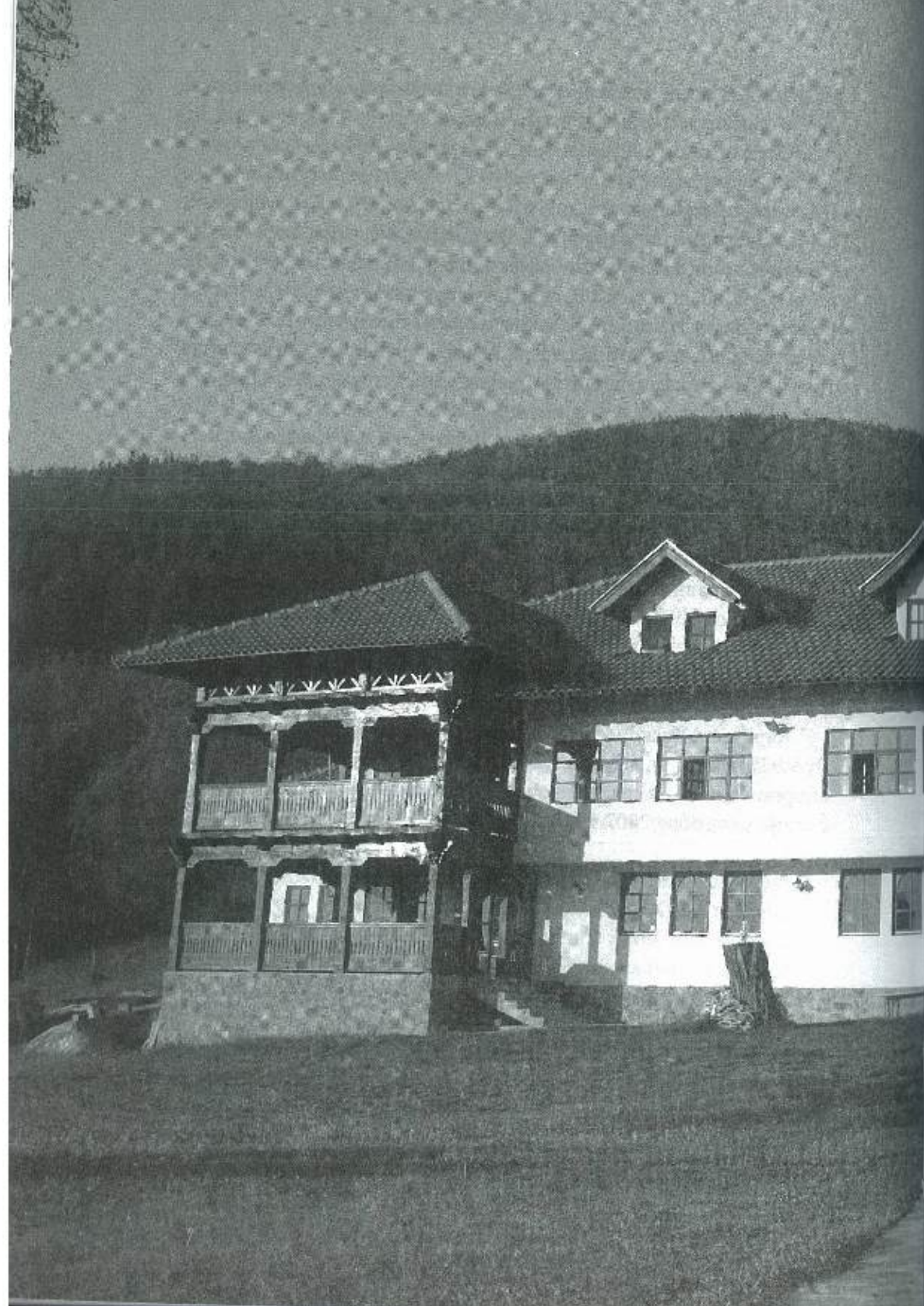
Као компромис, митрополит Јован је предложио да се унесе у текст следећа исправка: „они који су се налазили у општењу са Римским престоном, или, иако се то и схватало другачије, који су се налазили у општењу са Константинопољским престоном“. Поменути исправка, са тачке гледишта представника Московске патријаршије, није мењала суштину документа, међутим, била је постављена на гласање од стране са председавајућег у Мешовитој комисији, кардинала В. Каспера. Већина православних учесника тог заседања гласали су за исправку, а представници Московске патријаршије су гласали против.

У току даље дискусије, епископ Иларион је нагласио да учесници двостраног православно-католичког дијалога не могу путем гласања бити принуђени на један или други богословски компромис, или на прихватање тачке гледања, која противречи њиховом еклисиолошком самопоимању.

Православни учесници заседања, по мишљењу епископа, нису опуномоћени да „проналазе“ за Православну Цркву еклисиолошки модел, сличан ономе, који постоји у католичкој цркви, са циљем да би Константинопољски патријарх у том моделу заузео место слично месту папе у римској цркви.

Кардинал Каспер је узео у разматрање протест представника Руске Православне Цркве и обећао да ће вратити на разматрање спорно питање на следећем заседању Мешовите комисије, која се састаје у октобру 2007. године.

Превео С.С.

Писмо просвећеном брату на Западу

Владимир Умељић

Драги брате,

Пишеш ми и радујеш ми срце, одавно си далеко, мука те отерала на Запад и тако нас, ето, сем љубави, истих родитеља и зова српства још ова словесност спаја. Ти, додуше, велиш да си постао Канађанин, Квебечанин, шта ли, те да се тако и у дубини својој осећаш, но промисли – истим језиком зборимо, питамо се и одговарамо, на истом се језику не сложимо увек, љутнемо се и чаркамо каткад, осмехујемо се и плачемо...

Јер, сети се великог Владике и његовог претужног питања – шта је једна суза без родитеља? И шта смо сви ми без наших родитеља и нашег Родитеља?

Муче те, велиш, све више „брзајуће пролажење времена, старење, телесне слабости“ а, како велиш, просвећеност коју си тамо на Западу попримио ти брани „утеху религије, те инвалидске штаке наших старих и свих слабих“.

Не знаш ни шта да почнеш са злом „које је у замаху у овом нашем времену, а ако има једног Свемогућег и Сведоброг Бога, откуд онда зло?"; помињеш „празнину, досаду, недоумице, растући осећај бесмисла“ и чудиш се надасве „мојој упорној окренутости прошлости, српству, вери“...

А при томе, ја сам срећан а ти не... Зато разумеј сад моју искреност и опрости ми моју отвореност, желим ти као и увек боље него себи, те промисли добро – ко је слаб а ко за зло (скоро) недодирљив...

И по цену да ти седам на муку, мене твој бол боли, твоја несрећа ме чини несрећним, а твоје срљање у коначно ништавило плаши ме и растужује...

Јер није ти био погрешан пут на Запад већ окретање главе од Истока, није ти било погрешно стицање иметка већ затварање очију пред сиромаштвом, није ти било погрешно просвећивање већ његово делимично злотворно одвраћање од светлости...

Јаи, „прошлост“ – зар тит твоја просвећености твоје растужујуће клањање пред златним телетом науке још није појаснило да сви живимо, гледамо, осећамо у такозваној прошлости – мислиш ли ти да си икада видео сунце, таквим какво је? Не, никада, ти увек и неминовно видиш сунце онако, како је оно пре осам минута изгледало и можда је оно у међувремену експлодирало – питај просвећену (и надасве корисну) науку о светлости...

Јеси ли икад видео и самог себе у огледалу? Не, никада, ти увек видиш само како си пре четрнаест наносекунди изгледао – шта се у међувремену десило, да се огледало није замаглило или разбило, јеси ли ти још ту?

Оно што ти при том заборављаш је да време не пролази већ само ми онострано пролазимо, време је једна наша – и у свакодневници врло корисна – константа, док вечност познаје само дијахронију духа...

Верујуће не одриче науку, али наук је увек био пре „а“ а на самом почетку човека је била реч (сећаш се?), која била наук свему и свима...

Твоје пропитивање о Сведобром и Свемогућем, који ето толерише постојање зла, није ништа ново, то је већ стари и већ пре цветања свели плод, једно мртворођенче „просвећене теологије“

Запада и поставка је колико јасна, толико и незнаљачка, потпуно непросвећена у односу на ту сопствену просвећеност:

Ако је Бог свемоћан а неће да уништи зло, онда није Сведобар; а ако је Сведобар а не може да уништи зло, онда није Свемоћан... Нуто чуда...

Ми смо, рођени мој, по Његовом лику створени и Спаситељ, Син Божији, је укинуо религију и подарио нам веру, а нас је за слободу ослободио, за једину могућу и човечног достојну слободу духовног избора – постојање зла је цена наше слободе и мерило наше искушеничке слабости, а та подарена и ничим заслужена или условљена слобода је морално-етичка кичма нашег духа, као што је вера основа васцелог људског бића...

Кад нема основс, нема ни нас, а кад је кичма слаба и поветарац је једна велика и опасна претња, може нас очас урушити и у свет отпалих јабука, змија и жаба завести...

Толико о „религији, која је штака наших старих и свих слабих“, а што се „инвалида“ тиче – зар није твоја оправдана жалба на растућу „празнину, досаду, недоумице, растући осећај бесмисла“ један страшни и опомињући показатељ растућег инвалидитета духа?

Ја познајем не мало оних, који живот ћердају као „просвећени“ атеисти али скоро никог, ко то и на самртној постељи остаје...

Ако човек не престане да живи пре смрти, он онда умире несрећан, а ако престане да живи пре смрти, онда живи несрећан – зар вреди, зар се између те две жалости може бирати? Наше онострано тело је у првој линији једна и једина биолошка сенка духа – је ли то мало или много?

Ја мислим, једноставно, да је то dostatно, јер као што нико од нас није у стању да прескочи своју светлосну сенку-пратиљу, тако нико не би требало да се жали на своју биолошку сенку, пратиљу овоземаљског. Зашто, међутим, заборавити да је сенка увек сенка, без обзира на степен њезине тренутне и пролазне видљивости, а да је суштина увек суштина, без обзира на тренутни степен нашег непролазног, мада често скривеног разумевања исте?

Не замери ми ако сам и овог пута, као што ми чешће кажеш, од простог правим компликовано. Јер понекад је добро од прстога које не разумемо, направити компликовано које разумемо, јер тада је то разумљиво-компликовано простије од прво-

битно простого, које нас је неразумевањем измучило – овом реченицом сам ти коначно проговорио твојим просвећеним језиком, зар не?

Разумемо ли се сада? Односно – јесмо ли се разумели, јер ово слово, ову реч коју ти упућујем и посвећујем ти си већ ишчитао, та је твоја радња већ насељена у такозваној прошлости и ако си ову скромну реч љубави придриго, онда си на путу и да разумеш, да је у дијахронији духа – а на почетку човјека – била тада, сада и вечно свеприсутна Реч...

Нека ти Бог подари просветљење Свог Благослова.

У љубави Божије милости и
њеног хришћанског православљења
твој брат

ДУХОВНИ ЖИВОТ

Манастир Кончул

Манастир Кончул, или Кончулић налази се на левој обали Ибра, недалеко од града Рашке и посвећен је Светом Николи. О манастиру имамо мало објављених писаних података, али сви који су о њему писали сагласни су да је његов ктитор Стефан Немања, који је обновио или подигао манастир највероватније око 1175.године.

Знамо да је Кончул био велики духовни, верски и културни центар. Први пут се помиње у Студеничком типiku, који је Свети Сава написао између 1207. и 1215.године и ту се говори да је његов игуман учествовао у избору студеничких старешина, при чему је поменут на четвртом месту међу игуманима тадашњих светиња. Ова чињеница сведочи о томе да је Кончул имао велики углед и да је по значају у то време био на четвртом месту у Српској држави. На великом Црквеном сабору 1315.године у Пећи и при избору архиепископа Никодима (1316–1323), присуствовао је и игуман манастира Кончула, Евстатије, који је заузимао осмо место међу четрнаест манастирских старешина.

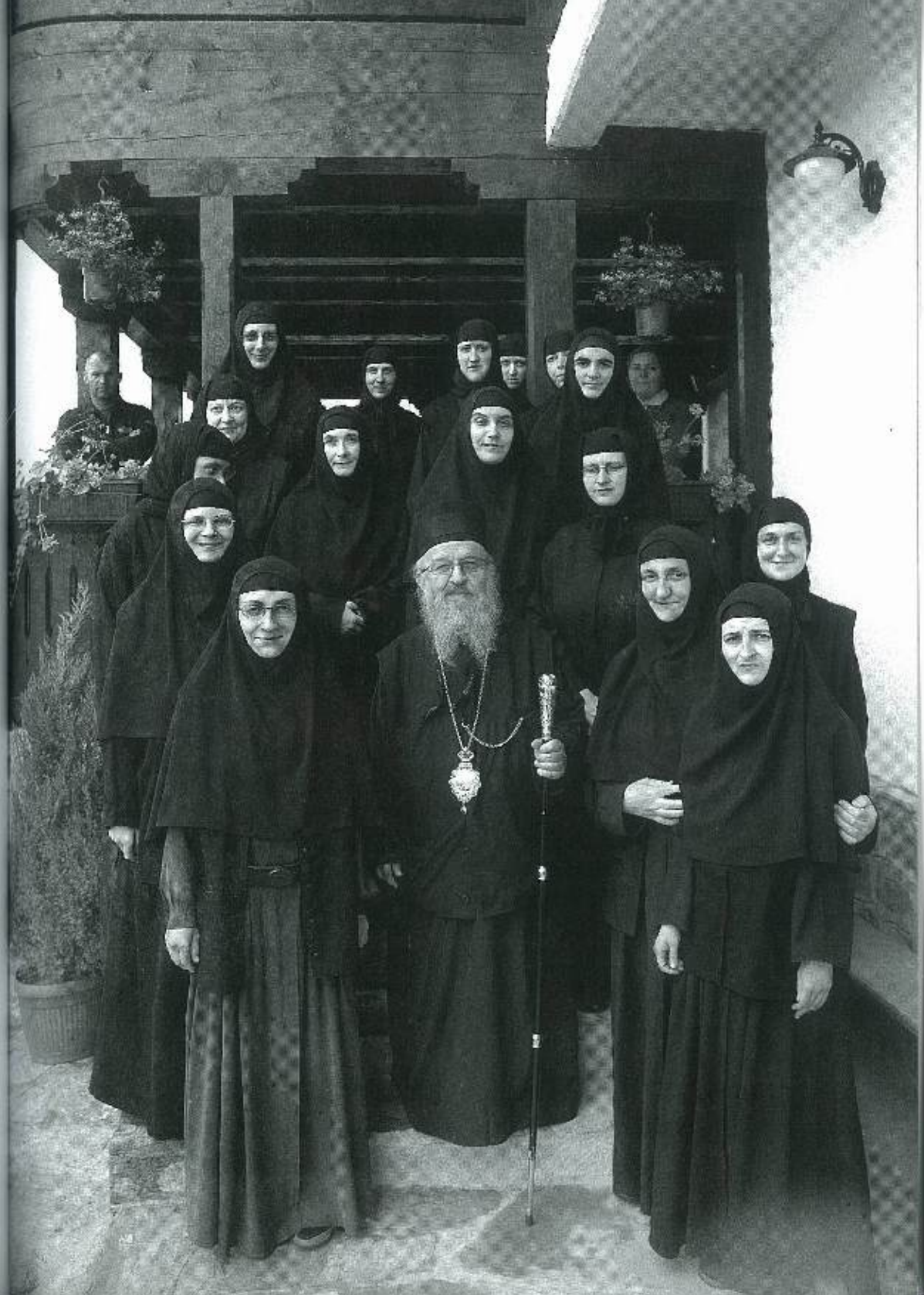
Ибарског Светог Николу доцније помиње писац житија архиепископа Данила. Ово помињање се односи на период владавине краља Милутина (1281–1321), у чије време је Кончул био седиште новоустановљене епископије кончулске, основане између 1317. и 1320. године. Када је краљ Милутин једном приликом обишао манастир Сопотане, из његове пратње побегао је млади властелин Данило, отишао поћу у манастир Кончул, где га је игуман Никодим замонашио. То је било у време архиепископа Јевстатија II, између 1292. и 1309. године. Сигурно је да је манастир и пре тога био чувен и поштован, али је његов углед свакако порастао и доласком даровитог и образованог Данила. У манастиру је постојала манастирска школа и преписивачка радионица. Светитељ Данило се није дуго задржао у Кончулу, убрзо је отишао за Жичу, после тога на Свету Гору и затим био изабран за Архиепископа пећког. Његове свете мопти сада почивају у Пећкој патријаршији. Од овог времена о манастиру се све мање зна и све мање има писаних података.

У XIV и у првој половини XV века манастир Кончул је доживео највећи успон. Из те епохе потичу многи паћени покретни предмети и највећи број откривених надгробних плоча. Све су начињене од доброг камена, а одликује их и изврсна обрада.

Манастир се последњи пут помиње у време деспота Ђурђа Бранковића (1427–1456), и изгледа да је тада ту било седиште митрополије. Иако после нема вести о овој светињи, у њој се и даље живело, судећи по мањим гробницама откривеним у цркви. До истог закључка могло би се доћи и на основу камене амвонске руже, јер она потиче из XVI или са почетка XVII века.

После пада Деспотовине (1459), и за Кончул су настала тешка времена. Не зна се тачно када је заустео, али претпоставља се да је црква срушена у аустријско-турском рату, 1689. године. Народно предање говори да патријарх Арсеније Чарнојевић приликом сеобе Срба са Косова, 1690. године, три дана одмарао у манастиру Кончулу, а народ на манастирском имању, које је било велико. Тада су и монаси отишли са патријархом Арсенијем Чарнојевићем.

У сваком случају, црква је дуго била у рушевинама пре него што је обновљена, 1861. године, о чему сведочи натпис на мермерној плочи, постављеној на западној страни, изнад улаз-

них врата, који гласи: „Од сотворенија мира 7369, от Рождества Христова 1861, изволенијем Отца и са поспјешенијем Сина, савршенијем Свјатаго Духа, обнови се Свјатаго Храма Отца Николаја, трудом и изживљенијем Господина Трифуна Јереј иконом парох Кравицки, тогдаже правешу и општи пресветло Сербски народ Христијански.“ Од тог времена манастир Кончул је био парохијска црква, позната у народу под именом Никољача. Никољачка парохија је остала под турском влашћу све до 1912. године. Граница је ишла рекама Рашком и Ибром. Турци нису дозволили да се црква освети све до 1904. године, дакле пуне 43 године. Освећење је обавио тадашњи Митрополит рашко-призренски господин Никифор, у недељу по Малој Госпојини. Радост народа је била велика, а дан освећења је назван „Владичин дан“. На тај дан се и данас сваке године одржава народни сабор и верши се у великом броју окупају из разних крајева.

Године 1905. отворена је прва основна школа у Никољачи, а 1922. године нова школа, која је радила све до 1960. године.

Постојећа црква Светог Николе у Кончулу једнобродна је грађевина са апсидом на источној страни, која је споља и изнутра полукружна. Унутрашњост њеног пространог брода издјелена је ступцима на одељења која су сва засвођена полуобличастим сводом, сасвим једног у средишту, где је изграђена купола. На јужној страни наоса постоји капела, док су на северној страни у току археолошких ископавања нађени темељи сличне просторије, а уз средишњи део на обе стране остаци параклиса. Примећени су, поред тога, делови старијег храма скоро испод свих зидова постојеће цркве. Иконостас је новијег датума и вероватно је дело Живка Павловића.

У току археолошких ископавања, која су вршена од 1975. до 1979. године, нађени су неки делови првобитне манастирске цркве. Један од њих је камени оквир једне бифоре (прозора), а извесни стари комади прозора истих облика уклопљени су у прозоре на постојећој цркви. Од раније је позната представа неке животиње – вероватно лава – извајана у камену, а уграђена при врху западног pročелја постојеће цркве. У самој цркви налази се гробница на којој стоји оштећени натпис који говори да ту почиња Реља Крилатица, или „Реља од Пазара“. Ту је и крстионица или камени суд за чување Богојављенске воде, који највероватније

потиче из немањинског доба. Пронађени су и фрагменти фресака, делови врата, стари надгробни споменици и друго.

Осим ових предмета из древног времена, у цркви се налазе и две спомен – плоче које су сведоци догађаја који су се у овим крајевима одиграли у скоријој историји, наиме у време Другог светског рата. Прва је спомен – плоча погинулим четницима Никољачке чете из 1941. године, на којој, између осталог пише: „Четницима Никољачке чете који у борби противу српских непријатеља неустрашиво бранећи родну груду и своју браћу положише своје младе животе. Другови – четници Никољачке чете и грађани општине Никољачке у знак захвалности и дубоког пијетета подиже ову спомен плочу...“ Ово је, нејвероватније, једина сачувана спомен плоча – таквог типа у Србији, која је преживела тешко време комунизма. Друга је спомен – плоча свештенику Тихомиру Поповићу, који је био парох никољачки од 1935–1942. године, када су га Немци затворили и погубили у логору у Косовској Митровици.

Од околних манастирских зграда, нађено је у току археолошких ископавања неколико одаја уз бедем којим је манастир био обухваћен. Бедем и откривен улаз на севроисточном делу потичу, по свој прилици, из средњег века, док су стамбене зграде касније, како је утврђено на основу комада надгробних плоча коришћених за њихове зидове. Како су црква и манастир подигнути на старијој некрополи, откривени су, поред мушких и многи женски и дечији гробови, који потичу из XIV–XV века. Према писаним подацима, грађани села Њилице и Кончулића сахрањивали су се овде до 1912. године.

По благослову Епископа рашко-призренског господина Артемија, игуманија Катарина са сестрама је 2000. године дошла у манастир Кончул и тако је после 310 година почела духовна и материјална обнова ове старе светиње. Од тада се врше редовна богослужења. Првобитно сестринство обновљеног манастира чиниле су сестре из манастира Света Тројица код Мушутипта, који је срушен у последњем рату на Косову и Метохији. Међутим, убрзо је, уз Божију помоћ и молитвама Светог Николаја, у овај манастир дошло још нових сестара из свих крајева Србије. Живот је у почетку био тежак, јер је поред цркве постојала још само мала кућа, која није задовољавала потребе манастирског живота, нарочито када се број сестара повећао. Стога је одмах започета

изградња новог конака, који је, уз Божију помоћ, освећен на Духовски понедељак, 28 маја 2007. године.

Сестринство манастира се углавном издржава од сопственог рада. Поред учешћа у свакодневном богослужењу, сестре већи део дана проводе на својим послушањима. У манастиру постоји радионица за малински вез, шнајдерска радионица, затим иконописачка радионица, при којој се раде и минијатуре на пергаменту.

Од када је у овој древној светињи поново заживео монашки живот, овај крај је, по промислу Божијем, обогаћен и новим светињама које су, иако прогнане из манастира Свете Тројице са Косова и Метохије, ипак наставиле да својом благодаћу теше и помажу све оне који им са вером притичу. Једна од њих је икона Пресвете Богородице која је приликом паљења манастира од стране Шиптара 1999. године, остала читава и неопштећена. То је копија чудотворне иконе „Кикотисе“, која се налази у манастиру Пресвете Богородице на Кипру и празнује се на Малу Госпојину, 8/21 септембра. Затим, ту су и мошти Светог Великомученика Јакова Персијанца, који је пострадао око 400. године. Свети Јаков се празнује 27 новембра/10 децембра.

Велика је радост видети данас ову велику светињу, обновљену и живу, јер су се око ње сакупиле многе младе душе које желе да се посвете монашком животу и тако раде на свом спасењу, молећи се за цео свој народ. Буђење манастира подстакло је и духовно буђење овог краја, јер хришћани у све већем броју долазе у цркву и редовно присуствују богослужењима. То је само један од многих доказа да места којима Бог дарује Своју благодат и једном их учиши светињама никада не престају да живе, чак ни када остану само рушевине, већ само чекају људе да им се врате и поново схвате да ће једино живећи у њима и поред њих пронаћи смисао свог пролазног живота, пуног невоља и страдања.

Сестринство манастира

КОСОВСКО ОГЛЕДАЛО

Поглед на историју настанка косовско-метохијске аутономије од пракосова до комунистичких устава од 1974. године¹⁾

Године 1396. турски султан Бајазит свргнуо је Вука Бранковића, чиме отпочиње турска владавина над Косовом и Метохијом, која ће трајати до 1912. године.

Од 10. века Косово и Метохија са Скадром били су у саставу српске државе, коју је тада поново успоставио кнез Часлав Клошмировић. Али и раније та су подручја насељавали Словени, то јест Срби (Селинчев). Скадар ће надале бити и престоница српске Зете.

Шиптаре или Албанце историја на тим просторима спомиње знатно касније. Напомињемо да је исправније тај народ називати онако како он сам себе зове, дакле Шиптари, а не Албанци, како их зову други народи. Шиптар потиче од речи „шћипте“ (shqipe), која највероватније значи „орао“ и која очигледно стоји у прасродству са прасловенском и српском речју „шчепати“ и „шћапити“; (в.: П. Скок, Етимологијски рјечник хрватскога

1) Говор на трибини „Косовски расplet. Западне опције и српска стратегија“ (Ниш, 8. децембра 2006. г.)

или српскога језика, I, 1971, стр. 301 и д. и III, 1973, стр. 383 ид.). Шиптари би, дакле, требало да буду „синови орлова“ (M. I. Ambroz, *Lehrgang des Albanischen*, I, Berlin 1954, стр. 189 ид.). Историја Шиптаре на Балкану спомиње много касније него Србе. Значајно је да учени византијски цар Константин Порфирогенит (905–959) који у свом делу „О управљању државом“ (*De administrando Imperio*) испрпно говори о Србима и њиховом пореклу, не каже ништа о Шиптарима, али зато – што је важно! – приповеда о „поткавказким Албанцима“ и о „почастима које се морају одавати њиховим поглавицама“; (в.: Ђ. Слијепчевић, *Српско-арбанашки односи кроз векове са посебним освртом на новије време*, 2. изд., 1983, стр. 13).

Тек у 11. веку, византијски историчар Михаило Аталијат извештава о Шиптарима, то јест балканским Албанцима, који су учествовали у војном походу византијског сицилијанског намесника и узурпатора Георгија Манијакиса на Солун, 1043. године (*Attaliates*, 297, ed. Bonnæ 1853, нав. у: Д. Богдановић, *Књига о Косову. Разговори о Косову*, 1990, стр. 35). Обично се сматра да назив Албанци потиче од старог града Арбанума (српски: Рабан) који је са облашћу око њега постао етничко средиште Шиптара и коме они дадоше име Круја (Кроја). Но, а видећемо и зашто, из разматрања о пореклу тог назива не би требало нипошто искључивати ни Порфирогенитове „поткавказке Албанце“.

Антисрпска и антисловенска немачко-аустријска историографска школа прогласила је Шиптаре потомцима старобалканских Илира, што су нескритично прихватили и неки иначе солидни радови на нашем језику; (в., на пример: К. Јиречек, *Историја Срба*, I, 2. изд., стр. 85). Та неистина имала је, међутим, далекосежне политичке последице. У 20. веку њу су званично усвојили Шиптари и од ње начинили политичку догму, догму „илирског порекла“. Ослањајући се на њу, они су се прогласили староседеоцима Балкана, а Словене, нарочито Србе, жигосали као дошљаке и узурпаторе. „Етничко чишћење“, које су они вековима спроводили над Србима, добило је на тај начин „научно“ оправдање.

Но, истина је да Шиптари никако не могу бити Илири или њихови потомци. Илирска племена је 167. године пре Христа у потпуности покорила Римска империја и она су

закључно са 3. веком била романизована; потомци Илира углавном су средњовековни „Власи“. Доказ немогућности да су Шиптари илирскога порекла непобитно пружају лингвистика и антропологија. Илирски језик спадао је у скупицу индоевропских језика познату као „кештум“, у коју такође спадају грчки, латински, келтски, као и германски језици. Шиптарски језик спада у „сатем“ скупицу индоевропских језика, где спадају и словенски језици, језици прибалтичких народа, јерменски и ирански језик те санскрит. И у расном погледу, Шиптари су најсличнији Јерменима. Они су, дакле, кавкаског порекла, па према томе вероватно и потомци Порфирогенитових „поткавказких Албанаца“. (В.: C.S. Coon, *The Races of Europe*, New York 1939, стр. 179, 182 и д., 627, с даљом стручном књижевношћу.) Византија је, слично Римском царству, обичавала да борбена номадска племена насељава на својим, посебно оним угроженим, границама. Тако је и Шиптаре из Поткавказја населила на Сицилију ради одбране од Арапа. Одатле су они, под Георгијем Манијакисом, доспели на Балкан.

Додао бих да је задатак наше историјске науке да се бори против лажи немачко-аустријске историографске школе. Али, она то не сме да чини лажима и бесмислицама као шарлатани познати као „сорабисти“, већ за углед треба да јој служе радови великог проучаваоца српске праисторије Ређе Новаковића.

Када су Турци у другој половини 15. века запосели Албанију и присајединили је Отоманском царству, отпочео је брз процес исламизације Шиптара – већ у 16. веку половина од њих били су муслимани (Богдановић, нав. дело, стр. 323), а када је у 18. веку тај процес углавном био окончан, међу њима је муслимана било око 70%, а остатак се делио на римокатолике (на северу) и православце (на југу). С тим што муслиманима треба додати и Србе који су примили ислам, што је био и почетак њихове албанизације. Међу свим европским народима које су покорили Турци било је прелазника на ислам; но ни у једном у толикој мери као код Шиптара. Разлог за то је што Шиптари никада раније нису имали своју државу и, следствено томе, своју државну хришћанску Цркву, док их је прелаз на ислам подизао на ранг господареће нације, „Турака“, и давао им право да угњетавају и потискују поробљену хришћанску рају. Својим положајем „Турака“, Шиптари су били

задовољни све до друге половине 19. века, то јест до почетка наглог слабљења Отоманског царства и напоредног јачања балканских хришћанских народа, пре свега Срба. На новонасталу политичку ситуацију Шиптари су реаговали тако што су 23. маја 1878. године у призренској Бајрак-џамији основали Призренску лигу, чији су учесници већином били велепоседници, хоџе и племенске поглавице, али је било и интелектуалаца-националиста. Лига је образовала свој главни одбор и обласне комитете међу свим Шиптарима и затражила од Порте шиптарску аутономију. Но, турска влада је у ствари тајно стајала иза Призренске лиге, с намером да помоћу ње изигра одлуке Берлинског конгреса који је одржан исте године, што признаје и хрватско-комунистичка Енциклопедија Југославије (I, Загреб 1955, стр. 157). Оштрица Лигиних захтева била је управљена против Србије, Црне Горе и Грчке; тражено је да се Шиптарима врати све оно што су Србија и Црна Гора биле освојиле од Турака. Шиптари су између 1796. и 1912. године подизали и устанке против Турске. У стварности, међутим, није било озбиљних сукоба између шиптарских побуњеника и турске војске; главне жртве тих устанака били су Срби, посебно на Косову и у Метохији; на удару тих устанака по правилу су убиства Срба, паљење њихових кућа и богомоља, пљачкање њихове имовине, силовања и отмице њихових девојака и жена. Зато би последица сваког шиптарског немира против Турака било масовно исељавање Срба, које је и иначе од краја 17. века било непрекидна појава.

Од 1912. Косово и Метохија поново се налазе у саставу Србије и Црне Горе, и 1918. улазе са тим државама у састав Краљевине Југославије. Најзначајнији догађај раздобља између Првог и Другог светског рата на подручју Косова и Метохије је поновно насељавање тих крајева српским, али и другим словенским становништвом. Колонисти су највећма добијали запустелу земљу турских бегова, али је понекад долазило и до повреда међа шиптарских земљишних поседа, јер Шиптари обично нису имали доказе о праву својине на земљишту. Само те повреде се никако не могу поредити са шиптарским терором који је над Србима владао до 1912. године. Ваља напоменути да су и током Првог светског рата нарочито Шиптари римокатолици с оружјем у руци били на страни непријатеља Србије.

Но највећи савезник Шиптара Косова и Метохије до 1941. године био је највећи непријатељ Краљевине Југославије – Комунистичка партија Југославије, као испостава Комунистичке интернационале (Коминтерне) са седиштем у Москви. На своме Петом конгресу, одржаном јула 1924, Коминтерна усваја програмско опредељење разбијања југословенске државе, због тога што је она творевина Версајског мировног уговора и зато што у њој, наводно, влада национално угњетавање великосрпског карактера. Следствено томе, из Југославије треба да се издвоје, као независне републике, Хрватска, Словенија и Македонија. Истовремено, Централни одбор НРПЈ (легална форма деловања у земљи забрањене Комунистичке партије) у једној резолуцији каже да независне нације Југославије касније треба да слободно уђу у федерацију радничко-сељачких република Балкана; при томе „један од првих задатака у том правцу јесте борба против српског шовинизма“. Југословенским комунистима стављено је, с тим у вези, у задатак и да сарађују са националистичко-сепаратистичким организацијама, макар оне биле и фашистичке, као што су хрватске усташе и шиптарски Косовски комитет. О овом потоњем говори и резолуција Четвртог конгреса Комунистичке партије Југославије, одржаног октобра 1928. у Немачкој: „Партија изјављује солидарност револуционарних радника и сељака осталих нација Југославије, а пре свега Србије, са албанским национално-револуционарним покретом у лицу Косовског комитета и позива радничку класу да свесрдно помаже борбу раскомаданог и угњетеност албанског народа за независну и уједињену Албанију.“ Пошто је од 1913. већ постојала држава Албанија, овим се очигледно мислило и на присаједињење Косова и Метохије тој држави.

До заокрета у политици Коминтерне према југословенској држави долази под утицајем њеног Седмог конгреса, који је одржан августа 1935. под теретом забринутости комунистичке врхушке због могућности фашистичке и империјалистичке инвазије, с Хитлером на челу, на СССР. Сада је главна парола те политике уједињење свих антифашистичких, слободољубивих и прогресивних снага у свакој земљи ради одбране од фашизма и ради очувања мира (Десанка Пешић, Југословенски комунисти и национално питање 1919–1935, 1984, стр. 261). Полазећи од тога,

Централни комитет КПЈ у својој резолуцији усвојеној у лето 1936. године – уз задржавање права на самоопредељење и отцепљење сваког југословенског народа – одустаје од политике разбијања државнога подручја Југославије и даље каже: „Код данашњих прилика покрет за отцепљење потлачених народа ишао би на руку само фашистичким империјалистима и њиховим ратним циљевима. Не само да би то бацило земљу у вртлог рата, не само да би био стављен на коцку опстанак Југославије, него и слобода и независност свих народа Југославије. Због тога КПЈ мора раскринкати као агенте фашистичких империјалиста фашистичке групе Ивана Михайлова и Павелић-Перчеца, који се сада демагошки изјашњавају за независну Хрватску и Македонију.“

При свему томе, став комуниста према Србима није се суштински мењао. У једној окружници Централног комитета КПЈ се каже: „Ми настављамо са свом снагом борбу против режима великосрпскога угњетавања, за слободу и права угњетених народа. Наш став који долази до изражаја у нашем основном захтеву: право на самоопредељење све до права на отцепљење, ми не мењамо. Али не смемо постављати тежиште на отцепљење него потцртавати да сваки народ има право да сам одлучи о својој судбини. Тежиште се, дакле, поставља на право самоопредељења. Баш због тога истичемо захтев за народним скупштинама, односно саборима у Загребу, Љубљани, Скопљу, Цетињу и Сарајеву, који ће бити изабрани слободним изборима.“ О истом праву српскога народа, дакле о скупштини у Београду, нема дакле ни говора. Одавде гледано, могу се разумети сложени национално-политички маневри КПЈ од 1940. до 1980. године, то јест у раздобљу када је на њеном челу и од 1944. на челу југословенске државе стајао Јосип Броз Тито. Та тоталитарна странка гајила је и подстицала све антисрпске национализме у Југославији, али је уједно сузбијала њихову последњу, природну консеквенцу: сепаратизам, односно разбијање југословенске државе. Тиме су та странка (касније названа СКЈ) и њен диктатор учинили српски народ таопцем своје политике и чуварем своје власти. Зато није несувисло повући паралелу између аустроугарскога цара и краља Фрање Јосифа (1830–1916) и његова обавештајца Јосипа Броза.

Предрађном комунистичке аутономије Косова и Метохије може се сматрати оснивање Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију (1937.) и његово непосредно потчињавање Централном комитету КПЈ (1940.), чиме су комунисти јасно ставили до знања да те области додуше виде као део Југославије, али не и Србије. Колико је та мера била, са становишта партијскога рада, неоправдана, најбоље сведочи чињеница да је уочи Другог светског рата на Косову и у Метохији било 239 чланова КПЈ, од чега су само 23 били Шиптари (Б. Хорват, Косовско питање, Загреб 1988, 53).

Током Другог светског рата, велику већину припадника партизанских јединица, којима је руководила КПЈ, чинили су на Косову и у Метохији, као и у другим деловима земље у којима је устанак имао масован карактер, Срби. Шиптари Косова и Метохије, напротив, након што је италијански окупатор 1941. године највећи део тих области присајединио „великој фашистичкој Албанији“, постали су у огромној већини заклето фашисти. То идеолошко рухо омогућило им је да наставе свој стари антисрпски погромашки занат који су упражњавали у доба турске владавине: Убиства (укључујући и убиства свештеника) и протеривања (особито колониста), пљачке, паљевине, силовања и отмице жена, постали су опет косовско-метохијска свакодневица. А када је Италија 1943. капитулирала, Шиптари Косова и Метохије одмах су се везали за новог окупатора, Немачку. Они крајем 1943. оснивају „Другу призренску лигу“, која, под покровитељством немачке обавештајне службе, истиче своје територијалне претензије у сврху стварања „велике Албаније“. („Трећа призренска лига“ са истим претензијама оснива се 1946. у Сједињеним Америчким Државама.) До краја Другог светског рата Шиптари Косова и Метохије присутни су и у немачкој СС дивизији „Скендербег“, а понајвише у војној организацији „Бали комбетар“ (од туда назив „балисти“ за њене припаднике) која се једнако бори за „велику Албанију“, најпре у сарадњи са Италијанима и Немцима, а потом и са британском обавештајном службом (Слијепчевић, нав. дело, стр. 325 ил., 340; Војна енциклопедија, 2. изд., I, Београд 1970, стр. 441 ил.).

Након повлачења Немаца у новембру 1944. већи део Косова и Метохије контролишу балисти и Друга призренска лига, који на

покушај југословенских комуниста да преузму власт одговарају у децембру 1944. масовним устанком. Тито је био принуђен да на Косову и у Метохији 8. фебруара 1945. заведе војну управу и да за гушење устанка употреби три дивизије (око 30.000 бораца); та војна управа задржана је све до јула 1945. године. Међутим, веома је знаковито да су цену пацификације шиптарских фашиста морали да плате Срби! Повереник унутрашњих послова НКОЈ-а (тако се називала Титова партизанска влада), распон Владимир Зечевић, донео је 6. марта 1945. најпрв „привремено“ а потом трајно решење о забрани враћања колониста у њихова ранија места живљења. То решење било је једно у низу титоистичких безаконја, пошто није имало никакав правни основ, иако је у ствари представљало конфискацију, и пошто је у време његова доношења НКОЈ већ био поднео оставку (у циљу стварања привремене југословенске владе). Но, оно уједно показује да су титоистички комунисти такође знали и умели да чак и фашисте фаворизују на рачун њихових жртва.

Титоистима се чак и журило да шиптарске фашисте уграде у свој систем власти. „Обласна народна скупштина Косова и Метохије“, чије је чланове практично именовала једна уска група Шиптара комуниста, која је и руководила радом дотичне скупштине, донела је 9. јула 1945. резолуцију којом „даје израза жељи целокупног становништва области да ова буде прикључена федералној Србији као њен саставни део“. Након што је 23. јула 1945. ту резолуцију потврдило Председништво АВНОЈ-а, централног комунистичког парламента, Председништво Народне скупштине Србије, коју су скупштину такође чинили делегати локалних комунистичких власти, донело је 1. септембра 1945. Закон о установању и устројству Аутономне Косовско-метохијске области. Аутономија те области није била нарочито велика, правно гледано више је одговарала локалној самоуправи. По члану 3 наведенога Закона: „Народне власти Аутономне Косовско-метохијске области, месне, среске и обласне, раде на основу закона Србије и закона Демократске Федеративне Југославије и на основу одлука Народне скупштине Аутономне Косовско-метохијске области које проистичу из горњих закона као и на основу одлука и наредба Народне владе Србије и њених министара, Савезне владе и њених министара; оне

руководе потчињеним им управним органима и обезбеђују чување државног поретка и права грађана.“ Само, Шиптари су били већински заступљени у свим обласним органима и имали апсолутну већину и у свим органима локалне самоуправе (Слијепчевић, нав. дело, 344). То је омогућило да се успостави континуитет са антисрпским фашизмом, и тај континуитет траје и до данашњих дана. Зато су Косово и Метохија једна од ретких оаза фашизма у Европи, који је прожет елементима племенског патријархализма и исламскога фундаментализма.

Битнијих промена у косовско-метохијској аутономији нема дуже временска, иако је 1963. термин „област“ замењен термином „покрајина“. Тек када се Тито 1966. на „брионском“ пленуму Централнога комитета СКЈ обрачунао са српским унитаристима у својој полицији, за шиптарске фашисте нагло долазе бољи дани. Узимајући за повод полицијске злоупотребе, које без његовог знања и одобрења, дакле без његовог саучесништва, не би могле да се догађају, Тито је одстранио српске полицијске кадрове са Косова и из Метохије и заменио их шиптарским. Амандманом XVIII од 26. децембра 1968. на Устав СФР Југославије из 1963. године, аутономна покрајина Косово (реч „Метохија“ као српска нестала је из њеног назива) добила је и сопствено правосуђе и сопствену политичку полицију. Услед тога дошло је, с једне стране, до изолације покрајине од остале Југославије и, с друге, до отварања њене границе према Албанији, из које почиње да куља непрекидна клоака имиграната, шпијуна и терориста. Косовско-метохијски фашисти и албански маоисти бацили су се једни другима у загрљај јер их је повезивао виши, национални интерес. И опет почиње изгон Срба, али тихи, уз одобрење застрашених српских комуниста, који злочине над својим сународницима прикривају као најстрожу државну тајну. Уз геноцид и културицид, сви споменици и трагови пребогате српске културе чисте се за ишчезлим Србима као смеће – изум који је у Албанији већ био разрадио Титов питамац из Другог светског рата Енвер Хоџа.

Највиши ступањ аутономије коју су получили Шиптари Косова и Метохије достигнут је Уставом СФР Југославије из 1974. и Уставом СР Србије из исте године. Реакција настаје после Титове смрти и сепаратистичке побуне 1981. када недела

шиптарских фашиста над српским народом излазе на видело. Њен крајњи производ је режим Слободана Милошевића и тај режим двостепено, 1989. и 1990. године, уз поштовање форми измене Устава Србије, косовско-метохијску аутономију сужава отприлике на оквире које је првобитно имала. У ултиматуму упућеном Милошевићу крајем 1990-их од стране САД и НАТО-а да Шиптарима врати аутономију од 1974. има нечег изузетно лицемерног. Та зар нису управо пријатељи САД и НАТО-а из Загреба, Љубљане и Сарајева остварили независност својих република баш кршењем и гажењем Устава из 1974. године!? Мислимо, међутим, да је Милошевић могао мирне душе, без страха за јединство Србије, да својим противницима понуди аутономију коју су тражили, али у целини, у њеном интегралном виду!

Писци Устава Србије из 1974. године морали су да увелико преузму, практично да препишу, савезни Устав из исте године. Но, Устав Србије био је тај који је одређивао меру аутономије Косова и уређивао однос републичких и покрајинских органа. При том такође српски уставотворци нису имали велику слободу одлучивања; радили су под будним оком Титових жбира и саветодаваца. Зато је Косово добило право да доноси сопствени устав, своју законодавну скупштину, своје од Србије потпуно независне судове и управу. Ипак, од републике у саставу Југославије аутономна покрајина се разликовала у два правца:

С једне стране, Косово није поседовало национални суверенитет као стожер државности те с тога ни своје државно-националне симболе: грб, заставу и химну; „социјалистичка аутономна покрајина“ била је Уставом Србије опредељена као „аутономна социјалистичка самоуправна демократска друштвено-политичка заједница заснована на власти и самоуправљању радничке класе и свих радних људи, у којој радни људи и грађани, народи и народности остварују своја суверена права осим оних која су овим уставом утврђена као права која се... остварују у Републици“ (члан 291 и основно начело 1). Та заједничка права готово искључиво су се састојала у сразмерно широкој власти доношења закона који важе на целој територији Републике (члан 300), као и подзаконских прописа на основу истих (члан 294).

С друге стране, Косово није имало ни свој Савез комуниста, већ је партијска организација покрајине била укључена у Савез комуниста Србије. Разлог томе није могла бити само „уставна симетрија“, према којој је само држава-нација могла да има свој сопствени Савез комуниста с централним комитетом као највишим органом. У ствари, Тито се бојао сепаратизма осамостаљених шиптарских комуниста, могућности да изгласају присаједињење Косова и Метохије Албанији, што су већ једном покушали почетком 1944. у Бујану. Тито би додуше можда и пристао да Косово и Метохију преда Албанији, али само под условом да заузму Албанија уђе у састав „његове“ Југославије; (в.: Хорват, нав. дело, 58 ид.). Помисао, напротив, да би његов бивши „народни херој“ и потоњи смртни непријатељ Енвер Хоџа могао да оствари своју претњу да као ослободилац на белом коњу ујаше у Приштину, морала је да старога и болесно сујетнога тиранина ужасава више него мало шта друго на свету. Енверовом „ослобођењу“ Косова и Метохије ваљало је с тога поставити довољно јаку препреку, и та препрека био је унутаризам унутар Савеза комуниста Србије.

У једнопартијском систему, власт монополске странке мора да буде огромна. У Уставу Србије из 1974. године, та власт добила је израз у основном начелу VIII: „Савез комуниста Србије, као део Савеза комуниста Југославије, ... основни је покретач и носилац политичке активности ради заштите и даљег развоја социјалистичке револуције и социјалистичких самоуправних друштвених односа, а посебно ради јачања социјалистичке друштвене и демократске свести, и одговоран је за то.“ Моћ стављања у покрет и одржавања у кретању државне организације је обележје врховног државног органа. Без иницијативне и усмеравајуће власти Савеза комуниста Србије, цео апарат такозване „самоуправне социјалистичке демократије“ претворио би се у мртав конгломерат. Највиши орган Савеза комуниста Србије, његов Централни комитет, био је с тога у Србији врховни државни орган.

Пред писце Устава Србије из 1974. године поставио се изузетно тежак правно-технички задатак, како ту врховну власт учинити делотворном и према аутономним властима, а не изазвати неповољне политичке реакције. Они су га на

најбољи и ваљда на једини могући начин решили, прибставајући конструкцији такозваних „правних празнина“. Правне празнине образују случајеви који спадају у право, али нису правно уређени; њихову супротност чине случајеви који такође нису правно уређени, али је право према њима индиферентно – правно празан простор; (в.: Т. Живановић, Систем синтетичке правне филозофије: Синтетичка филозофија права, I, прир. Сл. Перовић, 1997, 198 идд.). Тих правних празнина у Уставу СР Србије из 1974. има две. По његовом члану 402, „Уставни суд Србије даје мишљење Скупштини СР Србије о томе да ли је покрајински устав у супротности с Уставом СР Србије“. Овде је правна празнина то, како се уклања супротност покрајинскога устава са Уставом Србије. По члану 295. став 2, „Ако органи у аутономним покрајинама не извршавају републичке законе или друге републичке прописе за чије су извршавање и примењивање одговорни, Извршно веће Скупштине Социјалистичке Републике Србије упознаће о томе одговарајући орган аутономне покрајине и предузеће друге мере у оквиру својих права и дужности“. Овде је правна празнина то, како ће се обезбедити извршавање и примењивање републичких закона и других прописа на територији аутономне покрајине ако их одговорни покрајински органи не извршавају и не примењују.

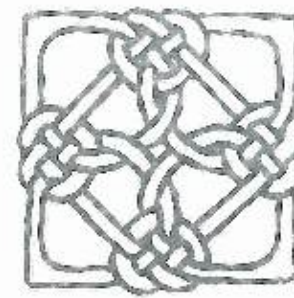
Уколико није нешто друго прописано, правне празнине у Уставу надлежан је да попуњава врховни државни орган. А то је у Србији био, као што је малочас речено, Централни комитет Савеза комуниста Србије. Он је функције које су произилазиле из тог положаја и вршио све до 1990. године када је мирном и легалном уставном променом, дакле без кидања државноправног континуитета, тај положај прешао на укупност грађана Србије. Према томе, враћање Шиптарима аутономије из 1974. године не би могло да буде фатално по Републику Србију јер би републичка уставност и законитост била делотворно заштићена правима грађана Србије, односно њихових представника.

Што смо концем 1990-их кренули много горим путем, на коме нас је чекала агресија НАТО-а и отимање Косова и Метохије, било је уз низ ирационалних узрока који падају на терет властодршца, условљено и двама рационалним. Прво, правни саветници Слободана Милошевића нису били у стању

да правилно протумаче Устав Србије из 1974. године. Друго, ти саветници, а ваљда и сам Милошевић, имали су комунистичку свест о власти комунистичке партије у држави; за њих, та власт била је један мета-правни факт, „историјско-револуционарна нужност“ која с правом нема никакве везе, те од туда нису могли да виде ни континуитет те власти с новом, народном. Овде смо, напротив, показали да је власт комунистичке партије у држави, као и свака државна власт, правна; власт увелико неморална и нелегитимна, али упркос свему, правна.

Професор др Милан Петровић

Обраћање мисији СБ УН*

Ваше Екселенције,
Уважена Господо,

Веома ми је драго да могу да Вас поздравим у овом православно-српском манастиру Грачаница, који ускоро слави 700 година свога постојања.

Овај и други наши средњовековни манастири и цркве из доба Немањића су неућутни сведоци присуства и живота Срба на Косову и Метохији скоро 1000 год.

Ви сте о Косову, уверен сам, много слушали и много научили у последњих десетак година. Али то није довољно за доношење непристрасног решења када је будући статус Косова у питању.

Стога, веома ценимо Ваш труд и жељу да се лично уверите у стварно стање на Косову у последњих осам година. Та истинољубивост Вас је и довела овде да на лицу места сагледате пуну истину пројављену кроз чињенице.

* Мисија СБ УН посетила је 2. марта 2007. год. манастир Грачаницу. Доносимо обраћање епископа др Артемија мисији.

Господо, ред држи небо и земљу. Правне норме и морални принципи су темељи демократског света. Очекујемо од Вас да ти принципи буду примењени и на нас. Дупли стандарди, који су до сада често примењивани, нису израз правдољубивости.

У протеклих осам година, од јуна 1999. године, ти принципи и те етичке норме су протеране са Косова и Метохије и поред присуства међународне заједнице у лицу КФОР-а, УНМИК-а, ОЕБС-а и других међународних институција и организација.

За тих осам година на Косову и Метохији почињени су безбројни злочини: етничко чишћење кроз прогон 250.000 Срба и припадника других неалбанских заједница – Рома, Ашкалија, Египћана, Јевреја...; убиства недужних цивила (око 1.300) од мале деце до 90-годишњих стараца и старица; киднаповање више од 1.000 лица о чијој судбини ни до данас не знамо ништа; стотине села савњених са земљом; десетине хиљада кућа спаљено, опљачкано или насилно узурпирано; 150 црква и манастира спаљено, срушено и оскрнављено. (Тачан преглед имате у овим публикацијама: Расцето Косово и Мартовски погром, који ће Вам бити уручени). Чак ни мртви нису имали мира. Многа гробља су оскрнављена, а споменици порушени, гробови раскопани и кости разбацане.

Ти злочини достигли су кулминацију у стравичном погрому извршеном од стране преко 50.000 албанских екстремиста над Србима и осталим неалбанцима 17. и 18. марта 2004. г.

Једна трећина Срба од оних који су живели на Косову и Метохији до 1999. године, а која је остала да и даље живи овде, већ осам година живи у гетоима, логорима, енклавама опасани бодљикавом жицом и лишени свих људских права: права на живот, слободу кретања, коришћење верских слобода (посете храмовима, гробљима), могућност рада (чак и обраде своје имовине), нормалне здравствене заштите, школовање деце и тд.

Резолуција СБ 1244 на основу које је међународна заједница дошла на Косово и Метохију ни до данас није примењена. Све што је тамо записано и обећано, није испуњено, бар што се тиче српскога народа.

Међународни стандарди, нису испуњени ни у једној тачки. То најбоље илуструје неостварено право на повратак свих прогнаних лица на своја огњишта. За осам година од протераних 200.000 Срба није се вратило ни 2%. А и ови који су се вратили живе у немогућим условима, често нападани, плачкани, убијани.

Највише су затајили правосудни органи. Од толиког броја починених злочина, скоро нико није идентификован и изведен пред лице правде. О томе најбоље сведочи извештај „Human Rights Watch“ од 30. маја 2006. године, који ћете добити уз остале материјале.

Резолуција 1244 се залаже за мултиетничко Косово. Оно је такво било до јуна 1999. г. Сви градови су били истински мултиетнички. Данас, нажалост, то више нису, јер је извршено етничко чишћење нарочито у градовима. Навешћемо само пример Приштине. До јуна 1999. г. у Приштини је живело 40.000 Срба. Данас их има једва сто дупа. Да ли се онда Приштина може назвати мултиетничким градом? Или Пећ, Призрен, Урошевац, Клина, Србица итд. Где Срба уопште нема.

Уважена господо, без стварања услова за одржив повратак прогнаних и њихов нормални живот, илузорно је тражити решење за Косово. Неће се наћи.

Треба знати да питање Косова није само питање СБ, већ пре свега питање демократске, међународно признате државе Србије и српског народа који је овде вековима живео и стварао своје културно наслеђе, које албански екстремисти у последњих осам година немилосрдно уништавају. Не само 17. марта, него и пре њега и после њега, све до данас.

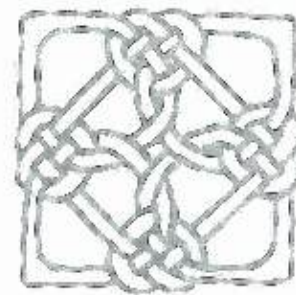
Поред тога, нама међународна заједница (СЕ) одређује и намеће да нам неке наше уништене светиње обнављају управо они који су их рушили, дакле, Албанци. На шта пак та обнова личи, рећи ће Вам после нас у наредној реченици директор Републичког завода за заштиту споменика културе гђа Гордана Марковић.

И да завршим. Косово и Метохија је колевка српске духовности, српске културе и српске државности. Не мит, него духовни идентитет српског народа, без којег Срби као народ не могу да постоје.

Стога српски народ у целини, као и држава Србија, никада неће прихватити било какво и од било кога наметнуто решење, које Косово и Метохију одваја од Србије под било каквим називом то било.

Ми решење видимо само у суштинским преговорима и компромисном решењу прихватљивом за обе стране. Само такво решење може бити гарант мира и стабилности региона Балкана, па и шире.

Захваљујемо се на пажњи.

Мисија СБ у посети Ораховцу и Брестовику 28. априла 2007.

Протосинђел Симеон

Другог дана своје посете Косову и Метохији, 28. априла 2007, Мисија СБ за утврђивање чињеничног стања на Косову посетила је српску четврт у Ораховцу, повратничко српско село Брестовик код Пећи и албанско село Мала Круша.

Његово Преосвештенство Епископ рашко-призренски г. Артемије заједно са својим верницима сачекао је Мисију СБ у Ораховцу и Брестовику, и присуствовао разговорима које је Мисија водила са мештанима.

Међутим, показало се да је УНМИК под диригентском палицом г. Јоакима Рикера успео вешто да изрежира посету Мисије Косову и Метохији, како би амбасадори СБ видели једнострану слику стања на Косову, и стекли лажан утисак о идиличним односима Срба и Шиптара, и процату, у стварности непостојећег, „демократског“ друштва.

Управо онакву искривљену слику какву је г. Рикер, као и његови претходници на месту шефа УНМИК-а, редовно прика-

зивао у својим извештајима Савету безбедности, шаљући нетачне и фризиране податке са терена, који су требали само да послуже остварењу циља због којег је УНМИК дошао на Косово и Метохију – откидању дела територије државе Србије и давање независности.

Могло би се рећи да је г. Рикер, у циљу обмањивања амбасадора земаља чланица СБ, за потребе њихове посете Косову и Метохији, направио нова Потемкинова села.

Стога је УНМИК чврсто у својим рукама држао режију посете, трудећи се да у што већој мери обезбеди посету оним местима и разговоре са оним саговорницима, који неће доводити у питање концепт „независности“ Косова, односно који ће ићи у прилог оправданости реализације пројекта независног Косова и Метохије.

То се најпластичније видело током последњег дана боравка Мисије СБ на Косову и Метохији, приликом посета Ораховцу, Брестовику и Малој Круши. План и кретање Мисије СБ био је брижљиво скриван од српске стране, тако да нико од Срба није имао прави увид у формат састанака, у начин како су они организовани и припремани. Све то УНМИК је постигао преко својих локалних представника на терену.

У Ораховцу, иако је план био да Мисија посети српску четврт, заправо српски гето, и увери се у нехумане услове у којима Срби већ осам година живе, организован је само један састанак, на коме је био присутан председник општине Ораховац – Албанац са својим сарадницима, противно изричитом захтеву Срба, који су желели да се са Мисијом сретну и изнесу своја сведочанства без присуства Шиптара, и неколико Срба, од којих су поједини запослени у албанским институцијама. Мисији није омогућено да прошета кроз српску четврт – гето, и поред упорне молбе српских представника, те да види њихову изолованост и немогућност слободе кретања.

Исто као што амбасадорима петнаест земаља чланица СБ није омогућено да виде ниједну срушену српску цркву, од 150 колико их је уништено, да виде контејнерско насеље у Грачаници где живе расељени од марта 2004, иако су посетили Грачаницу, да посете гетоизирано село Гораждевац у Метохији, и друга места

која сведоче о страдању Срба и о злочинима који се некажњено врше над њима већ осам година непрекидно.

Због тога су чланови Мисије и превожени хеликоптером, да не би пролазећи косовским друмовима и видећи безбројне разрушене куће сазнали да су то искључиво српске куће, због тога је КФОР склањао цунктове око српских енклава, да би се створио лажни утисак слободе кретања за Србе, због тога су пред долазак Мисије мењане табле са називима насеља и постављане нове са српским и ћириличним натписима. Као да ће Шиптарима бити тешко да убрзо након одласка Мисије понове уклоне српске називе.

Али је зато Мисија била одведена у шиптарско село Мала Круша, да би тамо од мештана, у доброј режији и организацији УНМИК-а, слушала о страдању Шиптара још пре доласка међународне мисије на Косово и Метохију, и да би јој било показано место где су пострадали њихови суграђани. О упознавању са местима где су страдали, и где још увек страдају Срби, није могло бити ни говора.

Не само да није било могуће приказати небројене злочине над Србима и њихово дугогодишње страдање, него је чак требало оживети ону лажну слику о Србима злочинцима и Шиптарима жртвама.

Међутим, састанак у Ораховцу протекао је у одличној режији Јоакима Рикера и његових сарадника. Реч су добили председник општине Есад Хаџијаха, Албанац, који је живот Срба и Шиптара у Ораховцу приказао у ружичастом светлу, истичући напоре које општина Ораховац улаже у „побољшање положаја Срба“, потпредседник општине Љубиша Ђуричић, који у свом обраћању није изразио истинске димензије и мере положаја и страдања Срба, као и тортuru коју трпе од стране Шиптара, говорећи притом више о положају Шиптара и њиховој рехабилитацији након јуна 1999. године, и представник Рома и Ашкалија, који је говорио о економским проблемима, не пропустивши да истакне како не постоји проблем слободе кретања.

На покушаје, пак, двоје Срба да прикажу сву трагику и реалност свакодневних притисака и тортуре коју трпе од стране

Шиптара, здушно су узвратили г. Катер, командант КФОР-а, г. Рикер, шеф УНМИК-а и белгијски амбасадор Вербеке, иначе шеф Мисије, истичући да слобода кретања постоји, да се то видело и у излагању председника општине Есада, да је непостојање слободе кретања о којој Срби говоре само ствар њихове перцепције, да је реалност ружичаста, и да је наше мишљење о свему што се дешава само стање нашега ума, а не реалности на терену.

Став Рикера и Катера бива јаснији када се има у виду чињеница да су они грађани Немачке, која је пре само неколико дана, кроз уста свога амбасадора у Београду, Цобела, на веома груб начин говорила о будућности Косова и Метохије и Србије.

Слична режија била је и у Брестовику, повратничком селу у пећкој општини, где је УНМИК у организацији свога локалног општинског администратора, уз помоћ два албанска званичника пећке општине, на састанак са Мисијом СБ довео „свога“ Србина из Брестовика, Миодрага Дашића, иначе службеника Привремених шиптарских институција, који је говорио више у прилог Шиптара и њихових интереса, него у прилог Срба, представљајући Србе као интегрисане у шиптарске институције и спремне да прихвате „нову реалност“ на Косову и Метохији, као што се десило и током састанка Мисије у Приштини са представницима такозване „српске листе“, Ранђелом Нојкићем, председником Комисије за мањине (који том функцијом акцептира да су Срби мањина у сопственој држави и сагласно томе се понаша) и Браниславом Грбићем, министром за повратак и мањине у Чекуовој Влади, који нису имали речи да говоре о страдању Срба и неприхватљивости Ахтисаријевог плана.

На састанку у Брестовику г. Дашић се усудио да изрекне да је повратак Срба у њиховој области **успешан** (иако од 75.000 Срба, колико је живело у Пећком округу до јуна 1999. данас има само 1.500, што је 2% од тадашњег броја), захваљујући „залагању УНМИК-а и општинских (шиптарских) структура“. Уколико ми овакав темпо повратка (или боље речено одласка Срба, пошто се процес исељавања Срба у Метохији наставља), и овакав начин рада УНМИК-а и шиптарских институција прихватимо као „успешан“, онда је јасно какву перспективу српског народа

на Косову и Метохији подржавамо – перспективу нестанка и искорењивања Срба. Чињеницу да се у пећки округ није вратило више Срба, г. Дашић је правдао једним разлогом – неразвијеном економијом.

Осим Миодрага Дашића УНМИК је на састанак у Брестовик довео још неколико Срба из околних села, који су углавном били неспремни за састанак, говорећи претежно о тешком положају њихове породице или њиховог села. Тако да и поред одсуства Шиптара, чланови Мисије СБ могли су да стекну утисак о постепеном успостављању хармоничних односа између Срба и Шиптара и спремности Срба да се интегришу у „нову реалност“ на Косову и Метохији.

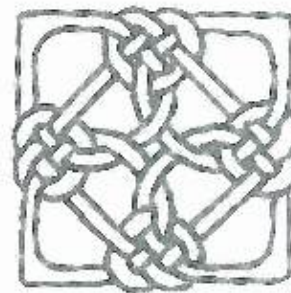
Али, зато је на састанак у Брестовику био онемогућен приступ Србима из Гораждевца, који су имали шта да кажу и како да кажу Мисији у другачијем светлу, и чији су представници молили да се Мисији макар преда допис који су они саставили, што им је такође онемогућено.

Током боравка Мисије СБ на Косову и Метохији постало је сасвим јасно да је пројекат „независног Косова“ заправо интерес и пројекат дела међународне заједнице, односно земаља западне Европе и Америке, који га у лицу УНМИК-а и КФОР-а на веома ефикасан и бескомпромисан начин спроводе. У свему томе Шиптари су добитници, јер добијају на тањиру оно што сами нису у стању нити да створе, нити да очувају.

Најтврђи и најефикаснији отпор пројекту „независног Косова“ пружен је управо у Грачаници, на састанку који је Мисија имала са Епископом рашко-призренским др Артемијем, где им је уз присуство чланова Преговарачког тима из Београда, Леона Којена, Слободана Самарџића и Гордане Марковић, (те на тај начин видљиво манифестованог јединства власти у Београду и Срба који живе на Косову и Метохији, и поред великог противљења УНМИК-а таквом формату састанка), јасно приказан обим страдања Срба и верски мотивисаних злочина од стране Шиптара на читавој територији Косова и Метохије у протеклих осам година међународне мисије, и испољена чврста решеност неприхватања Ахтисаријевог плана и пројекта „независног Косова“.

И поред велике режије и упињања УНМИК-а да ситуацију на терену прикаже другачијом него што јесте и тако покуша да обмане, пре свега несталне, чланице СБ, уверење је да овај нечасни покушај УНМИК-а није успео, те да су амбасадори земаља чланица СБ стекли сада другачију слику и мишљење од онога које су претходно формирали на основу нетачних и тенденциозних извештаја г. Рикера и његових претходника на месту шефа УНМИК-а, као и предлога Марти Ахтисарија.

29. април 2007.
Прес одељење Епархије
рашко-призренске

Косово и Метохија у светлу домаћег и међународног права

Годинама говоримо и на оваквим прес-конференцијама, али и свуда по свету, о угњетености и страдању српског народа на Косову и Метохији, о рушењу и уништавању наших светиња – цркава и манастира и остале наше културне баштине од стране шиптарских злочинаца, о неправди коју нам међународна заједница чини подржавајући шиптарске терористе и настојећи да Косово и Метохију одузму од Србије и српског народа. Говорили смо много пута о значају Косова и Метохије за нас, наглашавали да је то српски Јерусалим, да је Косово и Метохија колевка српске духовности, српске културе и српске државности итд. Доста смо о томе говорили, упознавали домаћу и светску јавност о тим очигледним чињеницама, али неке нарочите користи од тога, нажалост, није било.

Зато ћемо данас говорити другим језиком, износити друге чињенице, изложити научне коментаре како појединих међународно признатих и још увек важећих правних норми и принципа, заснованих на разним повељама, резолуцијама и одлу-

кама, тако и критички се осврнути на гажење и омаловажавање свих тих демократских достигнућа на којима данас свет почива, од стране појединих светских моћника и појединих држава, којима је искључиво стало до неких својих себичних интереса.

Цео свет – УН и СБ убише се тражећи решење за проблем Косова. Па и наше власти и политичари о томе непрекидно говоре. Уствари, према важећим међународним принципима, не постоји никакав проблем Косова, него постоји проблем шиптарске националне мањине у држави Србији. О том проблему нити ко говори, нити га решава. Извршена је замена теза, на коју смо ми пристали.

Појмови: „будући статус“ и „коначно решење Косова“ су тенденциозно стављени у центар пажње светске јавности, те је, нажалост, коришћење те терминологије довело до прихватања намстнуте замене теза, чак и међу дипломатама и новинарима. Наиме, Србија јесте равноправна суверена држава чланица УН, са међународно признатим и неоспореним територијалним интегритетом. Статус Косова и Метохије јесте у свим важећим домаћим и међународним правним актима дефинисан као „суштинска аутономија са значајном самоуправом унутар Србије“. Резолуција 1244 СБ УН, као и све претходне резолуције, тај статус признаје. Подсећамо на то да Србија има суверенитет и територијални интегритет, и да постоји дефинисан статус КиМ далеко пре и без резолуције 1244. Та Резолуција не дарује Србији суверенитет на Косову и Метохији, него га само признаје, као нешто општеприхваћено.

Термин „коначно решење“ који се непрекидно појављује у медијима и у свим разговорима вођеним о КиМ, преузет је из текста „Рамбујеовских споразума“, на које се позива главни део текста Резолуције 1244. Међутим, ти „Споразуми“, на које се Резолуција бесправно позива, никада нису ступили на снагу, јер се уствари ради о тексту који стоји испод наслова: „Привремени споразум за мир и самоуправу на Косову“, који није био ништа друго до НАТО ултиматум Србији и који због тога никад није потписан од стране СРЈ нити Србије. Постоји веома занимљива анализа професора П. Харитоса која детаљно говори о тој, како он каже, научној превари. Ти исти „Рамбујеовски споразуми“ на које се позива Резолуција 1244 служе и као основ за организацију и

деловање привремене Администрације (УНМИК) успостављене Резолуцијом 1244, а која се, нажалост, имплементује селективно на штету српске стране. Наша држава би морала insistирати да имплементација Резолуције 1244 буде детаљно изанализирана пред Саветом безбедности пре било какве одлуке о Косову и Метохији, као што је то недавно рекао и руски амбасадор при УН, г. Виталије Чуркин.

Није довољно само понављати негативне фразе типа: „не пристајемо на независност Косова и Метохије“ и „никада нећемо прихватити независно Косово и Метохију“, већ треба јасно и неоспориво дефинисати у афирмативном смислу „оно што једино прихватамо“ и „да се држимо постојећег међународно дефинисаног статуса Косова и Метохије“. Снага афирмативних порука је много већа и убедљивија од оних негативних (одречних), јер је битније рећи шта хоћемо неголи шта нећемо. У том смислу настојање на међународном праву и на Повељи УН представља неопходан основ за преговоре, узимајући при том у обзир и обичајно право, које не може да награђује тероризам независношћу, или да „кажњава“ једну нацију због политике њених ауторитарних лидера. Изгубљен „рат“, како се назива НАТО агресија, може довести једино до окупације територије, али не и до њеног отуђивања.

У свим досадашњим контактима и разговорима са међународном заједницом, Србија је, пре свега, заузимала дефанзиван став. Међутим, и држава Србија, као и српски народ у целини, имају своја права, међу којима је и то да Србија пред СБ изнесе свој захтев за заштиту сопствених права на „де факто“ сувереност, и територијални интегритет, на заштиту људских права и на своју имовину на Косову и Метохији, па чак и права на то да СБ размотри легитимитет и имплементацију саме Резолуције 1244, имајући у виду промене околности у односу на тренутак њеног доношења. Између осталог, у међувремену Србија је постала равноправна суверена чланица УН, Слободана Милошевића више нема, Србија има демократски Устав. Привремена администрација на Косову и Метохији у садашњем облику је постала правно и морално неодржива над делом једне суверене и мирољубиве државе, која никога не угрожава. Шта више, привремена администрација (УНМИК) је затајила у испуњењу стан-

дарда на које је сама себе обавезала, што додатно доводи у питање легитимитет њеног даљег присуства на Косову и Метохији. Чак и организације као што су „Амнести интернешнел“ и „Хјуман рајтс воч“ у својим многобројним извештајима и препорукама испољавају забринутост због тоталног фијаска УН на терену и недостатка правних средстава за одбрану људских права, као последица имунитета и апсолутне власти коју ужива Специјални представник Генералног секретара УН, који самовољно одређује комисију која додељује и укида лиценцу за експлоатацију природних богатстава (види: УНМИК Уредба бр. 2005/2) или потписује споразуме са УНЕСКО-ом за обнову српских светиња на Косову и Метохији, која се спроводи мимо знања и сагласности власника, СПЦ, и још на веома нестручан начин, на шта Републички завод за заштиту споменика културе константно указује.

Морамо нагласити да је веома важно да наш српски народ буде у потпуности обавештен о свему што се тиче Косова и Метохије, јер се код народа примећује одређено незадовољство због недостатка довољно јасних и јавних ставова и информација у вези КиМ. Држава је дужна да обезбеди довољно велики простор за то на свим медијима.

Залагање власти не може се свести на неколико устаљених фраза, већ мора да пређе на активну и убедљиву улогу у одбрани државних и националних интереса, који су у овим тренуцима приоритетни. Такође народ од Владе очекује да општро реагује на свако „а приори“ прејудуирање исхода преговора и отворене претње појединих личности и институција, нпр. Америчких званичника или НВО „Хелсиншки одбор за људска права“, који се отворено залажу за ту консензуалну независност КиМ, што не представља само кршење њихових надлежности, већ је отворено рушење међународног правног поретка. Повоља УН забрањује такво деловање, па чак предвиђа изbacивање таквог члана из УН.

Народ је исцрпљен и резигниран – често се чују ставови да је Косово већ изгубљено и да ми ту не можемо ништа. Управо на то рачунају они који врше притисак и покушавају на све могуће начине да паметну своје. Православни верници никада не смеју да се предају таквим искушењима. Због тога сви на предстојећем ВИДОВДАНУ обновимо и поновимо завет светог Кнеза Лазара,

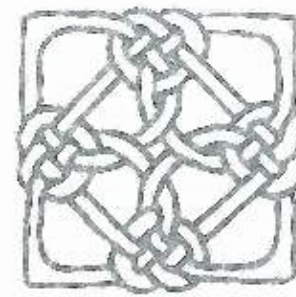
опредељујући се за оне вечне вредности за које је он живот свој положио на Косову Пољу оног првог Видовдана, када се определио за Царство Небеско. То наше опредељење даће нам духовне снаге да се супротставимо насиљу и покажемо да нам није свеједно када нам неко покушава да отме оно што нам је свето, што смо у аманет примили од наших светих предака, и што смо дужни да пренесемо и оставимо нашим потомцима.

Наше власти морају енергично да захтевају пред СБ УН да се очува међународни правни поредак, јер кршење и ремећење тог поретка неминуемо доводи до правне несигурности, која је потенцијални извор конфликта. Међу функцијама и овлашћењима СБ јесте, између осталог, да испита било који спор или ситуацију која би могла да доведе до међународног трвења и до владавине закона џунгле (закон јачега) и да предложи начине решавања таквих спорова. Другим речима, поред спора између Срба и Шиптара на Косову и Метохији, све више долази до изражаја спор између две велике силе – Русије и Америке, и евентуална подела унутар Европске Уније. Ти спорови могу једино бити решени у СБ уз поштовање свих важећих међународних правних аката и споразума.

И да закључимо. Влада Србије мора да буде одговорна народу. Она не треба да спроводи страначке и партијске интересе, већ интересе нације. Народ који осећа да су његови национални интереси запостављени или жртвовани у име нечег другог има природно право да адекватно реагује. Пошто је СПЦ одувек била уз свој народ и бринула народну бригу, њена улога је и данас од посебног значаја, као што се то показало више пута у српској историји. Са вером у Бога и Његову правду, идмо даље.

19.06.2007.

Епископ рашко-призренски
и косовско-метохијски
+ АРТЕМИЈЕ

Косовски стубови

„Човече који српском земљом сидуиш,
било да си дошљак или овдашњи,
ма ко да си и ма шта да си,
када дођеш на поље ово,
које се зове Косово,
по свему ћеш улегдаћи поно косију мртвих,
и са њима и камену природу,
мене крстоизначној као сјеи,
видећеш како посред поља усипавно сипојим.

Да не проминеш и да не превидиш
као нешто залудно и ништавно,
но молим те, приђи и приближи се мени, о љубими,
и размотри речи које ти преносим,
и из тога ћеш разумети збој кој узрока
и како и зашто ја сипојим овде,
јер истину ти говорим,
ништа мање од живота,
да ћу вам изнети у суштини све што се збило.“

(Део стихова Деспота Стефана Лазаревића који су били уклесани на
мраморном стубу, а који је Стефан подигао 1404. г. на Пољу Косову)

Овим речима уклесаним у мраморни стуб је деспот Стефан Лазаревић обележио место страдања и погибије свога оца, српског кнеза Лазара, мученика Косовског. Тај стуб био је израз поштовања српским јунацима, али и опомена „придошлицама“ и свима онима „који су већ ту“, да знају да се налазе на светој српској земљи.

Песници су покушавали да кажу шта се уистину збило Српству и човечанству на Косову и Метохији.

Узалуд. Нема речи и нема људи којима је могуће исказати ову истину.

Јер је мало оних којима је могуће да спознају и опишу Христову Голготу. Мало је оних који могу да схвате Српску Голготу. Мало је оних који, поимају тежину крста што га Христос из љубави према људима понесе да спаси грешни Адамов пород. Мало је оних који данас истински верују и исповедају да је Син Божији страдао ради Трајања и ради Вечности. Ради Истине и ради Љубави.

Косово и Метохија је друго име за Голготу, за страдање у име Љубави за Истину. Страдање за веру Христову. Косово и Метохија је синоним за српску борбу и свенародно страдање за веру Православну и Светосавску. За крст часни и слободу златну!

Сваке године на пролеће проклијају, пропупе и процветају црвени, косовски божури. Цвеће које је из крви српских јунака проклијало, и боју њену понело. Цвеће које расте из бесмртности жртве, из њене непролазности, из њене вечности...

Питома, благо заталасна поља, црвене се од неунитивне љубави према своме роду којом је натоњена свака стопа и сваки камен из којих и данас цветају косовски божури...

И овог пролећа природа буја и буди љубав. Набубрила је плодна српска земља, сва у ишчекивању да је српски домаћин обдари семењем чије ће обилате плодове изнети и њима га наградити за сву љубав његову.

Воћњаци понели, замирисали... Вреднице пчеле разлетеле се да се намиришу и насишу опојних нектара... Да напуне своје куће.

Само српске куће пуне, без кровова, разваљених ограда... порушене и опустеле штале... Закоровљене баште. Порушене и опустошене српске цркве и манастири. Закоровљене, оскрнављене и осакаћене светиње.

Туђа стада и туђа нога газе срце и душу Србинову.

И овог пролећа природа буја и позива на љубав. Одговора на српском језику којим се хиљаду година певало и нарицало на Косову и Метохији данас скоро да нема. Неки туђи гласови разлежу се питомином овом, колевком Српства. Светим извором и увиром Српства одјекују неки туђи и непознати језици.

Овде је утамничена реч. Српска реч. Ухваћена и у бодљикаву жицу окована. И дрхти онемоћала пред сировом силом и неправдом. И јауче и лелече, али је нико не чује.

Овде је ухапшена слобода. Слобода за домаћина ове земље, за Србина. Сада неки туђи људи газдују српским Извором и Почетком.

Овде је свет улогорио сву своју мржњу. Мржњу према свему Српском и Христовом...

Срби су своју веру и љубав од самог свога настанка уграђивали у вечно и непролазно. Своје су земље вазда китили Божијим храмовима. А увек се највише кити и украшава оно што се највише воли.

Највише је драгуља Србин уградио у прекрасно поље Косово и раскопну земљу Метохију. Српски су манастири и цркве бисери неимарства, грађени љубављу и неизмерном вером у Бога... Молитвама су Срби усликавали ликове светаца. Са сваким каменим у староставне темеље и зидове узивали су песме и молитве које славе и величају име Господње. Јер, Србин је знао да ништа није његово, да је све Божије... Зато је славио име Господње... А Свемилостви му је на љубав љубављу узвраћао.

А, када би се Српство заборавило, када би Оца и Творца запоставило и окренуло се земаљском, стизале су опомене и казне...

Као што отац кажњава непослушно чедо, из превелике љубави, а због грехова њихових кажњавао је Свемилостви свој народ. Да га усаврши. Да га опомене. Да га ваздигне. И тако кроз векове. Србин се љубављу и страдањем ваздизао да буде што ближи Оцу своме. И многи су се молитвеници Српски приближили Свемогућем. И у судбоносна времена народ Српски се приближавао Свемогућем.

Данас је неко друго време. Много Срба је заборавило путеве и завештања предака. И данас, као и много пута до сада, белосветски моћници упорно траже да Србин заборави прошлост и да се окрене будућности. Бесрамно траже да заборавимо Бога и да се од Њега окренемо!

Нажалост, има међу Србима оних који су већ на том „новом путу“. Као што их је вазда било. У народном сећању такви су остајали забележени као изроди и издајници. Као отпадници од Српскога стабла, од Српске Суштине.

Данас је неко ново време. Другачије по много чему. Човек се удаљио од Бога.

Много пута сејана сумња у исправност тога пута, проклијала је и изродила скретничаре који Српство и целокупно хришћанство воде у духовни суноврат.

Тако се стално смањује број Срба спремних да остану непоколебљиво на бранику вере својих праотаца и на путу Христовом.

Али, они који остају још су стаменији и постојанији. Знају да је малобројнима Господ показао своје лице...

Мало је стубова који још и данас усправно стоје.

Страдално српско Косово и Метохија, а са њима и васцело Српство имају два белега вечности: св. Кнеза Лазара са верним народом који га је следио и страдалног владика Артемија са верним народом који га следи. Уз њих је непрегледно мноштво мученика који су, знани и незнани, пострадали за веру Христову и име Српско, служећи Богу и роду. Који и данас страдају...

Сваки је Србин данас на Косову и Метохији мученик и страдалник. И сваки Србин се данас на Косову подвизава и Косово чува својим животом.

Српски манастири на Косову и Метохији имају своје монахе, који су изабрали да овде служе Богу и они својим животима чувају светиње. Колика је њихова посвећеност неземаљском, вечном, сведочи ова кратка исповест јеромонаха Германа, игумана манастира Св. Архангели.

„У духовном смислу, нема ништа лепше него бити монах на Косову (и Метохији). Човек се налази на своме, са својим светињама, на месту где су многи светитељи и многи наши преци давали и крв и зној да то изграде и очувају.“

Два стуба истине о томе чије је Косово и ко је за њега животе жртвовао, стамено сведоче српско постојање и српско страдање.

Крстообразни, крстозначни и крстозрачни стуб на Пољу Косову, симбол мучеништва и одрицања земаљског у име непролазног – вечног трајања, уграђен је у душе верног народа. Нису

успели да униште они који вековима поништавају српско постојање на светој српској земљи...

Мраморни, крстозначни стуб који казује страдање тадашње, преобразио се у живе крстозначне и крстозрачне стубове усађене и укорене у плодну и свету српску земљу. Највиши међу њима, њихов стојер и светионик је садашњи мученик и страдалник Владика рашко-призренски и косовско-метохијски Артемије.

Тешка времена притисла су Српство. Многи се колебају, неки посустају, многи зарад ситне личне користи у бесцење продају непроцењиво и отуђују неотуђиво благо народно и духовно.

Као да су људски закони силе и безумља на тренутак потиснули божанске законе Правде и Истине. Као да су божанске вредности посустале пред насиљем и неправдом. Многи духовници, неспремни на велику жртву које је својим слугама Господ наменио, остављају народ да са чуђењем и несхватањем посматра и слуша њихове проповеди које потиру све вредности на којима је утемељено српско битисање, које поништавају и газе све всковне жртве и страдања.

Стаменом Владике чак прете рапчињем. На срамоту народа који страда и који необјашњиво још ћути.

Живот на Косову и Метохији у време данашње, тешко је објаснити. Живи наш народ и наш владика – мученици, ово време и ово страдање и оплеменењу га и обогаћују вечношћу.

Живи наш владика – мученик косовски и његов верни народ време које није време само овога света.

Живи наш владика и води свој верни народ у времену и простору прожетим и заквашеним вечним категоријама и свевременим енергијама. Живимо са нашим владиком Артемијем време које је делимично постало вечност, време небеско, оно-страно.

Спознајемо саму бит и суштину Христове науке да се промена и преображај овога света и времена из пролазних у вечне остварује силама које имају свој извор у Божанској стварности. Владика Артемије нас томе, својим примером и својом истрајном борбом, учи. И зато он, као највећи међу живим Србима, све ставља у службу вечних вредности. Данас се то време преображаја овоземаљског у вечно оваплоћује у владике Артемију на мученичком и страдалном Косову и Метохији.

О томе казује и сведочење Владике рашко-призренског и косовско-метохијског Артемија које прочитах, а у коме он каже да сматра да је у Срба на Косову и Метохији духовно у напредовању и полету, док је обнова порушене српске имовине и повратак српског народа још у стагнацији. Он верује да ће тај дух покренути и само тело српског народа и то не само на Косову и Метохији.

Молим се Господу да тако буде...

Молим се Господу да оснажи свога верног слугу и његов страдаши народ да издржи сво страдање које му је наменио...

Молим се Господу да се моћнима покаже и да им мисли и разум осветли, да им врата спознаје отвори...

Молим се Господу да заустави страдање српско. Молим се Господу да се осврне и погледа шта је од нас остало.

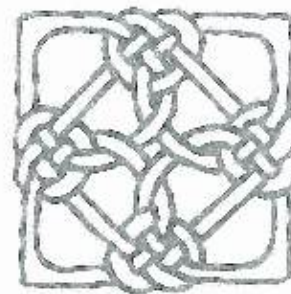
Молим се Господу да нам опрости. Да нас помилује. Да наше кајање и молитве за опроштај грехова прихвати. Да буде милостив... Да опрости...

Молим се Господу да не дозволи да нам душу парају у име Његово.

Молим се Господу да не дозволи да нам најбољи и најпостојанији страдају.

Молим се Господу да допусти да нас најумнији, најпостојанији и Њему најоданији воде...

Горица Тркуља

Интервју*

Епископ Артемије

1. ПИТАЊЕ: Српска Православна Црква и Срби на Косову и Метохији годинама доживљавају праву Голготу. Да ли ће прослава највећег хришћанског празника Васкрсења Христовог ове године, можда означити прекретницу, да је на помолу крај патњама које наш народ доживљава на Космету?

ОДГОВОР: Није први пут да српски народ у целини, а не само на Косову и Метохији, доживљава и преживљава праву Голготу. Управо тиме смо вековима уверавани да смо на правом путу, путу Господа Исуса Христа, који је први, и за све нас, изнео свој Крст на Голготу, и који је рекао: „Ко хоће за мном да иде, нека се одрекне себе, узме крст свој и иде за мном“. Срби су крстоносан народ. Од кад су поверовали у Господа Христа и крстили се у име Његово, они се од Крста Његовог не одвајају. И данас су, посебно на Косову и Метохији, распети на крсту страдања. Па ипак, у свим тим невољама и

* Интервју епископа Артемија Политица, за Васкрс 2007.

страдањима, Срби су увек и свуда дочекивали и у духовној радости прослављали највећи хришћански празник, Васкрсење Христово. Факат да је Христос васкрсао, осмишљава сва наша страдања која подносимо Њега ради, јер нам сведочи да после Великог петка (страдања) следи Васкрсење. Са том вером Срби на Косову и Метохији и ове године дочекују празник Васкрса са неумањеном духовном радошћу, али и са ојачаном надом да ће свеправедни Бог и Господ учинити и крај нашим патњама које већ осам година доживљавамо и подносимо на Косову и Метохији. Када ће то бити, само је Господу познато, а ми се надамо, молимо се и радимо на томе, да буде што пре.

2. ПИТАЊЕ: У протеклих годину дана посетили сте САД, Велику Британију, Немачку, Русију, Брисел где сте говорили против независности Косова и Метохије. Једино Русија чврсто брани став Србије. Као да се још увек не виде ефекти лобирања, пре свега у Вашингтону, који је најгласнији да се Космет отцепи од Србије?

ОДГОВОР: Ваше питање крије у себи дозу песимизма. Ви не видите „ефекте лобирања“. Али Ми, који смо, као што рекосте, у протеклих годину дана много путовали и много радили на одбрани Косова и Метохије, то итекако видимо и сагледавамо. Сама чињеница да је временска блокада пробијена (одређено је било да до краја 2006. статус Косова буде одређен), јесте велики успех, којем је знатно допринело и лобирање у Вашингтону. Чињеница пак да је Вашингтон и даље „најгласнији“ у залагању да се Космет отцепи од Србије, не значи и да је јединствен. Вашингтон нема један глас. И то је резултат лобирања. Многи утицајни људи и умне главе у Конгресу и Сенату САД-а итекако разумеју ситуацију на Косову и Метохији и залажу се за поштовање међународног права, Резолуције СБ УН 1244, дакле за останак Косова и Метохије у саставу Србије. Једино Стејт Департмент остаје и даље чувар тврде линије по питању одвајања Косова и Метохије од Србије. А и сам развој догађаја у последње време показује да и ЕУ није више монолитна. Дакле, нада постоји.

3. ПИТАЊЕ: После неуспеха Ахтисаријевог плана наша држава се залаже за нове преговоре, да ли ће до њих доћи или ће нас претћи унилатерално признање Косова од стране САД и неких земаља ЕУ?

ОДГОВОР: Сматрамо да се преговори морају наставити, али са другим посредником и на другим принципима. Неопходан услов за наставак преговора који би довели до позитивних резултата, до компромисног решења прихватљивог за обе стране, јесте да међународна заједница отворено поручи лидерима косовских Албанаца да независност Косова није једина опција. Тада би и они у преговорима били спремнији на компромис. Што се тиче опасности да САД и неке земље ЕУ крену путем унилатералног признавања независности Косова, она реално постоји. Они заиста могу радити шта год желе, али нека то ураде без нас. Ми морамо остати и истрајати у нашем ставу да Србија и српски народ никада неће прихватити одвајање Косова и Метохије од Србије, под било каквим називом.

4. ПИТАЊЕ: Ако премијер или председник Косова буду желели да дођу у Грачаницу и честитају Вам Васкрс да ли ћете их примити или ћете и овога пута поручити да ће то бити могуће тек када се вратите у епархијско седиште у Призрену одакле сте прогнани?

ОДГОВОР: Наш став се није променио, јер се и Наш положај није изменио од прошле године. Ми смо и даље прогнаник, као и моји верници.

5. ПИТАЊЕ: Како се ове дипломатске игре око статуса Космета одражавају на духовни живот у манастирима, има ли страха због последица наметања решења о статусу?

ОДГОВОР: У манастирима, без обзира на неповољне спољашње околности, живот монаха и монахиња тече на уобичајени начин. Нема страха, нема панике. Ми смо предани вољи Божијој, живимо свој монашки живот у пуноћи.

6. ПИТАЊЕ: Како објашњавате парадокс да се упркос темпом и неизвесном животу број монаха и монахиња у Рашко-призренској епархији увећава више него у осталим деловима СПЦ?

ОДГОВОР: Сила се Божија у немоћи показује. То је ствар промисла и милости Божије. То је велико охрабрeње за цео наш народ. Тако је било кроз векове. Црква је за српски народ увек била мајка која га никада није напуштала.

7. ПИТАЊЕ: Незадовољни обновом црква и манастира на Космету недавно сте поручили да је реч „о трошењу новца

и о политичком маркетингу Албанаца". Међутим, из Мешовите комисије за спровођење обнове на основу Меморандума из 2005. године испрпно обавештавају о озбиљним радовима на општећеним храмовима у Призрену, Пчи, Ђаковици, Вучитрну... Да ли Ви не верујете извештају ове Комисије или сматрате да је то што је урађено недовољно?

ОДГОВОР: Није питање шта је урађено, већ како је урађено (методи, принципи) и ко је урадио. Наш став по тим питањима је опште познат од самог почетка. Не сматрамо за потребно да га детаљније анализирамо. Но упоредо са „обновом“ преко Комисије, Епархија рашко-призренска ради на обнови својих светиња, али на један други начин, као свој на своме (Архангели код Призрена, Девич, Зочиште, Осојане...).

8. ПИТАЊЕ: Ви сте духовно чедо авве Јустина Поповића о чијем животу је недавно снимљен и дугометражни филм. Да ли очекујете да ће Јустин Ђелијски који је већ изображен на иконама и на чијем се гробу многи верници моле, на мајском Светом архијерејском сабору бити проглашен за светитеља?

ОДГОВОР: Црква никада не жури са проглашењем некога за светитеља. То је пре свега дело Божије. Бог на разне начине открива и објављује свету своје верне слуге. Некада преско чудеса, некада преко нетљених моштију, некада преко верног народа који непогрешиво зна и осети ко је био истински слуга Божји, те почиње да развија култ према још неканонизованом угоднику Божјем, праве му иконе, моле му се и добијају исцељења од његових моштију или његовог гроба. Управо је такав случај са оцем Јустином Ђелијским око чијег гроба је већ створен култ светитеља. Верујемо да ће на овом (или неком будућем) Светом архијерејском сабору наша Црква прогласити оца Јустина светитељем Божјим, јер га је Бог и народ већ као таквога прославио.

9. ПИТАЊЕ: Вест да ће из Софије бити враћен део моштију светог Краља Милутина у манастир Бањску обрадовала је многе. Докле се стигло са преговорима и да ли је датум преноса већ утачан?

ОДГОВОР: У овим временима страдања нашег народа на Косову и Метохији, вест о повратку светог Краља Милутина у своју задужбину – манастир Бањску, примљена је са великом радошћу као

израз посебне милости Божије. То је ојачало наду у народу да Косово и Метохија неће бити изгубљени за Србију и српски народ, као и да ће наш народ преодолети и опстати на својим светим косовско-метохијским просторима. Тачан датум тог свечаног догађаја још није утачан, али се надамо да ће то бити негде током лета.

10. ПИТАЊЕ: Покренуто је питање повратка кipa Пресвете Богородице из манастира Соколица у манастир Бањску за коју је и израђен и где се некада налазио. Мати Макарија, игуманија Соколице је против тога, какав је Ваш став?

ОДГОВОР: Вест о повратку дела моштију светог Краља Милутина у своју задужбину, оживела је идеју и покренула многе активности ради потпуне обнове манастира Бањске. Манастир Бањска је још давне 1925. године од званичне државне Комисије, иако још у тешким ранама са којима је изашла из рата, доживљена и оцењена као „најзначајнија, без сумње, српска црквена грађевина средњег века“. Говорећи у свом извештају о лепоти камене пластике са бањске цркве „расуте свуда и претрпане гомилама рушевина“, чланови Комисије предвиђају да би се сав тај материјал могао лако прикупити „и повратити на првобитно место, где ће се употребити за рестаурисање ове грађевине“. Следећи ту оцену и подстицај наших угледних предака, сада у јеку обнове манастира Бањске, родила се идеја и о враћању кipa Пресвете Богородице из манастира Соколице у манастир Бањску „на место где се некада налазио“. Став мати Макарије, која је против тога, познат је широј јавности. Али када током обнове бањске цркве дође време да се о повраћају Кипа одлучује, онда ће надлежни казати своју реч која ће се и испоштовати. За сада је прерано и, пре свега, непотребно око тога дизати прапину и подизати температуру у народу.

Remi Brague: „Europe, la voie romaine“,
Centurion, Paris 1992.

Реми Браг: „Европа, пут римски“

Приказ Оца Патрикија Рансона
(Patric Ranson, 1957–1992.)

Многобројни православни богослови су током последњих тридесетак година упорно настојали на повесној теми *романства (ромејства)* као нужном кључу за разумевање повести Цркве као и европске цивилизације уопште. То су особито Фотије Контоглу, знаменити иконописац, јелински богослови попут оца Јована Романидиса или оца Георгија Металиноса, или још на Западу отац Амвросије (Фонтрије), и са њиме часопис „Таворска Светлост“.¹⁾

Сама идеја *романства* допушта нам да разумемо устројство Цркве у време Светих Васеленских Сабора. Правила светих Апостола не додељују првенство ниједноме епископу, али

1) Објављено у часопису *La Lumière du Thabor* (Таворска Светлост), № 45–46, 1995., L'Age d'Homme, Lausanne (152–157 стр.). Овај је часопис, иначе, гласило Православног братства светог Григорија Паламе из Париза.

утачњују да су у свакој митрополији епископи дужни да изаберу првога међу собом, да без њега ништа не могу чинити, а да овај, ништа не може одлучивати без њих. Та симфонија (савучје, сагласје), то синодално својство обележава устројство древне Цркве. Епископи углавном за митрополита изабираху епископа из врло угледнога града где живе бројни христјани, града који најчешће имађаше управну улогу у политичком устројству Римскога царства. Различите Патријаршије бејаху установљене на исти начин. Рим би изабран да понесе првенство части зато што бејаше повесна престоница васцелога Царства, а када би основан Нови Рим – Константинопољ, овоме, због његовог политичког угледа, као и присуства у њему цара и двора, припаде друго место по важности, испред осталих повесних престоница – Александрије и Антиохије. Касније ће бити придружен и Јерусалим – Град Свети, по којему је Господ стопама својим ходио, где бејаше распет и где васкрсну – али ће њему припасти тек пето место због његове небитне улоге у оквиру Римскога Царства.

Земљописно и свештено устројство Цркве почивање, дакле, на једном канонском начелу – ономе о установљењу помесних синода, онда синода Митрополија и Патријаршија – као и на начелу повесном, на име на увођењу Цркве у Римско царство, чија ће важна средишта у знатној мери одредити успостављање Патријаршија и њихово по части сврставање.

То двоструко устројство не додељује никакво место, колико са канонског толико и са повесног становишта, ономе што се данас поима под *папством*, односно врховном влашћу и божанским правом епископа римског. Са становишта светих Правила Цркве, постојање једног епископа, или чак митрополита, који би се усудио да поступи без сагласности осталих епископа, противно је Правилима светих Апостола. Са становишта, пак, повести, место по части што је припало Риму, дато му је из историјских, случајем условљених разлога, а не по заповести Господњој, који је тобоже поверио управљање васколиком Црквом једино епископу римском, како грађи Ватикан, темељећи се на неистинитом тумачењу XVI поглавља светог Еванђеља по Матеју. Отац Владимир Гете (Wladimir Guettée) је у XIX столећу најпотпуније изложио разлоге који искључују то тумачење.

Романство је, међутим, такође кључ за разумевање онога што се назива пизмом (расколом, расцепом) између Запада и Истока, коју би од данас требало представљати другачије. Богословски и склисиолошки сукоб који ће се одвијати од XIX столећа између богословља светих Отаца и једног новог поимања богословља које ће родити схоластику, бејаше заправо један унутрашњи, посве западни сукоб између *Римљана* – Галоримљана, Италоримљана, Испаноримљана, итд., и оних надлежних власти произашлих из варварских освајања, углавном германско-франачког, с почетка IX столећа.

Ако је сукоб досегао сву своју ширину у тренутку када франачкољубиви папа Никола I, по први пут у повести, захтева неограђену власт над свеколиком Црквом, изазвавши тада противљење светог Патријарха Фотија Великог, а затим и папе Јована VIII, он (сукоб) ће се проширити на Западу и много после XI столећа. Све до XIII века забележени су у Паризу трагови осуђивања православног богословља од стране Свеучилишта. Уствари, 1241. године, цензури ће бити подвргнут читав низ докторских теза из богословља међу којима ће се наћи темељна начела „теогнозије“, богопознања по светим Оцима Цркве²⁾.

Најзад, појам *романства* допушта да се уклони једна од најбесмисленијих предрасуда о светим Оцима Цркве, на име оне о постојању *двају светоотачких богословља, западног и источног*. Било је, заправо, светих Отаца који писаху на *латинском* и оних који писаху на *јелинском* језику, али никада није било два различита приступа богословљу. Управо свођење латинског богословља на богословље блаженог Августина Ипсонскога, изведено од стране Каролинга, бејаше узрок једне овакве повесне погрешке.

2) Видети: Richard Simon ou du caractère illégitime de l'Augustinisme en Théologie, du P. Patric RANSON (стр. 15). Учени професори париски осудили поставку (тврђење) по којој ни човек ни ангел неће никада видети саму суштину Божију, по себи, начело апофатизма светих Отаца. Мислећи у оквиру августинизма о познању (сознању, спознаји) увек интелектуалном (умном, умственом) или разумском, чак и онда када му је неопходна помоћ нарочите благодати, схоластичари верују у виђење Бога per essentiam, што је богоухлење по светим Оцима, за које виђење Бога надилази снаки разум или ум (интелигенцију), али никада није виђење суштине Божије

Било како било, *романство* бејаше неоспорива повесна збиља, која је дуго својим слатким водама напајала средњи век наслеђен од варвара, и данас је још увек подесан *концепт* за тумачење повести Цркве.

Нема сумње да му управо због тога римокатолички богослови стадоше придавати један нови смисао, саздан прилично невестшто, али свакако с циљем да обори чак и сам појам *романства*. Ова појава нарочито је видива у књизи Реми Брага *Европа, пут римски*, која се недавно појавила код римокатоличког издавача Центурион.

Брагова поставка

Европа, вели Р. Браг, треба поново да постане *римска*: „Културни задатак који очекује данашњу Европу могао би се дакле састојати у томе да она опет постане римска, у ономе смислу којем сам већ изложио“ (стр. 169). Писац чак допушта и то да Византија бејаше и те како *романска (ромејска)*: „Христијанство није себе сама сматрало за јелинско или пак за јеврејско, нити су га за таквим сматрале друге цивилизације, већ свакако за христијанство *романско*. Сами Јелини, већ од византијског раздобља, сматраху себе Ромејима, па још и дан данас назначују да је језик којим говоре – *ромејски*. А муслимански ће свет називати Византинце јелинскога или сиријскога језика – *Румима* (Каурима – неверницима, немуслиманима), док ће Отоманско царство именовати *Румелијом*, оно што ми, заправо, називамо европском *Турском*“ (стр. 21). Али на то *романство*, оно од Византије – *ромејство*, Браг не пристаје, па његово одређење стога своди на мању меру, ограничавајући га на *латинство* (стр. 21). Истовремено *латинству* он жели да сачува сва обележја *романства*, зато што сматра да оно собом обухвата јелинско и хебрејско наслеђе: „Држим да ми нисмо и не можемо бити *Јелини* или *Јевреји*, само зато што најпре јесмо *Римљани*“.

Заиста, ово велико откриће заправо то и није, зато што је опште познато да свети Апостол Павле бејаше грађанин римски, као што то уосталом бејаху у његово време и многобројни Атињани. Заузврат, чини се да је кудикамо теже тврдити да је свети Апо-

стол Павле био *Латин*, или чак да је на било какав начин имао везе са *латинством*. Отац Јован Романадис је у својим различитим повесничарским радовима поуздано показао да *латинство* бејаше, још од почетка христијанског доба, већ готово ишчезло из сталежа многобожачког Рима који беху одиговани у култури. Одредити некакво латинство које би било у стању да у себе прими *Атину* и *Јерусалим*, чиста је уобразиља, која нема баш никаквог повесног смисла.

Несумњиво је да управо из овога разлога *романство* веома брзо у малој књизи Р. Брага поприма један не историјски већ концептуални смисао. Нажалост, овај изабрани *концепт-идеја другостепености*, није најсрећније решење: „Положај другоразредности у односу на претходну културу, као што смо управо и видели, сачињава оно што сам назвао *романством*“ (стр. 45). Другоразредност значи посредни однос са јелинством и јудејством. Ово такође означава, по Браговом признању, осећање подређености, нарочито наспрам јелинства. „То осећање није вредности – чак и ако бисмо се трудили да га прикријемо различитим изговорима – избиће на видело, најпре на нивоу свеопште потпоре култури – *језика*. Латински језик никада није био нарочито вреднован“ (стр. 37).

Примењен на Стари Завет, тај је појам другоразредности још и необичнији. С једне стране, романство је заправо то – управо она Европа коју замишља Браг, које даје своју *пуноту* хебрејском наслеђу: „Управо зато што их Европа обоје прима, *Јелине* и *Јевреје*, али са свога *римског* становишта, они успеше остати оно што јесу и у њој остварити пуноту својих добара“ (стр. 45–46). То није Црква, Нови Израил, која овде даје смисла древном Израилу, већ је то *романство (римство) – Европа*. Нови Завет је други по реду у односу на Стари; он је у истом положају као и латинство у односу на јелинизам, што ће рећи, у основи, у положају подређености и неизворности. За Брага, веза између Новог и Старог Завета се не подразумева по себи, а свети Оци Цркве направили су један, привидно бесмислен и одважан избор, оправдавајући ту повезаност: „До овога се става јуначки бејаше држало зато што претпостављање Старог Завета може бити шкакљиво, штавити, неугодно за Цркву. Уствари, Стари Завет не упућује сасвим јасно на Нови...“ (стр. 61). Могло би се, очевидно, указати на то да свети

Оци нису никада схватили Нови Завет као цепто подређено или другоразредно у односу на Стари. Еванђеље је за њих светлост, док је у поређењу са Христом Стари Завет – тама која свакако повесно претходи оваплоћењу Логоса, налазећи, међутим, помоћу њега свој смисао.

Замисао другоразредности сусреће се, доиста, са добрим бројем примедби:

а) Однос Римског царства према јелинству није однос подређености; јелински језик светих Отаца или многобожачких познијих писаца ни на чему не мора завидети маленој древной Јелаци философа, чак ни оној отворенијој – Александра Великог. **Романство (ромејство)** без потешкоћа је као свој усвојило језик јелински, који тако постаде један од језика Царства. Омер неизворности, другоразредности, у односу према јелинству, **варварско** је осећање ниже вредности, својствено нарочито Каролинзима.

б) Како би вера христијанска и Црква могле уопште бити одређене односом другоразредности, када је Христос „**алфа и омега**“, средиште васколике повести човечанства? Став попут овог Браговог, своди христијанство на чисто културни одмер, независан од свакога садржаја и Откривења које надилази (трансцендира) сваку одређену културу. Одредити, затим, и само Оваплоћење као другоразредно, а Римокатоличку цркву као религиозни облик тога другоразреднога **романства**, још је и необичније. Браг (стр. 118) одређује *европску културу* „као да је ова у својој целини један напор да се домогне неке прошлости која никада није ни била њена, али у односу на коју се догодио као некакав неповративи пад, некаква *болно прихваћена отуђеност*“. Могу ли се христијанство и Црква на овакав начин одредити? Која ли је та **отуђеност (страност)** Цркве наспрам Светог Писма, Старог као и Новог Завета?

Ако нам је до васпостављања истине, убрзо ћемо увидети да у тој *отуђености*, да у тој све дубљој и дубљој удаљености од апостолског и светоотачког источника нема ничега **романског**, већ је она врло својствена покрету произашлом из каролиншког пренорода – који је и проузроковао схоластику. Браг заправо захтева **утварно романство** Франака, романство Карла Великога, а никако **ромејство** светога Константина Великога.

Свети Константин Велики – покровитељ ромејства

На неколико месеци до своје кончине (14. јануара 1992.) отац Амвросије (Фонтрије) бејаше се запитао зашто повесни покровитељ Европе не би могао бити свети цар Константин, кога по смрти његовог оца, у једном британском граду, 306. године, британско-римске легије, заволевиши га као младог Констанцијевог сина и одличног ратника, прогласи за цара? Свети цар Константин бејаше римски владар, латинске писмености, али оснивач Новог Рима, Константинопоља.

Одиста, данашња Европа није баштиник Римског царства, ромејске светоотачке цивилизације, већ средњовековне, германско-франачке Европе, која није сачувала ништа од садржине својих догмата, али која је задржала исту намеру да наметне свој културни образац свему ономе што је у Источној Европи од наслеђа византијског.

Вратити се **романству** – од којег данас преостадеше још само трагови (спомени) – претпоставило би, пре свега, вратити се Православљу, што ће рећи, напустити ту Цркву која се назива **римском (римокатоличком, романокаатоличком)** и која је заправо преваром од **ромејства (православнога романства)** насилно приграбила назив.

са француског превели
Љубиша Пантић
Милан Ј. Радуловић

Интервју

За специјално издање листа „Борба“ о манастиру Бањска

Разговор водио:

Драган Миленковић, „Борба“

1. ПИТАЊЕ: *Какав је значај манастира Бањске и какав је значај његове обнове?*

ОДГОВОР: Значај манастира Бањске за српски народ и Српску Православну Цркву исти је као и значај осталих пемањићких задужбина попут Студенице, Трачанице, Високих Дечана, Светих Архангела... Ипак по много чему она се издваја из тог низа духовних бисера којима је украсена средњовековна Србија. Њен ктитор, свети краљ Милутин један је од најзначајнијих српских владара из светородне лозе Немањића, како по дужини своје владавине, унапређењу државе Србије и њеном јачању, тако и на пољу задужбинарства. Позната је истина да је за 40 година своје владавине краљ Милутин подигао 40 цркава и манастира и то не само у својој држави, већ и по другим православним државама: на Светој Гори, у Солуну, Јерусалиму. У тој бисерној бројаници,

манастир Бањска представља најдрагоценије зрно по величини, украшености, сјају и обдарености. Не случајно. Јер Бањску је њен Ктитор наменио за место свога вечног почињања, за своју гробну цркву. Она је једна од задњих његових задужбина (1313. до 1317.), и одмах је заузела четврто место међу краљевским манастирима (иза Студенице, Милешева и Сопотана).

Али, Божији судови су недокучиви. После пропасти средњовисковне српске државе, манастир Бањска је веома брзо заустела. Сва њена видљива лепота је пропала и нестала што у пожару, што од руку безбожних Агарјана. Лежала је Бањска у праху и пепелу пуних 520 година, да би у наше дане (2004), попут птице феникса почела да оживљава и да се подиже у свој својој духовној и физичкој лепоти. Каква дивна симболика! За највећи хришћански празник, Васкрсење Христово, нама је пало у део да говоримо о васкрсењу (обнови) манастира Бањске. Значај те обнове за наше време има исти овај значај који је градња Бањске имала у време њеног светог Ктитора: да сабере, да охрабри, да одржи наш српски народ на путу његових светих Предака, путу крсто-васкрсом, каква је била и цела наша национална историја. Да је обнова Бањске угодна и светом Краљу, доказ је његова жеља да се врати у своју отаџбину и у своју задужбину након скоро 550 година странствовања. Нема сумње да ће обнова Бањске и повратак мошатију светог Краља пресудно утицати на даљу судбину српског народа у целини, посебно на питање будућности Косова и Метохије чија се судбина управо у ове дане решава.

2. ПИТАЊЕ: *Какво је стање српског црквено-културног наслеђа на Косову и Метохији у овом тренутку?*

ОДГОВОР: Српско црквено-културно наслеђе на Косову и Метохији у последњих осам година пролази кроз најтежи део свога вековног битисања. Данас се на Косову и Метохији од стране Шиштара-муслимана уништава и затире све што носи обележје хришћанства и српства: цркве, манастири, гробља. Као никада у историји. Овакав полом и погром нашег народа и његове духовне и културне баштине нисмо доживели ни у најтежим данима отоманског петвековног ропства. За само осам година присуства међународне заједнице, под влашћу УН на Косову и Метохији албански терористи и злочинци уништили су 150 цркава и мана-

стира, од којих многе потичу из 13, 14, и 15. века и представљале су праве бисере српских споменика културе од светског значаја. Стотине гробља је уништено, сви споменици и надгробни крстови поломљени, многи гробови раскопани а кости покојника разбацане. И све се то дешава у 21. веку пред очима читаве светске јавности. Да би зло било горе, међународна заједница, која на Косову и Метохији има цивилну управу (УНМИК) и војно присуство (КФОР), до сада није открила ни идентификовала ни једног од тих злочинаца и рушитеља наших светиња. Онда никакво чудо што нам се десило 17. март 2004. године, када је само у два дана уништено 35 наших светиња, и што се и до данас оне уништавају и скривају. Али је жив Бог наш и жива је душа нашег народа. Док на једној страни непријатељ уништава и рупи, дотле истовремено, обнављају се и васкрсавају наше светиње које су стотинама година лежале у рупсвинама (Ђурђеви Ступови код Новог Пазара, Кончул код Рашке, Свети Архангели код Призрена, Бањска крај Звечана), а подижу се и нове цркве и манастири који ће бити и остати котве нашег народа за које ће се он чврсто држати да га никакве буре ни олује не могу одувати са светих косовско-метохијских простора.

3. ПИТАЊЕ: *Какав је живот Српске Православне Цркве на Косову и Метохији данас?*

ОДГОВОР: Стање цркава и манастира као грађевина видели смо у претходном одговору. Али Црква нису само грађевине. То је пре свега живи народ Божји, наши верници, свештенство и монаштво. Стога говорити о животу Српске Православне Цркве на Косову и Метохији исто је што и говорити о животу српског народа на тим просторима. А српски народ, дакле и Српска Православна Црква већ осам година је распета на крсту страдања, показујући на тај начин да је остала верна своме Господу, Глави Цркве, чије је она тело. Наша Епархија рашко-призренска и косовско-метохијска још у првим месецима по доласку међународне заједнице на Косово и Метохију 1999, доживела је тешку трагедију. Поред материјалног уништавања наше духовне и културне баштине, нама је протерано две трећине наших верника – око 250.000 православних Срба. Сви градови су потпуно стички очишћени (сем Косовске Митровице), многе парохије су престале да постоје, многе су преполовљене и

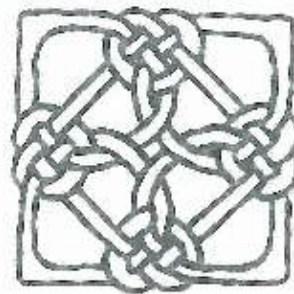
десетковане, а само су ретке остале у стању да могу нормално да функционишу. Утешно је што је, и поред свега тога, свештенство остало на својим местима, иако често без храмова, без парохијских домова, без вершика. Остало је и монаштво у свим манастирима који нису разорени и уништени, и чудом Божјим, бројчано се разрасло и умножило. Оживљени су обновљени, као и новосаграђени манастири. Монаштво је главна снага наше Цркве данас на Косову и Метохији и гарант да није све изгубљено. Има ко да дочека и прихвати наш прогнани народ када се буде враћао на своја уташена и разорена огњишта. Нека би дао Бог да то буде што скорије.

4. ПИТАЊЕ: Реците нешто о повратку кipa Богородице са малим Христом на рукама у манастир Бањску, из манастира Соколице где се сада налази?

ОДГОВОР: У новије време по питању обнове манастира Бањске, повратка моштију светог краља Милутина у своју задужбину, створила се непотребна тензија око питања повратка и кipa бањске Богородице са малим Христом на рукама из манастира Соколице где је пренета по разорењу Бањске. Када је реч о обнови било којег манастира, природно је да се обнова врши по могућности што верније, да се у обнову утраде и унесу сачувани делови камене пластике и украса. Када је о Бањској реч, обнова се планира да по могућности буде што ближа и што вернија своме оригиналу.

Неко је, међутим, прерано, непромишљено и неовлашћено подигао тензију око тог питања. Неодговорна и ни од кога овлашћена лица обилазе села на северу Косова, прикупљају потписе, праве петиције... и тиме непотребно уносе немир и раздор у српски народ у овом тешком историјском моменту, када нам је слога и јединство потребнија него икада. Молимо се Светој Богородици да утиша и умири узбуркане страсти.

Епископ рашко-призренски
и косовско-метохијски
+ АРТЕМИЈЕ

Посета епископа рашко-призренског г. Артемија црквено-школској општини Св. Саве у Јоханесбургу

У склопу својих пастирских напора у правцу борбе за остваривање људских права српског народа на Косову за очување територије Косова и Метохије у оквирима државе Србије и сведочење истине, Епископ рашко-призренски и косовско-метохијски г. Артемије је у периоду од 5. до 10. маја, у својој још једној дипломатској мисији, посетио Републику Јужну Африку, која је лидер међу афричким државама и чији је глас и став веома значајан у Савету безбедности УН.

Владика Артемију и члановима његове делегације, протосинђелу Симеону, игуману манастира Бањска и професору др Мирољубу Јефтићу, гостопримство је указала ЦО Св. Саве у Јоханесбургу, на челу са старешином цркве јеромонахом Пантелејмоном, сабраћом јеромонахом Наумом и јерођаконом Серафимом и члановима и верним народом ове једине српске парохије у Африци при храму св. апостола Томе.

У разговору са амбасадором Србије г. Јованом Марићем

У суботу уочи Ђурђевдана, владика Артемије је служио празничну вечерњу службу уз саслужење свештеника и ђакона Митрополије јоханесбургске. Затим се придружио Митрополит Јоханесбурга и Преторије г. Серафим, који је после надахнуте беседе владике Артемија (у којој је владика између осталог изразио радост и благодарност што се налази заједно са нама у Африци), поздравио нашег владика и захвалио му што нам је у Африку донео благослове свете Српске Цркве, Његове Светости Патријарха г. Павла и благослов са светог, мученичког Косова и Метохије, поклопивши му том приликом икону Господа нашег Исуса Христа.

После богослужења, свештенство и верни народ су у црквеној сали са великом пажњом саслушали предавање владике Артемија о условима живота и о ситуацији на Косову и Метохији. После предавања, разговору су се прикључили митрополит Серафим и окупљени верници, постављајући питања, на која је одговарао владика Артемије. Посебно је била интересантна паралела коју је владика повукао између Јужне Африке и Косова и Метохије,

рекавши да је Јужној Африци међународна заједница значајно помогла да се ослободи неправедног система апартејда, а да је на Косову и Метохији супротно, и да је ту управо међународна заједница пуно допринела да Срби живе у (новом апартејду) дискриминаторским условима, који су много гори него што је то било у Јужној Африци у време апартејда.

У недељу, на празник св. Великомученика Георгија, владика Артемије је служио свету архијерејску Литургију у храму св. Апостола

Томе, а затим пресекао славске колаче вершица који прослављају своју крсну славу Ђурђевдан. У својој архипастирској беседи владика је богонадахнуто говорио о недељној јеванђелској причи и догађају са женом Самарјанком. Окупљени парохијани су били радосни, укрепљени и духовно оснажени, молећи се Богу заједно са нашим владиком и слушајући мудре и душекорисне речи косовског владике.

Наредног дана владика Артемије је гостовао на грчком радију у Јоханесбургу, сведочећи истину и говорећи на грчком језику о ситуацији на

Испред споменика Нелсону Мендели

Косову и Метохији. Овај радио слуша преско 30.000 припадника грчког народа који живе у Јужној Африци. У уторак, владика је био гост Митрополије Јоханесбурга и Преторије. У митрополији, наш владика је поздрављен речима да је веома поштован и цењен као владика који по целом свету сведочи истину Јеванђеља, као

У посети Руској Цркви у Јоханесбургу

у Министарству спољних послова у главном граду Преторији, сусрео и разговарао са амбасадорима и високим представницима овог Министарства. Главна тема разговора је била ситуација на Косову и Метохији и одређивање коначног статуса ове српске покрајине. Владика је и овог пута, као и небројено пута до сада у својим дипломатским напорима, представио саговорницима трагичну реалност и слику тешког живота Срба на Косову и Метохији.

Владика Артемије се овом приликом захвалио представницима МСП у Преторији на изузетно објективном ставу, који је, после посете Косову у саставу делегације Мисије СБ, заузео амбасадор Јужне Африке у УН, г. Думисани Кумало. Владика је на крају разговора апеловао на представнике јужноафричке власти, да се

што су то чинили свети Апостоли, а такође сведочи и истину о страдању и распећу свете Српске Цркве и српског народа на Косову и Метохији. Затим је уприличена посета првом званичном православном манастиру у Јужној Африци, где су домаћини (секретар и свештеници митрополије), упознали владика Артемија са будућим плановима о формирању овог веома значајног православног духовног центра.

У среду 9. маја, после посете јединој руској парохији у Јужној Африци при храму св. Сергија Радоњешког, владика Артемије се,

У посети митрополиту Јоханесбурга Серафиму

ставе на страну поштовања међународног права, остваривања људских права, на страну истине и правде и подрже компромисни предлог Србије да се Косову и Метохији обезбеди потпуна аутономија у оквирима граница државе Србије, јер би свака друга одлука била неправедна, представљала би опасан преседан и била би претња миру и стабилности у читавом свету, а свакако и у Африци, јер би била подстрек за остале сепаратистичке покрете који би увидели да насиљем и терором могу остваривати своје сепаратистичке циљеве.

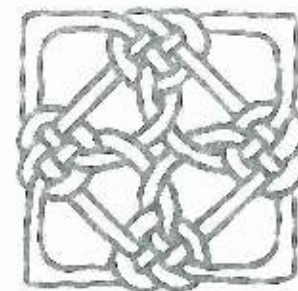
Наредног дана владика Артемија и чланове његове делегације испратили су верници јужноафричке парохије, захваљујући му још једном што последњих пет година у храму св. Ан. Томе у Јоханесбургу, са благословом Његове Светости Патријарха Српског г. Павла, служе и о српском народу у Африци духовно брину његова духовна деца, монаси из манастира Рашко-призренске епархије, јеромонаси Пантелејмон, Спиридон и Наум.

Испред Српске Цркве св. апостола Томе у Јоханесбургу

Нека српском народу у Африци ова посета владике Артемија буде на утврђење у вери, духовну корист и спасење, а наплет неуморног владика, његове сараднике и страдални српски народ на Косову и Метохији нека Господ сачува, заштити, укрепи и дарује им снаге да издрже и безбедно прођу кроз тешка искушења у којима се налазе, јер имамо паду и чврсто верујемо да после Голготе – долази Васкрсење.

Јеромонах Пантелејмон
старешина храма св. Ап. Томе
у Јоханесбургу

Саборно крштење припадница Норт Сото племена у Јужној Африци

ПЛОДОВИ МИСИЈЕ СРПСКИХ МОНАХА У АФРИЦИ

(Осам црнкиња из Јужне Африке примиле православну веру у српском храму св. Ап. Томе у Јоханесбургу)

Први пут у историји Српске Православне Цркве, а са благословом надлежног Митрополита Јоханесбурга и Преторије, г. Серафима (Александријска патријаршија), 17/4. јуна 2007. године, на дан св. мироносица Марте и Марије, св. Јоаникија Митрополита прногорско-приморског и св. свештеномученика Ђорђа Божића, у храму св. Апостола Томе у Јоханесбургу (српска парохија у Јужној Африци) извршено је саборно крштење припадница локалне јужноафричке заједнице.

Крштење су обавили јеромонах Пантелејмон (старешина храма св. Ап. Томе у Јоханесбургу), јеромонах Наум (привремени сабрат храма, а иначе сабрат манастира Сопотани), јерођакон Серафим (сабрат храма св. Ап. Томе и први јужноафриканац, православни монах који

је замонашен на територији Јужне Африке) и ђакон др Стивен Хејс, који је и сам пре двадесет година, са целом својом породицом, прешао у православну веру, а претходно је био англикански свештеник. Сада је о. Стивен секретар мисије Митрополије Јоханесбурга и Преторије, издавач, истраживач и писац.

Ове наше нове сестре у Христу, осам јужноафричких црнкања (припадница North Soto – Северног Сото племена), које живе у предграђима Јоханесбурга (Тембиса и Клипфонтен Вју) и Преторије (Мамелоди), које се баве медицинским и социјалним радом и похађају универзитет и школу, примиле су православну веру највише захваљујући неуморном труду и залагању оца ђакона др Стивена Хејса и уз духовну помоћ, асистенцију и мисионарски рад представника Српске патријаршије у Африци, јеромонаха Спиридона, Наума и Пантелејмона.

Православну веру су примиле: Џојс (крштено име – Нина) Афане Рефилве – 41 година, Софије (Софија) Афанс Квапила – 8 година, Јохана (Ирина) Модза Мфела – 10 година, Маргарета Тлоу Мфела – 36 година, Нерија (Марија) Мфела – 10 година, Мелита (Марта) Мфела – 19 година, Табитха (Тавита) Кабела Мфела – 7 година, Валенција (Марија) Семениа – 13 година. Оне су се више од две године припремале да постану православне хришћанке учећи о православљу највише од оца др Стивена Хејса, контактирајући са српским јеромонасима и одлазећи у православне цркве на света богослужења, а најчешће у наш српски храм св. Апостола Томе у Јоханесбургу.

Српски свештеници – јеромонаси су их више пута обилазили у њиховим домовима и на другим местима где су се окупљали припадници локалног црначког становништва, разговарајући са њима и учећи их истинама Православне вере, а такође су их позивали и указивали гостопримство у храму св. Томе и црквеној сали српске парохије у Јужној Африци приликом прослава значајнијих црквених празника (Савиндан, Видовдан, Томиндан...). Приликом припрема за примање светог крштења, када смо их упитали како се осећају у нашој цркви, одговориле су да им је од свих цркава у којима су биле по Јужној Африци, најлепше у српском храму и да се ту духовно најбоље осећају.

На овом саборном крштењу су молитвено учествовали, као кумови, чланови јужноафричке парохије: Чедомир и Мирјана

Ђорђевић, Живојин и Лада Јовановић, Мирјана Михаљевић, Миле Стојаковић, Саша Павловић и члан православне парохије у Брикстону (Јоханесбург) Андре Вудхаус. Овом изузетно вредном и историјски значајном догађају у нашој цркви, присуствовало је и троје чланова мисионарског тима „православног хришћанског мисионарског центра“ из Сједињених Америчких Држава (Orthodox Christian Mission Centre in the USA), Серафима Карл, Џон Диамантис и Алекс Гудвин, који су, за време свог боравка у Митрополији Јоханесбурга и Преторије, одржали низ интересантних предавања о православном погледу на изазове савременог живота.

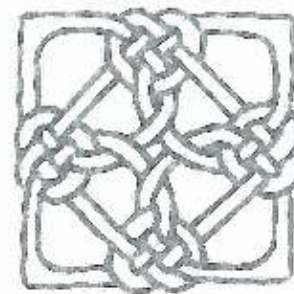
Ово је био изузетан догађај, духовни празник и велики благослов Божији, јер смо заиста први пут у историји Српске Православне Цркве присуствовали и учествовали у саборном крштењу афричких црнаца, које је обављено у српском православном храму од стране српских свештенослужитеља – представника СПЦ на афричком континенту. Ово саборно крштење у Африци с правом ће заузети место у свим монографијама СПЦ, као прво такве врсте, јер је плод деловања и сведочанстава о светости Српске Православне Цркве у Африци и духовног рада, труда и молитава српских јеромонаха Спиридона, Наума и Пантелејмона, а на

првом месту плод благослова Његове Светости Патријарха Српског г. Павла и Епископа рашко-призренског г. Артемија, који су благословили да претходних пет година, о јужноафричкој парохији СПЦ, која се налази под јурисдикцијом Александријске патријаршије, духовно брину монаси из косовско-метохијских манастира.

Нека овај историјски вредан и значајан духовни догађај буде још већи подстрек члановима наше српске заједнице који живе у Африци да још више долазе у овај једини српски храм на афричком континенту, да се Господу Богу моле и да се труде, помажу и брину о свом светом храму, и да ово саборно крштење, са Божијим благословом и са благословом нашег Свјатјејшег Патријарха Павла, буде тек почетак и први допринос Српске Православне Цркве и представника Српске патријаршије у Африци, у сведочењу, проповедању и ширењу свете Православне вере међу локалним афричким становништвом.

Јеромонах Пантелејмон (Јовановић)
Старшина храма св. Апостола Томе у Јоханесбургу
Представник Српске Патријаршије у Африци

Српски јеромонаси одржали предавање о манастирима и монаштву*

У првом званичном православном манастиру у Јужној Африци обележен Дан Омладине (Youth Day) у организацији православне митрополије Јоханесбурга и Преторије

Јужна Африка је целокупној светској јавности, између осталог, позната и по дискриминаторском режиму апартејда који је владао у овој афричкој држави до 1993. године. Те године је на првим слободним демократским изборима окончан режим апартејда и народ је изабрао за свог председника дугогодишњег затвореника несправедног режима, г. Нелсона Менделу. Од тада су почели да се обележавају значајни датуми и догађаји из периода борбе афричког народа за демократију и људска права. Један од тих важнијих датума је 16. јун – Дан омладински (Youth Day).

* Два српска јеромонаха, Пантелејмон и Давид, који потичу из манастира Црна Река, већ неколико година палазе се у мисији у Јужноафричкој Републици. Овде доносимо делимичан приказ њихових активности међу тамошњим становништвом.

То је нерадни дан у Јужној Африци и обележава се сећање на догађај када су се пре тридесет година 1976. окупили ђаци у црначком предграђу Јоханесбурга, Совету (Soweto – Soth West Township) и протестовали против система образовања у апартејду који је у великој мери дискриминисао ђаке црне боје коже. Ти ђачки протести су брутално разбијени. Полиција је отворила ватру и неколико ученика је погинуло, а велики број њих су задобили тешке повреде. Од успостављања демократије у овој афричкој држави, овај дан (Youth Day) се обележава са највећим поштовањем према свима (нарочито младима) који су пострадали у борби за бољу и праведнију будућност свог народа и свих људи и нација које насељавају Јужну Африку.

Православна митрополија Јоханесбурга и Преторије (Александријска патријаршија) такође даје свој допринос и учествује у обележавању ових важних догађаја. У првом, званичном православном манастиру у Јужној Африци, манастиру св. Нектарија Егинског, који је са благословом надлежног митрополита г. Серафима тек у оснивању и још увек без монаштва, на Youth Day су се окупили православни Грци, Руси, Срби и православно црначко становништво. Манастир је удаљен око 50 km од града Јоханесбурга. Митрополија је купила имање величине 25 хектара на којем је већ подигнута црква св. Нектарија Егинског и реновиране су од раније постојеће просторије које су претворене у конак и трпезарију за монаштво.

Окупљање народа и свештенства је започело светом Литургијом на којој се могло чути појање на три језика: грчком, енглеском и локалном црначком – северном сото језику. После Литургије одслужен је парастос, а по завршетку богослужења, отац Атинодорос који је од митрополита задужен за изградњу манастира, представио је присутнима и дао реч г. Георгиосу Бизосу. Господин Георгиос Бизос је Грк који је рођен у Африци и који већ деценијама живи у Јужној Африци. Он је чувени борац за људска права и у време апартејда је био лични правни заступник г. Нелсона Манделе, будућег председника државе.

Г. Бизос је говорио о значају Дана омладине у Јужној Африци и штети која је нанета општем образовању у апартејду

(„Акт о Банту образовању“ из 1954. године). Овим Актом се ускраћивало право на квалитетно образовање црначке деце. Незадовољство ђака и родитеља (велика већина њих су били хришћани) је кулминирало 16. јуна 1976. на већ поменутиим трагичним демонстрацијама у Совету. Плод ових протеста и многих других су били, 17 година касније, пад апартејда и доношење закона о правима и могућностима образовања, подједнако за све ђаке и студенте које год да су расе.

После говора г. Бизоса, свима присутнима је понуђено послужење на којем смо осетили право манастирско гостопримство наше грчке браће и сестара. После ручка, већина народа (нарочито омладина) се окупила у манастирској порти, где су српски јеромонаси о. Пантелејмон и о. Спиридон из цркве св. ап. Томе у Јоханесбургу требали да говоре окупљенима о монашком – манастирском животу и о томе како су они постали монаси, с обзиром на то да су рођени и одрасли у држави у којој је владао немилосрдни атеистички режим. Иако је у Јужној Африци половина месеца јуна отприлике и половина зиме, окупљени су поседали по манастирској порти уживајући у сунчаном и топлом дану карактеристичном за климу Јужне Африке.

Отац Пантелејмон се обратио окупљенима истакавши да је веома радостан што му је управо на „овом светом месту које је благословено за оснивање првог православног манастира у Јужној Африци“ указана част да говори о манастирима и монашком начину живота у Србији. Он је укратко описао како протиче један дан у манастиру и који су по светим Оцима прави и истински разлози ступања у монаштво. Још је испричао и како се он, као млад човек који је одрастао, васпитан и школован у атеизираним комунистичком режиму, одлучио да ступи у манастирско братство и посвети свој живот – путу Божијем у монаштво.

Окупљена омладина је са пажњом саслушала предавање оца Пантелејмона, што се видело и по великом броју питања која су уследила након излагања српског јеромонаха. Навешћемо само нека: Како је комунистички режим дискриминисао хришћанство и ускраћивао права верницима? Како се млади људи у Србији одлучују да ступе у манастир и уопште како прилазе вери и цркви после живљења у систему где се о хришћанству није говорило ни у породици нити учило у школама? Колико је значајна улога ду-

ховног оца за вернике, свептенике и монахе? Како монаси могу да разумеју вернике који живе у свету, када сами живе у манастирима, који су најчешће изоловани од света?...

На ова и многа друга питања заинтересованих младих људи, који су се окупили у православном манастиру, одговарао је отац Пантелејмон и на крају поново изразио наду и позвао све да се моле Богу да пошаље Свој благослов и насели овај манастир монаштвом, јер „манастири су увек били прави чувари вере православне, и то су места где се верни народ увек изнова напаја на извору духовности чистом и светом вером“. Још је истакао да је манастир св. Нектарија Егинског, први званични православни манастир у Јужној Африци, од непроцењиве вредности за све православне и остале хришћанске народе Јужне Африке који ће имати могућности да посећују манастир, ту уче о православној вери, разговарају са монасима, присуствују богослужењима, укључују се на разне начине у развијање манастира, и што је најважније од свега, моћи ће да осете манастирски дух и монашку атмосферу која је већини људи овде непозната и која нам је свима недостајала у овој земљи, у којој није постајао ниједан православни манастир.

Присутни свештеници Александријске патријаршије, оци Атинодорос, Јаков, Стивен, Атанасије и још неколико ђаконa, изразили су наду да је ово окупљање само прво у низу окупљања омладине у новом манастиру и да је присуство и предавање српских јеромонаха оца Пантелејмона и оца Спиридона велики допринос младим људима из Јужне Африке да се упознају са монасима, монашким начином живота и да се евентуално у будућности неки од чланова овдашње православне омладине заинтересују и сами за ступање у монаштво, јер је жеља локалног митрополита да православни манастир у Јужној Африци заживи, постане активан и да монаси или монахиње који буду живели у манастиру, потекну већином из редова локалне јужноафричке омладине било које да су боје коже или било којој нацији да припадају.

Нама је част што су наши српски монаси, представници Српске патријаршије, хиљадама километара удаљени од својих манастира дали и даваће свој допринос спровођењу овог благослова да Јужна Африка добије свој православни манастир и да се

овдашњи становници (а нарочито омладина) упознају са монаштвом и монашким начином живота не би ли се и овде на крајњем југу афричког континента развијало и умножавало православно монаштво, а новоосновани манастир напредовао, на духовну корист и спасење свих нас православних хришћана који живимо у Јужној Африци.

Уснули у Господу ревнитељ

Писати о скромним и једноставним душама, увек изискује посебан напор јер су све скривене и непознате нама, а само Господу знане. Једна таква душа је био и наш Богочежњиви отац Никодим.

Рођен је у скромној и побожној породици давне 1931. год. у Банату и ту је примио исконску побожност од свога оца Тоше. Но убрзо догађаји који су следили у нашој послератној земљи њега одводе до Београда где он покушава да себи нађе посла и нови живот, али то њега ставља у незавидну ситуацију да он ућути о својој вери, да засновавши породицу гледа како ће за њу да обезбеди материјалну егзистенцију. Ћутао је и радио гајећи своја два сина све до 1988. године, када један од њих одлази у манастир Црну Реку. А онда, почиње нешто да се догађа и са његовом душом, која иако толике године живи у безбожном систему, осећа

да се нешто буди у дубини његовог бића. У почетку није знао шта је то било јаче од његове љубави према сину, да би он оставио своју породицу и кренуо у нешто непознато. Трчи отац Никодим у Црну Реку да то види и да сина пита зашто је то одабрао, али да уместо сину објасни све што је хтео, догоди се да је његова душа уловљена стрелом божанске љубави и он бива усхићен тим новим и чудесним стварима, и од тада почиње његов пут Богопознања и покајања. Све чешће долази у Црну Реку и све дуже остаје, сада већ не да види сина, већ да спозна Истину Божју. А његова душа почиње да све више пије воде са тог извора истине и љубави.

Иако још увек неспреман да ступи у манастир, о. Никодим напушта Београд и одлази на своје имање у Аранђеловац, да ту самује и Богу излива душу своју. И онда када више није било ничега да му ту у свету годи и када је свим срцем зажелио да ступи у манастир под благи иго Христов, долази му болест. Па иако је болест ту, он мучећи се не губи наду и веру, већ умножава своје молитве да му Господ да још времена за покајање. И о велике милости Божије, он се опоравља, да би ступио у манастир Дечане, као искушеник.

Ко ће исказати његову неизмерну радост и срећу, када је ступио у ту свету обитељ на послушање, то је знано свима који су га тада видели. Навикнут на рад и дисциплину, а вредан целог живота, он трчи на послушање нештедећи себе ни у чему. Говорио је братији да нема још пуно времена и да сваки тренутак користи да послужи Господу. И заиста био је ревнистан на богослужењу, никада не изостајући са службе све док му је то здравље дозвољавало. Срцем и устима је певао на св. Литургији и онако стар читао за певницом, а његова ревност за келијно правило и друго, само Богу знано и његовој души, одавало га је као ревниског монаха. Он у таквој ревности и прима монашки постриг 1999. год. и док бомбе падају његова се душа обрчује Господу на бденију у Дечанима.

Послушање и молитва постају свакодневница о. Никодиму, а она испуњују његову душу вечном и благодаћу. Његова душа није посустала ни када је болест ојачала и све више почела да га везује за постељу, а он онако тих и не много говорљив, сада све више времена проводи у својој келији читајући свете оце. Његову радост само је помало помућивала туга што не може да

тако ревнисно испуњава своје послушање у столарској радионици. Мучио се да понекад сиђе до цркве, али је настојао да буде што ревнишији, а човек таквог кова и истрајности понекад се чудило млађима од себе, како немају довољно снаге за све манастирске обавезе. Његова ревнисна душа, волела је да помаже свима када год је то било потребно или да обрадује понеког брата иконом коју је сам каширао у радионици. Па и када више није имао снаге за радионицу, ревнисно је помагао кувару у кухињи припремајући му намирнице, а не ретко се могао видети како припрема орахе за разне манастирске и братске славе. Није волео похвале од људи нити да му ко угађа, иако је бивао све болеснији пресуптајући све Богу. Мучио се немало пута због свега тога не желећи да икога узнемирава, тражећи једино помоћ од Бога. Није му било лако да подноси болове, али од њега се никад није могло чути ни речи роптања већ често само: „Хвала ти Боже!“.

Није се предавао ни другим искушењима монашког живота, већ је све побеђивао силом Божијом, а трудио се нарочито у уздржању и испосништву, желећи да своју душу и тело очисти.

Многим посетиоцима у манастиру остао је познат по речима које им је упућивао, желећи им да се и они одрекну овоземаљских уживања, да би их Господ погледао и спасао. Трудио се да при томе никога не повреди иако је износио своје речи директно и отворено поткрепљујући то Светим Писмом и светим Оцима. Можда је неким због свега тога изгледао строг, али он заиста није штедео себе желећи другима спасење, притом не престајући да одбацује сваки грех и молећи се за свакога.

Не гасећи ревност и жеђ за Богом о. Никодим није губио време, боравећи у Богомислију и ревносном читању. Његова, увек скромна келија, била је неми сведок његовог живота. Никада није био беспослен, па и на крају прикован за своју постељу, није себи давао одмора од молитвеног труда, вапијући увек Богу.

Тако ревнојући све више се гасио опхрван тешком болешћу, увек ведар и бодар за свако добро дело, стиже у манастир Бањску где проводи последњу годину свога живота. Па иако је ту био игуман његов син о. Симеон, он не мења ништа од свог претходног начина живота и труда, гледајући само горе у Господа. Заиста он није био човекоугодник, и никада се није везао за неко место свога живљења, ревновао је само да се веже за Господа и да му послужи. Неретко је са великом муком и трудом, са обадва своја штапа, корачао ка Светињи на службу и сав радостан примао Свето Причешће. Гасио се његов живот полако и кроз страдање тела због болести, али храбри војник Христов, о. Никодим, одолевао је свим искушењима спремајући се да пређе у онај живот нестариви и вечни, притом ниједном не жалећи за овим пролазним. Отимала се његова душа за Оним кога је највише заволео и уснуо је тихо и мирно као што је и живео, 13. јуна 2007. године, остављајући за собом радост.

Опело су служили епископ рашко-призренски господин Артемије и епископ липљански господин Теодосије уз саслуживање преко 20 свештеника и монаха, а на његов погреб на новом монашком гробљу манастира Бањске, дошло је преко стотину душа које су волеле овог духовног и ведрога монаха, узносећи сви заједно молитве за покој његове душе.

Оче Никодиме, нека ти је лака ова косовско-метохијска земља и нека ти буду пратиоци у вечни живот сви они светитељи са којима си за живота узносио молитве Васкрслом Господу по нашим светињама!

Протосињел Стефан

Технички уредник:
Војислав Јовичић

Тираж: 1000 примерака
Часопис излази четири пута годишње.

Дозвољено је прештампање чланака
уз обавезно цитирање.

Штампа:
Флеш, Земун

СР-Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
271.222(497.11)
Свети Кнез Лазар / главни и одговорни уредник:
Војислав Јовичић. - Год. 15, бр. 1-2 (57-58) (2007).
Призрен: Епархија рашкопризренска и косовскометохијска,
2007 - (Земун: Флеш). - 25 cm
Четири пута годишње
ISSN 0354-3927
COBISS.SR-ID 22568972

лична библиотека
арх. Наум